

T.C.
Marmara Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bilim Dalı

MEVSİMLİK TARIM İŞÇİSİ ÇOCUKLARIN EĞİTİMDE YAŞADIKLARI
SORUNLARA YÖNELİK OKUL YÖNETİCİLERİNİN VE ÖĞRETMENLERİN
GÖRÜŞLERİ: Şanhurfa İli Örneği

Mehmet YAVUZ
(Yüksek Lisans Tezi)

İstanbul, 2019

T.C.
Marmara Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı
Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bilim Dalı

**MEVSİMLİK TARIM İŞÇİSİ ÇOCUKLARININ EĞİTİMDE YAŞADIKLARI
SORUNLARA YÖNELİK OKUL YÖNETİCİLERİNİN VE ÖĞRETMENLERİN
GÖRÜŞLERİ: Şanlıurfa İli Örneği**

Mehmet YAVUZ
(Yüksek Lisans Tezi)

Danışman
Dr. Öğrt. Üyesi Ali ÖZDEMİR

İstanbul, 2019

Tüm Kullanım hakları
M.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü'ne aittir.

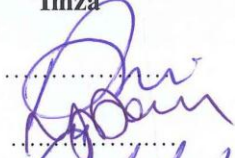
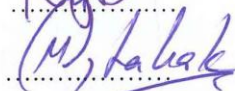
© 2019

*Annem Şemsey POLAT'a
ithaf olunur*

ONAY

Mehmet YAVUZ tarafından hazırlanan “Mevsimlik Tarım İşçisi Çocukların Eğitimde Yaşadıkları Sorunlara Yönelik Okul Yöneticilerinin ve Öğretmenlerin Görüşleri: Şanlıurfa İli Örneği” başlıklı bu çalışma, 04/09/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda jüri tarafından başarılı bulunmuş ve yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

	Adı Soyadı	İmza
Tez Danışmanı	Dr. Öğrt. Üyesi Ali ÖZDEMİR	
Jüri Üyesi	Dr. Öğrt. Üyesi Yusuf ALPAYDIN	
Jüri Üyesi	Dr. Öğrt. Üyesi Muhammet Ü. ÖZTABAK	

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı

Mehmet YAVUZ

Doğum Yeri ve Tarihi

ŞANLIURFA/ 02.09.1985

EĞİTİM DURUMU

Lisans Eğitimi

Atatürk Üniversitesi

Ağrı Eğitim Fakültesi

Sınıf Öğretmenliği 2005-2009

Yüksek Lisans Eğitimi

Marmara Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

Eğitim Yönetimi ve Denetimi

ÇALIŞTIĞI KURUMLAR

Kâtip Kasım İlkokulu

2011-2016 Sınıf Öğretmenliği

Mimar Sinan İlkokulu

2016-2019 Müdür Yardımcılığı

İLETİŞİM ADRESİ

kibelem_memo@hotmail.com

ÖNSÖZ

Çalışmanın Birinci bölümünde, mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitimde yaşadıkları sorunlara yönelik okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin görüşlerini inceleme konusu problem durumu olarak belirtildi. Araştırmanın amacı, önemi, sınırlılıkları ve sayıtlıları ortaya kondu.

Çalışmanın İkinci Bölümünde alanyazın ile ilgili araştırmalara yer verildi. Genel olarak mevsimlik tarım işçiliği ile ilgili kavramlar açıklamalarından sonra, Türkiye’deki mevsimlik tarım işçiliğın tarihsel süreci; mevsimlik tarım işçileri ve yaşadıkları sorunlar; çocuk işçiliği, çocuk işçiliğini ortaya çıkaran faktörler; mevsimlik tarım işçileri ile ilgili yasal düzenlemeler üzerinde duruldu.

Çalışmanın Üçüncü Bölümünde, araştırma deseni, çalışma grubu, verilerin toplanması, verilerin analizi hakkında bilgi verildi.

Çalışmanın Dördüncü Bölümünde görüşme soruların neticesinde elde edilen verilerin yorumu yapıldı.

Çalışmanın Beşinci Bölümünde ise araştırmanın sonucu ortaya konarak çalışma tamamlandı.

Tez çalışmamı hazırladığım süre boyunca bana yol gösteren, azim ve heyecan aşıl原因, ümitsizlik anımda ışık tutan, motive eden tez danışmanım Dr. Öğrt. Üyesi Ali ÖZDEMİR’e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca bu çalışmanın hazırlanmasında manevi desteğini esirgemeyen arkadaşım Zöhre İLYAS’a, abim Hüseyin YAVUZ’a, arkadaşım Mehmet GÜNDÜZ’e ve yaptığım görüşmelerde desteğini eksik etmeyen eniştem Halil ASLAN’a, teşekkürü bir borç bilirim.

Mehmet YAVUZ

İstanbul, Eylül 2019

ÖZET

Mevsimlik tarım işçiliği, kırsal alanda yaşayan az topraklı/topraksız köylüler ile kentlerin varoş yerlerinde ikamet eden eğitim seviyesi ve ekonomik düzeyi düşük kalabalık ailelerin geçim mecrası olarak gördüğü bir çalışma türüdür. Bu tür işçilik Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde (özellikle Şanlıurfa'da) bir geçim kaynağı ve yaşam şekli haline dönüşmüştür. Araştırmanın çalışma sahası olan Şanlıurfa'nın varoş bölgelerinde yaşayan dar gelirli ve kalabalık ailelerin mevsimlik tarım işçiliği yaptıkları ve çalışma dönemlerinde aile fertleriyle birlikte yılın en az 3-4 ayını evlerinden uzakta geçirdikleri bilinmektedir. Şanlıurfa'da çok sayıda mevsimlik tarım işçisi aile yaşamaktadır. Bu ailelerin ikamet ettikleri yerlerde mevsimlik işlerin yoğun olduğu dönemlerde çocukları okula gidememekte ve eğitimden mahrum kalmaktadır. Genellikle mevsimlik işler okulların açıldığı ve kapandığı zamanlardan bir iki ay öncesine denk geldiğinden binlerce çocuk eğitim öğretimden uzak kalmaktadır. Araştırmanın amacı mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan çocukların eğitimde yaşadıkları sorunlara yönelik okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin görüşlerini ortaya koymaktır.

Mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitimde yaşadıkları sorunları ortaya koymayı amaçlayan bu çalışma “olgubilim modeli” kullanılarak incelenmiştir. Araştırmanın katılımcı grubunu Eyyübiye ve Haliliye ilçelerinde görev yapan 3 okul yöneticisi ve 8 öğretmen oluşturmaktadır. Katılımcıların seçiminde amaçlı örneklem türlerinden kartopu tekniği kullanılmıştır. Araştırma verileri açık uçlu sorulardan sorulardan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme yoluyla toplanmıştır. Elde edilen veriler betimsel analiz yöntemiyle çözümlenmiştir. Araştırmada mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitimde yaşadıkları sorunları, görüşme soruları ışığında okul yöneticileri ve öğretmenlerin bakış açısıyla ortaya konmaya çalışılmıştır. Okul yöneticilerinin ve öğretmenlerinin mevsimlik tarım işçi çocukların yaşadıkları sorunlara nasıl baktıkları irdelenmiştir.

Araştırma verilerinin analizi sonucunda 9 ana tema belirlenmiştir. Bu ana temalarda kendi içerisinde alt temalara ve bu alt temalarda kodlanarak bulgular elde edilmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre, mevsimlik tarım işçisi çocukların

genellikle dar gelirli, kalabalık ve sosyo-ekonomik düzeyleri düşük ailelerin çocukları olduğu tespit edilmiştir. Mevsimlik tarım işçisi çocuklar, okulun açık olduğu dönemlerde aileleriyle birlikte tarımın yoğun olduğu bölgelerde çalıştıklarından eğitim öğretimden uzak kaldığı görülmüştür. Bu durum çocukların eğitim hayatını olumsuz ve derinden etkilemektedir. Ayrıca bu alanda politikaların uygulandığı ama bu sorunun güncelliğini koruduğu tespit edilmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı'nın, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın, eğitim sendikalarının, sivil toplum kuruluşlarının, diğer resmi kurum/kuruluşlarının bu konuda çalışmalar yaptığını ama bu alanda henüz kalıcı çözüme ulaşamadıklarını ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Mevsimlik Tarım İşçiliği, Çocuk İşçiliği, Yasal Düzenlemeler, Eğitim

ABSTRACT

Seasonal agricultural labor is a type of work that low-income/landless peasants living in rural areas and crowded families with low educational level and economic level live in the suburbs of cities. Such labor in Turkey's Southeastern Anatolia Region (especially in Şanlıurfa province) has become a source of livelihood and way of life. It is known that the low income and crowded families living in the suburbs of Şanlıurfa, which is the study area of our research, are seasonal agricultural workers and spend at least 3-4 months of the year away from home with their family members. The aim of this study is to reveal the opinions of school administrators and teachers about the problems that children working as seasonal agricultural workers have in education.

This study, which aims to reveal the problems of seasonal agricultural workers in education, has been examined by using “phenomenology model. The participants of the study consisted of 3 school administrators and 8 teachers working in Eyyübiye and Haliliye districts. Snowball technique, one of the purposeful sample types, was used in the selection of the participants. Data were collected through a semi-structured interview consisting of open-ended questions. The obtained data were analyzed by descriptive analysis method. In this research, the problems of seasonal child agricultural workers in education were tried to be put forward in the light of interview questions with the perspective of school administrators and teachers. It was examined how school administrators and teachers look at the problems of seasonal child agricultural workers.

As a result of the analysis of the research data, 9 main themes were determined. In these main themes, the sub-themes were coded in these sub-themes and the findings were obtained. According to the findings of the research, seasonal child agricultural workers are generally children of low income, crowded families with low socio-economic levels. Seasonal child agricultural workers were excluded from education as they worked together with their families in areas where agriculture was intensive during the period when the school was open. This situation affects the education life of children negatively and deeply. In addition, it has been determined that policies are implemented in this field but this problem remains current. It has been revealed that the Ministry of

National Education, the Ministry of Family and Social Policies, education unions, non-governmental organizations and other official institutions/organizations are working on this issue but they have not reached a permanent solution in this field yet.

Keywords: Seasonal Agricultural Work, Child Labor, Legal Regulations, Education

İÇİNDEKİLER

ONAY.....	i
ÖZGEÇMİŞ	ii
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ	xiv
ŞEKİLLER LİSTESİ	xv
KISALTMALAR	xvi
BÖLÜM I: GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu.....	3
1.2. Amaç	7
1.3. Önem.....	8
1.4. Sınırlılıklar	8
1.5. Sayıtlar (Varsayımlar)	8
1.6. Tanımlar.....	8
BÖLÜM II: ALAN YAZIN.....	10
2.1. Mevsimlik Tarım İşçiliği İle İlgili Kavramlar	10
2.1.1. Göç	10
2.1.2. Mevsimlik Göç	11
2.1.3. Mevsimlik Tarım İşçiliği	11
2.2. Türkiye’deki Mevsimlik Tarım İşçiliğın Tarihi.....	11
2.2.1. Osmanlı Dönemi.....	11
2.2.2. Atatürk Dönemi	12
2.2.3. Atatürk Sonrası Dönem	13
2.2.4. Planlı Kalkınma Dönemi	14

2.3. Mevsimlik Tarım İşçilerin Sorunları	16
2.3.1. Ücret Sorunu.....	18
2.3.2. Ulaşım Sorunu	19
2.3.3. Barınma Sorunu.....	19
2.3.4. Sağlık.....	20
2.3.5. Eğitim Sorunu.....	20
2.3.6. Sosyal Güvenlik Sorunu	21
2.4. Çocuk İşçiliği.....	22
2.4.1. Çocuk ve Çocuk İşçiliği Kavramları	22
2.4.1.1. Çocuk	22
2.4.1.2. Çocuk İşçi (Çalışan Çocuk).....	24
2.4.2. Çocuk İşçiliğini Ortaya Çıkaran Faktörler	25
2.4.2.1. Fakirlik (Yoksulluk) Faktörü	25
2.4.2.2. İşsizlik Faktörü	26
2.4.2.3. Eğitim Faktörü.....	27
2.4.2.4. Göç Faktörü.....	28
2.4.2.5. Geleneksel Yaklaşım Faktörü	29
2.4.2.6. Mevzuat (Yasal Düzenlemeler) Faktörü	30
2.5. Mevsimlik Tarım İşçileri ve Yasal Düzenlemeler	31
2.5.1. Genel Olarak.....	31
2.5.2. Yasal Çerçeve	32
2.5.2.1. 4857 Sayılı İş Kanunu ve Mevsimlik Tarım İşçileri	32
2.5.2.2. Borçlar Kanunu, Genel Sağlık Koruma Yasası ve Mevsimlik Tarım İşçileri	34
2.5.2.3. Başbakanlık 2010/6 Sayılı Genelgesi ve Mevsimlik Tarım İşçileri	35
2.5.2.4. 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ve Mevsimlik Tarım İşçileri	36
2.5.2.5. Tarımda İş Aracılığı Yönetmeliği ve Mevsimlik Tarım İşçileri	36
2.5.2.6. Milli Eğitim Bakanlığının 2011/25 Sayılı Genelgesi ve Mevsimlik Tarım İşçileri.....	37

2.5.2.7. 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu ve Mevsimlik Tarım İşçileri	37
2.5.2.8. 6356 Sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu ve Mevsimlik Tarım İşçileri	37
2.5.2.9. Toplum Sağlığı Merkezi ve Bağlı Birimler Yönetmeliği ve Mevsimlik Tarım İşçileri	38
BÖLÜM III: YÖNTEM	40
3.1. Araştırmanın Modeli	40
3.2. Çalışma Grubu	40
3.3. Veri Toplama Aracı	41
3.4. Verilerin Analizi	42
3.5. Geçerlilik ve Güvenirlik	43
BÖLÜM IV: BULGULAR	46
4.1. Genel Tespitler	46
4.1.1. Mevsimlik Tarım İşçisi Çocuk	47
4.1.1.1. Çalışan Çocuklar	47
4.1.1.2. Sosyo-Ekonomi Durumu Düşük Aile Bireyi Olma	47
4.1.1.3. Eğitim Hakkı ve Fırsat Eşitliği	49
4.1.1.4. Okulda Oldukları Zaman	51
4.1.2. Yetkililer	52
4.1.2.1. Aileler (Anne-Baba)	53
4.1.2.2. Devlet ve Paydaşları	54
4.1.2.2.1. Hükümetler	55
4.1.2.2.2. Milli Eğitim Bakanlığı	56
4.1.2.2.3. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı	57
4.1.2.2.4. Devlet Planlama Teşkilatı	57
4.1.2.2.5. Sivil Toplum Kuruluşları	58
4.1.2.2.6. Valilik	58
4.1.2.2.7. Kaymakamlık	58
4.1.2.2.8. Muhtarlık	58

4.1.2.3. Okullar.....	59
4.1.2.3.1. Yöneticiler	59
4.1.2.3.2. Öğretmenler	59
4.1.2.3.3. Veliler	59
4.1.3. Telafi Eğitimleri	60
4.1.3.1. Okul İçi Telafi Eğitimleri	60
4.1.3.1.1. Ek Kurslar (Telafi Eğitimleri)	60
4.1.3.1.2. Oryantasyon Çalışmaları	62
4.1.3.1.3. Rehberlik Servisinin Aktifliği	63
4.1.3.1.4. Misafir Öğrenci Uygulaması	63
4.1.3.1.5. İYEP Kursu	64
4.1.3.1.6. Ödevler Testler	64
4.1.3.2. Okul Dışı Telafi Eğitimleri	65
4.1.3.2.1. Mobil Sınıf Oluşturma.....	65
4.1.4. Görev ve Sorumluluk Sahipleri	65
4.1.4.1. Öğretmen.....	66
4.1.4.1.1. Aile İle İşbirliği	66
4.1.4.1.2. Öğrenci Tespiti	67
4.1.4.1.3. Kurs Düzenleme ve Ev Ödevleri.....	67
4.1.4.1.4. Bilgilendirme (Aile-Öğrenci)	68
4.1.4.2. Eğitim Sistemi	68
4.1.4.2.1. Eğitim Modeli ve Çözüm Politikaları	68
4.1.4.2.2. Eğitime ve Okula Kazandırma	70
4.1.4.3. Aile	71
4.1.4.3.1. Çocuk ve Çocuğun Eğitim Hakkına Duyarlılık	71
4.1.4.3.2. Az Çocuk Yapma	72
4.1.4.3.3. Çocuğu Çalıştırmama	72
4.1.4.4. Okul Yöneticileri.....	73
4.1.4.4.1. Bilgilendirme ve Bilinçlendirme Faaliyeti Yapma	73
4.1.4.4.2. Öğretmen ve Rehberlik Servisini Destekleme	74
4.1.4.4.3. Çocuklara Maddi Kaynak Bulma	75
4.1.4.4.4. Okul Aile İşbirliğini Sağlama.....	75

4.1.4.4.5. Üst Makamlarla İşbirliği	76
4.1.5. Mevsimlik Tarım İşlerinin Çocuk Üzerindeki Etkileri	76
4.1.5.1. Psikolojik Etkiler	77
4.1.5.1.1. İçine Kapanıklık	77
4.1.5.1.2. Yabancılaşma	77
4.1.5.1.3. Dışlanmışlık.....	78
4.1.5.1.4. Özgüven Eksikliği	79
4.1.5.2. Sosyolojik Etkiler	79
4.1.5.2.1. Derslerden Geri Kalma.....	79
4.1.5.2.2. Uyum Sorunu	80
4.1.5.2.3. Eğitimden Yoksunluk.....	80
4.1.6. Rehberlik Servisinin Görevleri.....	81
4.1.6.1. Aileye Yönelik Görevler	82
4.1.6.1.1. Bilgilendirme ve Bilinçlendirme Faaliyeti Yapma	82
4.1.6.1.2. Aile İle Birliği Yapma	84
4.1.6.2. Çocuğa Yönelik Görevler.....	85
4.1.6.2.1. Çocuğun Uyum Problemini Çözme	85
4.1.7. Sendikalar	86
4.1.7.1. Sendikaların Genel Faaliyet Alanı ve Çalışmaları.....	87
4.1.7.1.1. Özlük ve Sosyal Hakları.....	87
4.1.7.1.2. Çalışmaların Yetersizliği	88
4.1.7.1.3. Sorumluluk Almama	89
4.1.8. Diğer Kurum/Kuruluşlar	90
4.1.8.1. Faaliyetler ve Çözüm Önerileri	90
4.1.8.1.1. Milli Eğitim Bakanlığı ve Sosyal Politikalar Bakanlığı	90
4.1.8.1.2. Faaliyetlerin Yetersizliği	92
4.1.8.1.3. Kız Çocukları	93
4.1.8.1.4. Gezici Okul.....	93
4.1.8.1.5. Yaptırımlar	94
4.1.8.1.6. Duyarlılık/ Duyarsızlık.....	95

4.1.9. Makamlardan Beklentiler	96
4.1.9.1. Ailelere Yönelik Beklentiler	96
4.1.9.1.1. Aileleri Bilgilendirme ve Bilinçlendirme.....	96
4.1.9.1.2. Ailelere Düzenli İş Sağlama.....	97
4.1.9.1.3. Yerinde İstihdam Oluşturma	97
4.1.9.2. Çocuklara Yönelik Beklentiler.....	98
4.1.9.2.1. Yurt ve Burs İmkânı Sağlama	98
4.1.9.2.2. Gezici Eğitim Uygulamaları.....	98
4.1.9.3. Yetkililere Yönelik Beklentiler	99
4.1.9.3.1. Devlet Kurum/Kuruluşları İşbirliği	99
4.1.9.3.2. Kalıcı Çözüm Önerileri Sunma	100
4.1.9.3.3. Çocukların Çalışmasını Engelleme	100
4.1.9.3.4. Ceza Yaptırımları	101
BÖLÜM V: SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	103
5.1. Sonuç	103
5.2. Tartışma	104
5.3. Öneriler	108
KAYNAKÇA.....	111
EKLER	119
Ek 1: Mevsimlik Gezici Tarım İşçisi Çocuklarının Eğitimleri (2011/25).....	119
Ek 2: Mevsimlik Tarım İşçileri 2017/6 (Genelge).....	122

TABLÖLÄR LİSTESİ

Tablo 1: Katılımcılara Ait Bilgiler41

Tablo 2:Söylemleri Oluşturan Temalar, Alt Temalar ve Kodlar44

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1:	Genel Tespitler	46
Şekil 2:	Yetkililer	52
Şekil 3:	Telafi Eğitimleri	60
Şekil 4:	Görev ve Sorumluluk Sahipleri	65
Şekil 5:	Mevsimlik Tarım İşlerinin Çocuk Üzerindeki Etkileri	76
Şekil 6:	Rehberlik Servisinin Görevleri	82
Şekil 7:	Sendikalar	87
Şekil 8:	Diğer Kurum Kuruluşlar	90
Şekil 9:	Makamlarda Beklentiler	96

KISALTMALAR

ÇSBG	: Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
DİSK-AR	: Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu Araştırma Merkezi
EĞİTİM-SEN	: Eğitim ve Bilim Emekçileri Sendikası
GAP	: Güneydoğu Anadolu Projesi
HAK-İŞ	: Hak İşçi Sendikalar Konfederasyonu
İŞKUR	: Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
IPEC	: Çocuk Emeginin Sona Erdirilmesi Uluslararası Programı
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
METİP	: Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi Projesi
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TİSK	: Türkiye İşveren Sendikalar Konfederasyonu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TÜRK-İŞ	: Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu
TÜSİAD	: Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği
TSM	: Toplum Sağlık Merkezi
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Yardım Fonu

BÖLÜM I: GİRİŞ

İbn-i Haldun (1332-1406), “coğrafya kaderdir” der. Doğup büyüdüğünüz ve hamuruyla yorulduğunuz yer, sizin yaşam dünyanızı şekillendirir ve geleceğinizin patikalarına yön verir.

Ertürk’e göre (1997) *“insanların birçoğunun çocukluklarında istismar ve ihmal içeren koşullarda çalıştırılmış olmaları, yeterli bir eğitimden yararlanmayarak bugünün ve geleceğin dünyasını kavrayabilecek ve ona etkili bir biçimde katılabilecek donanımına kavuşamamaları, bu kitlelerin büyük bir bölümünü, belki de tüm hayatları boyunca, içine doğdukları sosyo-ekonomik sınıfta kalmak ve çocuklarını da benzer koşullarda yetiştirmek zorunda bırakmaktadır. Böyle toplumlarda ekonomik ve sosyal az gelişmişlik zincirleri kuşaktan kuşağa aktarılmakta, çocukluğun ‘maddi ve ahlaksal koşulları’ oluşmamaktadır.”*

Türkiye’de her yıl binlerce aile, mevsimlik işlerde çalışmak üzere (özellikle tarım sektörü) Mart-Nisan aylarında yollara düşmektedir. Mevsimlik tarım işlerinde çalışmak için yollara düşen ailelerin büyük çoğunluğunu Doğu ve Güneydoğu’da kırsal kesimlerde yaşayan topraksız ailelerden ya da şehir merkezlerinin varoş yerlerinde ikamet eden sosyo-ekonomi düzeyi düşük, dezavantajlı aile bireylerinden oluşmaktadır. Mart ayında yollara düşen mevsimlik tarım işçisi ailelerin serüveni Kasım ayına kadar devam etmektedir. Türkiye tarım ülkesi olması ve tarımsal çeşitliliğinin fazla olması dolayısıyla yapılan işleri de çeşitlendirmektedir. Mevsim ve ürünün değişmesi, beraberinde zaman ve mekân değişikliğini de beraberinde getirmektedir. Mevsimlik tarım işlerinde çalışarak yaşam mücadelesi veren üç milyondan fazla insan şehirden şehire göç edip durmakta ve bu zorunlu göç hareketi rutin bir hal almaktadır.

Kendi tarım arazilerinde yeterince gelir elde edemeyen, toprağı az ya da topraksız aileler ile şehirlerin varoş ve en ücra yerlerdeki işsiz ve fakir aileler, geçimlerini sağlayabilmek amacıyla, tarımsal faaliyetlerin daha yoğun olduğu ve iş imkânlarının fazla olduğu bölgelere giderek mevsimlik işgücü olarak iş aramakta ve buldukları işlerde çalışmaktadır (Yıldırak vd., 2003).

Türkiye’de mevsimlik tarım işçiliği yapan aileler, genellikle topraksız ve sosyo-ekonomi düzeyi düşük, dar gelirli ve çok çocuklu ailelerin yaygın olduğu Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinden, Akdeniz, Ege, İç Anadolu, Karadeniz gibi tarımsal faaliyetlerin yoğun olduğu yörelere ve bölgelere tarım işçisi olarak göç etmektedirler. Mevsimlik tarım işçileri çoğunlukla tüm aile fertleriyle beraber gitmekte, yılın sadece birkaç ayının kendi adreslerinde ikamet etmektedir. Ailesiyle beraber mevsimlik tarım işçiliğine giden binlerce ilköğretim çağındaki çocuk, eğitim- öğretim yılı bitmeden mevsimlik tarım işçisi olarak gittikleri yerlere, ancak diğer eğitim öğretim yılı başından sonra, yani okullar açıldıktan sonra birkaç ay sonra dönebilmektedir. Eğitim öğretim yılı akademik takvimiyle örtüşmeyen bu mevsimlik tarım göçü sebebiyle, çocukların eğitimi büyük oranda aksadığı ve beraberinde telafisi pek mümkün olmayan yaralara sebebiyet verdiği açıkça görülmektedir. Her ne kadar bu alanda yasal düzenlemeler yapılsa da yeterince bu yaraya derman olmadığı ortadadır. İlköğretim çağındaki çocuklar her ne kadar gittikleri yerlerde de öğrenimlerini devam ettirmeye çalışsalar da, bu pek sağlıklı bir şekilde devam etmemektedir.

Mevsimlik tarım işçilerinin içinde bulundukları elverişsiz ve zorlu yaşam şartlarında temel eğitimden mahrum kalan çocukların nasıl etkilendiklerini; yılın yaklaşık 8 ayı süren göç süresince aileleri ile birlikte çadırlarda; sağlık, eğitim ve sosyal hizmetler gibi temel insan hakkı olan hizmetlere yeterince ulaşamadıklarını gözler önüne sermektedir (Akbiyık, 2008; 2011).

Eğitim-Sen’in yapmış olduğu bir araştırma sonucuna göre, zorunlu ilköğretim ve liseye devam etmesi gereken mevsimlik tarım işçisi çocukların, yaklaşık olarak yılın 70 günü eğitimden ayrı kaldığını; mamafih almış oldukları eğitiminde kalitesi düştüğünü ve okula devam etme yüzdesinin de gerilediğini ortaya koymuştur. Öğrencilerin yaşadıkları sorunların başında, eğitim öğretim yılının ortasında okula başladıkları için uyum sorunu gelmektedir.

Zorunlu eğitim çağındaki bu çocuklar olumsuz yaşam koşulları sebebiyle halsiz ve yorgun düşmekte, girdikleri derslerde de odaklanma sorunları yaşamaktadırlar (Şimşek ve Koruk, 2010; Benek ve Ökten, 2011).

1.1. Problem Durumu

“Çocuk” kavramı ait olduğu ve doğup büyüdüğü toplumların yapılarına, kültürlerine, inançlarına, ekonomilerine göre değişen ve farklı anlamlar yüklenen dinamik bir kavramdır (İnan, 1968).

Çocuk kavramı, toplumdan topluma, zamanın çizdiği kalıba takılmadan değişen dinamik bir kavram olması nedeniyle günümüzde bile hiç kimsenin üzerinde görüş birliğine vardığı ve tanımlayabildiği bir kavramdır denilemez (Polat, 2007).

Çocuk kavramı, toplumdan topluma farklılık arz etmektedir. Toplumun kültürel yapısına, inanç sistemine, sosyo-ekonomik seviyelerine göre değişik anlamlar yüklenmektedir. Buna göre; “...1600-1800 yılları arasında eğitimde yaşanan büyük değişiklikler, eğitimin çocuklarla sınırlı bir etkinliğe dönüşmesi, çocukları yetişkinlerden ayırmıştır” (Oğan, 1996).

Günümüzde çocuk; eğitim, hukuk, sağlık, toplumsal ve kültürel açıdan birçok kurumun himaye ettiği ve yeniden adlandırdığı bir varlık olmuştur (Güngör, 2009).

Uluslararası Çalışma Örgütü çocuk işçiliğini; çocuğun sağlığını, eğitimini, bedensel ve zihinsel gelişimini engelleyen, kabiliyetlerinin ortaya çıkmasına ket vuran, çocuğu onurundan ve kişiliğinden mahrum bırakan her türlü çalışma olarak tanımlamaktadır (ILO, 2015).

İlk çağlardan bu yana var olan ve her geçen gün giderek artan ve beraberinde de birçok sorunu kendisiyle sürükleyerek getiren çocuk işçiliği, dünyada ve ülkemizde önüne geçilemeyen, çözülmesi gereken bir insanlık sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocuk işçiliği, çocuğun sadece içinde olduğu yaştaki bedensel ve ruhsal sağlığını tehdit etmemekte, aynı zamanda geleceğine de menfi bir iz olarak taşınmakta ve telafisi mümkün olmayan birçok olay ve durumu tetiklemektedir. Çocuk işçiliğinden etkilenmeden, iyi bir eğitim alarak ve sağlıklı bir ortamda büyüyen çocuklar hem kendilerine hem de topluma katkı sağlayacaklardır. Bu eğitimin zorunluluğunu ve gerekli olduğunu ortaya koymaktadır. Düşünme heybemizi büyütme ve çıtasını yükseltmek için hatırı sayılır bir eğitim almakla mümkündür. Geleceğimizin teminatı olan çocuğu ileriye taşımak ve geleceği de çocuklara devretmek ancak ve ancak eğitimle olacak bir faaliyettir (Baylan, 1999).

Çocuğun ve toplumun gelişmesi, herkese yeteneği, kapasitesi ve uğraşı doğrultusunda eğitim-öğretim görme hakkının sağlanmasına bağlıdır. Eğitimsiz birey, kendini ve ailesini koruyamaz, toplumla bütünleşemez ve sosyalleşemez. Kültürel bağlamda da iyi birey olma potansiyelinden mahrum kalarak yaşadığı toplumda da aidiyet duygusu bakımından kendini yeterince ortaya koyamaz. Birey bunları yapabilmesi içinde, insan hakları ile ilgili uluslararası belgelerin ve anayasaların temel ilkeleri olan bağımsızlık, eşitlik, hak ve adalet gibi toplum için gerekli olan temel dinamiklerinde varlığı gerekmektedir. Çünkü insanın temel ihtiyaç ve gereksinimleri ancak ve ancak halkın asgari düzeyde bir eğitime sahip olmasıyla gerçekleşebilir (Dünya Kalkınma Raporu, 2012).

Eğitim sayesinde bireyle birey, bireyle toplum, toplumla toplumlar arasında saygı, hoşgörü, paylaşım, dayanışma, huzur ortamı daha kolay bir şekilde tesis edilir. Kadın ve erkek arasındaki cinsiyete odaklı ve pozitif ayrımcılık da ortadan kalkar. Bu bağlamda konuya bütüncül bir zaviyeden bakıldığında eğitimden yoksun kalınması, eğitimin tam manasıyla verilememesi ilkin toplumun temel müessesesi olan aile yapısına daha sonra topluma, uluslararası huzura, barışa, demokrasiye, birlikteliğe ve güvenliğe zarar verir. Ne var ki dünya üzerinde 61 milyondan daha fazla çocuk temel insanlık hakkı olan eğitim-öğretimden yoksundur. Bu nedenle de eğitim nimetlerinden faydalanamamaktadır (Dünya Kalkınma Raporu, 2012).

İnsan haklarını içeren belge ve dokümanlarda eğitim, bireyin kişiliğini ve kimliğini tüm yönleriyle ortaya koyan ve geliştiren, insan onuruna ve şerefine saygıyı tesis eden ve destekleyen bir çaba olarak tanımlanmaktadır. İnsanın kişiliğini geliştiren, bir başka deyimle insanı biricik kılan, özgürleştiren eğitimin, bazı temel görevleri vardır. Eğitim bireyde var olan yeteneklerini ortaya çıkarıp geliştirme fırsatı sunar. Bireyin, topluma ve çevreye adaptasyonunu kolaylaştıracak bilgi, beceri ve deneyim sunar. Eğitim sayesinde birey öğrenme yol ve yöntemlerini öğrenip bilgiye ulaşmayı öğrenir ve kendisine ve çevresine faydalı bilgiyi özümseyerek hayatına şekil verir. Bu sayede bilimsel bilgiyi ve teknolojiyle birleştirerek, yaşamsal faaliyetlerini düzenleme imkânına kavuşur ve yaşadığı topluma adapte olur. Tüm bunların sonucunda insan hak ve hürriyetlerine saygılı bir birey olur. Bütün ulusal ve uluslararası belgelerde de ortaya sunulduğu gibi her birey eğitim görme hakkına sahiptir. Cinsiyeti, etnik kimliği, inancı

ve dinsel tercihi ne olursa olsun her birey; sosyal varlık olma münasebetiyle kendini geliştirme, yetiştirme; kimliğini ve kişiliğini yaratma hakkına sahiptir (Dinçer, 2007).

“Herkes için kaliteli temel eğitim” Türkiye’nin anayasa ve kanunlarla ortaya koyduğu ve hedeflediği, fakat daha gerçekleştiremediği önemli sosyal amaçların arasında yer almaktadır. Eğitim veri ve istatistiklerine göre, ilköğretimde net okullaşma oranı 2008-2009 eğitim-öğretim yılı için yüzde 96,5 iken, bu oran 2010-2011 eğitim-öğretim yılında yüzde 98,4’e ulaşmıştır (Dünya Kalkınma Raporu, 2012).

İlköğretimde net okullaşma oranı yükselmiş olmakla birlikte, zorunlu eğitim çağında olup okula devam edemeyen çocuk sorunu kısmen kentsel yoksul alanlarda ve kısmen kırsal alanlarda devam etmektedir. Kent/kır farklılıklarının yanı sıra okullaşma oranında ayrıca bölgeler arası farklılıklar da bulunmaktadır. Özellikle Kuzeydoğu, Ortadoğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde ilköğretime erişim, devam ve kaliteli eğitim sağlanması önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır (Akar ve diğerleri, 2009).

Ülkemizde sanayinin gelişmesine bağlı olarak kırsal alandan kentlere doğru hızlı bir göç yaşanmaktadır. Buna bağlı olarak da kırsal alanda yetişkin iş gücünün azalmasından dolayı tarım işçiliği ilk sırada olmak üzere çocuk işçiliğini zorunlu kılmaktadır. Çocuk işçiliğinin başlıca nedenleri göç, gelir dağılımındaki dengesizlik, eğitimde fırsat eşitsizliği, hızla artan nüfus, işsizlik, yoksulluk, işverenlerin çocuk iş gücünü talep etmeleri, mevzuattaki eksik uygulamalar çocuk işçiliğini kaçınılmaz kılmaktadır (Gülçubuk, 2012).

1999-2006 yılları arasında istihdam edilen çocuk sayısı 2 milyon 270 binden, 890 bin düzeyine düşmekle beraber aynı yıllara denk gelen Türkiye istihdamdaki çocuk işçiliğini engelleme hızını yitirmiştir. 1994-1999 yılları arasında istihdam ortamından çekilen çocuk işçi sayısı yıllık ortalama 128 bin iken, 1999-2006 yılları arasında yıllık ortalama 74 bin olarak gerçekleşmiştir. 2006-2012 yılları ise çocuk işçiliğinde azalma hızının yavaşlamayıp durduğu, özellikle de tarım alanında artış ile birlikte çocuk işçi sayısının tekrar arttığı bir dönem olmuştur. 2012 yılında çocuk işçi sayısı 893 bine ulaşmıştır (Disk-Ar, 2015).

Türkiye’de çalışan çocukların, çalışma nedenlerinin başında yoksulluk ve buna doğrudan bağlı olan eğitimsizlik gelmektedir. 6-17 yaş grubundaki çalışan çocukların içinde okula devam eden yaklaşık %40’ı ailesinin ekonomik faaliyetine yardımcı

olmakta, %24'ü aile gelirine katkıda bulunmak için çalışmaktadır. Okula devam edemeyen çocuklarda ise bu oran yaklaşık %59 seviyesindedir. Okula devam etmeyen ve ailesine ekonomik katkı sağlamak için çalışan çocukların oranı ise yaklaşık %18'dir. Toplamda çocukların yarısından fazlası ekonomik nedenlerle çalışmakta ve temel eğitim yoksun olarak hayatlarına devam etmektedirler (Disk-Ar, 2015).

Türkiye'de binlerce çocuk, ailesine maddi katkı sağlamak ve ailelerinin yükünü azaltmak için çeşitli mecralarda çalışmaktadır. Tarım mecrası bunların başında yer almaktadır. Türkiye'de ailesine katkı sağlamak ve destekte bulunmak için çalışan çocukların %40-50'ye yakını tarım alanında çalışmakta olup, sayıları yaklaşık 350-400 bin arasında değişmektedir. Bu çocuklar en kötü şartlarda çalışmaktadırlar ve ailelerine katkı sunmaktadırlar. Bu çocuklar Türkiye'nin farklı yöre ve bölgelerinde özellikle pamuk, fındık, narenciye, fıstık, kayısı, tütün vd. tarımında çapa, hasat gibi işlerde yoğun olarak çalışmaktadır. En kötü konumdaki tarım işlerinde işçi olarak çalışan bu çocukların büyük bir kısmı 15 yaşından küçüktür. ILO sözleşmelerine göre çalışma çağına olmayıp eğitim çağına olan bu çocuklar, bu tür işlerde çalışması istenilmeyen çocuklar olarak tanımlanmaktadır. Eğitim imkânlarından mahrum olan ve çalışma zorunluluğundan dolayı eğitimine tam manasıyla devam edemeyen, etmekte zorlukla karşılaşan veya bir türlü başlamayan bu çocuklar daha çok Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgelerinde yaşamaktadır. Yaklaşık olarak yılın 4-7 ayını bulundukları alanın dışında (il içi veya il dışı), çadırlarda, prefabrik evlerde veya kendilerine tesis edilen barınaklarda temel ihtiyaçlarında mahrum bir şekilde yaşamlarını sürdürmektedirler (Gülçubuk, 2012).

Şanlıurfa'da binlerce aile tarım alanlarında çalışmaktadır. Bu aileler genellikle geniş ve kalabalık aileler olup ve aile üyelerinin çoğunluğunu çocuklar oluşturmaktadır. Bu nedenle mevsimlik tarım işçiliği; Şanlıurfa merkez, ilçe ve köylerinde birçok aile, öğrenci, öğretmen ve idareciyi etkileyen büyük bir sorun olarak karışımıza çıkmaktadır. Dünya genelinde tarım, eğitim çağındaki çocukların yüzdelik olarak en fazla olduğu alan durumundadır. Çocuk işçilerin yüzde %70'inin bu alanda çalıştığı yapılan araştırmalarla ortaya konulmuştur. Bu da sayı olarak 132 milyona denk düşmekte olup, yaş aralığı olarak da 5-14 yaş grubunu kapsayan kız ve erkek çocuklardan oluşmaktadır. Özellikle tarım alanında çalışan kız çocuklarının yükü erkek çocuğa oranla daha ağırdır (Eğitim-Sen, 2007).

Çocuklar küçük yaştan itibaren çalışmaya ve hayat mücadelesinde ailelerine katkı sunmak mecburiyetinde kalmaktadır. Eğitim çağındaki bu çocuklar okula gitmeleri gereken vakitlerinde tarlalarda, bağ ve bahçelerde çalışmaktadırlar. Çalışanların büyük bir kısmı genellikle ilkbahar aylarında hasada ve çapaya, sonbahar ise hasatları toplayıp tekrar işten dönmektedirler. Bu süreçte değişik bölgelerde farklı tarımsal alanlarda çalışmaktadırlar. Bu süre zarfında binlerce çocuk derslerinden geri kalmakta, eğitimine devam edememekte ve hatta okumayı yazmayı bile unutmaktadır. Öğretmenler, ilkbahar aylarında birden boşalan sınıflarında yeterince derse odaklanamamakta, sonbahar aylarında (hatta bazen bu kış aylarına da sarkmakta) ise birden artan sınıf mevcuduyla hızlandırılmış olarak dersleri anlatmak durumunda kalmaktadırlar. Sınıfların birden azalması ve kalabalıklaşması da öğretmenleri, öğrencileri ve okul yöneticilerini olumsuz yönde etkilemektedir. Birden kalabalıklaşan sınıflarda sınıf ve okul düzenini sağlama konusunda, konuları yetiştirmede ve okumayı unutan çocukları tekrar okumaya geçirmede sıkıntılar yaşanmaktadır. Bu bağlamda araştırmanın problemi mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitimlerinde yaşadıkları sorunlara yönelik okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin görüşlerinden oluşmuştur.

1.2 Amaç

Mevsimlik tarım işçisi çocuklar ile ilgili gerek uluslararası gerekse ulusal alanda yapılan yasal düzenlemeler, akademik çalışmalar, çocukların en kötü şartlarda hayat mücadelesi verdiğini ve kişisel gelişimlerinin sağlıklı gelişmediğini ve beraberinde birçok sorununda meydana getirdiğini ortaya koymaktadır.

Mevsimlik tarım işçisi ailelerin zorunlu eğitim çağındaki çocuklarının aile fertleriyle beraber, aile bütçelerine katkı sağlamak amacıyla mevsimlik işlerde çalışmak zorunda kalmaları nedeniyle eğitimlerinden geri kalmakta ve hatta çoğu zaman eğitim almamaktadır. Mevsimlik tarım işçisi çocukların geçimlerini sağlamak için okul zamanlarında ailesiyle beraber mevsimlik işçi olarak çalışacak bölgelere gitmelerine bağlı olarak mevsimlik işçi çocukların eğitimleriyle ilgili yaşadıkları sorunları, okul yöneticileri ve öğretmenlerin bakış açısıyla ortaya koymaktır

1.3. Önem

Türkiye’de birçok sivil toplum kuruluşu ve akademik çalışmaya konu olan çocuk işçiliği ivedi bir şekilde çözüme kavuşturulması gereken en temel sorunların başında gösterilmiştir. Bu sorunu önlemede yapılan bilimsel çalışmalar, yasal düzenlemeler, geliştirilen politikalar bir nebze de olsa yaraya merhem olmuş olsa bile, yarayı tamamen iyileştirememiştir. Bu yara hala kanayıp durmakta, beraberinde farklı yaralara da sebebiyet vermektedir

Mevsimlik tarım işçiliği ya da diğer adıyla çocuk işçiliği üzerine çokça bilimsel çalışma yapılmış olmasına rağmen, mevsimlik tarım işçisi çocuklar ile ilgili akademik sahada yeterince çalışma olmadığı tespit edilmiştir. Şanlıurfa’da kırsal kesimde ve şehir merkezlerinin kenar mahallerinde birçok tarım işçisi aile bulunması ve bu ailelerin dar gelirli ve çok çocuklu olması nedeniyle, mevsimlik işlerin olduğu dönemlerde (ki bu toplamda yılda 7 aya denk gelmektedir) çocukların eğitiminin aksamasına rağmen, bu durum akademik alanda fazla incelenmemiştir. Mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitimde yaşadıkları sorunları ortaya koyması tezimizin önemini göstermektedir.

1.4. Sınırlılıklar

Araştırmanın çalışma sahasını Şanlıurfa ilinin Eyyübiye ve Haliliye ilçelerinde bulunan okullar da görevli olan okul yöneticileri ve öğretmenlerden elde edilmiş verilerle sınırlı olmuştur. Bu araştırma nitel bir desenle tasarlandığından, yapılan araştırma, çalışma grubuyla sınırlıdır. Ayrıca 2018-2019 eğitim öğretim akademik yılı ile sınırlıdır.

1.5. Sayıtlar (Varsayımlar)

Araştırmanın yapıldığı okullardaki okul yöneticilerin ve öğretmenlerin görüşmedeki sorulara samimi ve içten cevap verdiği varsayılmıştır.

1.6. Tanımlar

Eğitim: Bireyin davranışlarının istenilen doğrultuda değiştirilmesi sürecinde yapılan çalışmaların tümüne denir (Akyüz, 2007).

Okul: Önceden belirlenen kuramsal hedeflere ulaşılması için eğitim-öğretim faaliyetlerinin gerçekleştirildiği toplumsal bir örgüttür (Aydın, 2015).

Çocuk: Eğitim, hukuk, sağlık, toplumsal ve kültürel açıdan birçok kurumun himaye ettiği ve yeniden adlandırdığı bir varlıktır (Güngör, 2009).

Çalışan Çocuk (Çocuk İşçisi): 15 yaşından küçük olan ve hayatını kazanmak, aile ekonomisine katkı sunmak amacıyla çalışma yaşamına erken yaşta gözlerini açan çocuklardır (ILO, 2015)

Göç: Nüfusun sürekli yaşama yerlerini, bireysel olarak ya da gruplar halinde terk ederek, geçici veya devamlı yaşamak amacıyla, bir başka yere gitmesi olayıdır (Doğanay ve Orhan, 2016).

Mevsimlik Göç: Tarımsal faaliyetlerin yoğun olduğu bölgelerde mevsimlere bağlı olarak işgücü arz ve talebi arasındaki açığın giderilmesine yönelik yaşanan hareketliliklerdir (Çınar ve Lordoğlu, 2011).

Mevsimlik Tarım İşçiliği: Tarımsal faaliyetlerde ortaya çıkan işgücü açığının kapatılmasına yönelik dönemsel/mevsimsel olarak ortaya çıkan bir işçilik türüdür (Özbekmezci ve Sahil, 2004).

BÖLÜM II: ALAN YAZIN

2.1. Mevsimlik Tarım İşçiliği İle İlgili Kavramlar

2.1.1. Göç

Sosyal bir varlık olan insanoğlu var olduğundan beri, çeşitli sebepler dairesinde sürekli bir göç hegemonyası içinde kendini bulmuştur. Yerleşik hayata geçmeden önce insanoğlu göçebe hayat tarzına sahipti. Beslenebilme, barınabilme ve korunabilme adına sürekli bir mekân arayışı içinde olmuş ve sürekli bir yerden başka bir yere göç edip durmuştur. Yerleşik hayata geçtikten sonra da insanoğlu bu göç olayından vazgeçmemiş, bu göçü devam ettirmiştir. Göç, nedenleri ve ortaya çıkardığı neticeler açısından oldukça ehemmiyetli bir kavramdır. Bu nedenle birçok sosyal bilimci göç kavramı üzerinde durmakta ve üzerinde araştırmalar yapmaktadır. Göçün çeşitli bilim sahalarında farklı şekillerde tanımlandığı görülmektedir. “*Göç; ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret*” (TDK Türkçe Sözlük, 2011) olarak ifade edilmiştir.

Doğanay’a göre göç, ‘*Nüfusun sürekli yaşama yerlerini, bireysel olarak ya da gruplar halinde terk ederek, geçici veya devamlı yaşamak amacıyla, bir başka yere gitmesi olayıdır*’ (Doğanay ve Orhan, 2016).

Tümertekin ve Özgüç’e göre ise göç ‘*Bir idari sınırı geçerek oturma yerini devamlı ya da uzun süreli olarak değiştirme olayıdır*’ (Tümertekin ve Özgüç, 2011). Göçler, bazı ölçütlere göre de farklı şekillerde sınıflandırılabilir (Deniz, 2009).

Bu yönden bakılırsa göç, sadece yılın sadece belli dönem ve mevsimleri kapsıyorsa, bu çeşit göçler dönemlik/mevsimlik göç olarak tanımlanabilir. Mevsimlik göçlerin değişik sebepleri olmakla birlikte, tarımsal alanlardaki işlerde çalışma sebeplerinin başında yer almaktadır. Nitekim mevsimlik tarım işçiliği diye bir kavram ortaya çıkmıştır.

2.1.2. Mevsimlik Göç

Tarımsal faaliyetlerin yoğun olduğu bölgelerde mevsimlere bağlı olarak işgücü arz ve talebi arasındaki açığın giderilmesine yönelik yaşanan hareketlilik olarak ifade edilmektedir (Çınar ve Lordoğlu, 2011).

2.1.3. Mevsimlik Tarım İşçiliği

Mevsimlik tarım işçiliği, tarımsal faaliyetlerde ortaya çıkan işgücü açığının kapatılmasına yönelik dönemsel/mevsimsel olarak ortaya çıkan bir işçilik türüdür (Özbekmezci ve Sahil, 2004).

“Mevsimlik tarım işçisi, tarım işlerinin yoğunlaştığı zamanlarda, ürün desenine ve işçi talebine göre, bir bölgeden başka tarımsal alanlara doğru yoğunlukla aileleriyle birlikte yer değiştiren işgücü grubudur (Uyan Semerci vd., 2014).

2.2. Türkiye’deki Mevsimlik Tarım İşçiliğinin Tarihi

Anadolu toprakları kadim tarihinden bugüne dek birçok medeniyete ev sahipliği yapmış ve kapılarını gelen misafirlerine kapamamıştır. Hitit, Urartu, Roma, Bizans, Akkoyunlu, Selçuklu ve Osmanlı gibi büyük imparatorluklara kapılarını açmıştır. Anadolu topraklarının üzerine otağını kurmuş bu medeniyetler, binlerce yıl tarımla uğraşıp ve toprağın bereketinden faydalananarak medeniyetlerini sürdürmüşlerdir.

2.2.1. Osmanlı Dönemi

Türkiye’de mevsimlik tarım işçiliği, Osmanlı’nın son dönemlerine kadar gitmektedir. Kavalalı İbrahim Paşa’nın 1830 yılında Sudan’dan getirdiği işçilerle tarihsel serüvenine giriş yapan mevsimlik tarım işçiliği, Çukurova Bölgesi’ne pamuk ekimiyle başlamış, devamında Ege Bölgesi’nin verimli ovalarında devamlı hale gelmiştir (Yiğit, 2016).

Ekonomisinin tamamına yakını toprak ve tarımsal üretime dayanan Osmanlı İmparatorluğu’nda halkın gereksinimleri, ordunun ihtiyaçları ve devletin gelirleri tarımsal üretime bağlıydı (Çivi, 1977).

Dünyanın birçok yerinde yaşanan ekonomik gelişmelerle beraber tarım sektörü Osmanlı’nın son döneminden itibaren yozlaşmaya ve gerilemeye başlamış, üst üste

gelen savaşlar, toprak kayıplarına bağlı olarak artan vergiler köylünün sırtına yük bindirmiş ve binlerce Anadolu insanı toprağını terk etmeye ve kentlere doğru göç etmeye başlamıştır.

2.2.2. Atatürk Dönemi

Atatürk, Osmanlı İmparatorluğu'ndan miras aldığı ekonomiden bahsetmesini şu sözüyle açıklıyor: *“Tanzimat’ın açtığı serbest ticaret devri, Avrupa rekabetine karşı kendini savunamayan ekonomimizi, bir de ekonomik kapitülasyonlar zincirine bağladı... bize karşı yapılan rekabet, gerçekten çok haksız ve yıkıcıydı. Rakiplerimiz, bu yolla, gelişmeye uygun sanayimizi de yok ettiler.”*

Osmanlı İmparatorluğu'nun mirasçısı olarak kurulmuş Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Atatürk tarafından 1923 yılında Cumhuriyetin ilan edilmesi ile beraber kalkınma hareketlerinde bulunmuştur. Birinci Dünya Harbi ve akabinde Kurtuluş Savaşından çıkan bu yeni ülke, genç nüfusunun çoğunluğunu savaşta kaybetmiş ve ekonomik olarak da dibe vurmuştur. Türkiye'nin bu olumsuz durumdan kurtulabilmesi elbette kalkınma hamleleri yapması ve öncelikle tarımsal üretimin geliştirilmesine yönelik politikalarla sağlanabilir. Bu çerçevede Cumhuriyet döneminin ilk zamanlarında ülkenin tarım politikası Osmanlı Devletinde toprak sistemini belirleyen tımar sistemi benzer uygulamalar üzerine kurulmuştur. Türkiye'nin tarım politikaları Cumhuriyet'in ilkeleri çerçevesinde ülke içinde devletin desteklemesi ve müdahale etmesi, gümrüklerde ise koruması ve ulusçu bir yapı olarak kendini göstermiştir (Ulusoy, 2003).

1923'ten 1929'a gelene kadar siyasi, hukuki ve sosyal sahalarda beliren önemli gelişmeler, ekonomi politikalarının farklı bir şekilde ele alınıp değerlendirilmesi ve buna bağlı olarak da şekillendirilmesini zorunlu hale getirmiştir. Bu nedenledir ki Cumhuriyetin ilk yıllarında toplanan kongrede (İzmir İktisat Kongresi) ekonomik politikaların tespit edilmesi özel bir anlam taşımaktadır (Oğuz ve Bayar, 2003).

1923 yılında İzmir'de gerçekleştirilen İzmir İktisat Kongresinde alınan kararlar, 1925 yılında Aşar vergisi kaldırılması, başkentte aynı yıl Atatürk Çiftliği'nin kurulması, 1938'de Toprak Mahsulleri Ofisi'nin açılması, Ziraat Bankası çiftçiye kredi sağlaması bir nebze olsun ekonominin hareketlenmesini sağlamıştır.

2.2.3. Atatürk Sonrası Dönem

Köy Enstitüleri'nin (1940) açılması ve köylüye eğitim vermesi, Toprak Reformu ile köylüye toprak dağıtılması gibi politikalarla Türkiye ekonomik olarak gelişmeyi ve üreten bir ülke konumuna gelmeyi çabaladığını göstermektedir.

Ancak Atatürk döneminde dünya krizi olarak adlandırılan, “1929 Dünya Ekonomik Bunalımı (Büyük Buhran)” ülkemizi de derinden etkilemiş ve ekonomimizi olumsuz bir şekilde etkilemiştir. Dünyanın yaşadığı bu krizinden sonra II. Dünya savaşı ortaya çıkmış ve bunun yansıması olarak 1939-49 yıllarında diğer sektörlerde olduğu gibi tarım sektörü de kötü bir şekilde etkilenmiştir. Devletin gıda ihtiyacını karşılaması için aldığı koruyucu önlemlere rağmen tarımsal üretimde azalmalar olmuş ve bazı ürünlerde kıtlık cereyan etmiştir. Bazı ürün fiyatlarına devletçe kota konulması piyasalarda karaborsaya neden olmuştur. Türkiye’de ilk defa fiyat enflasyonu ortaya çıkmıştır. 1945’te “Çiftçiyi Topraklandırma Kanununu” meclis gündemine almış ve bunun sonucu olarak sadece devlet arazilerin bir bölümü halka toprak olarak verilmiştir. Bu kanun mecliste ciddi tartışmalara neden olmuş ve ülkemizde çok partili hayata geçilmesini sağlamıştır. Cumhuriyet Halk Partisinden bu kanuna destek vermeyen bazı mebuslar 1946 yılında Demokrat Partiyi kurmuşlardır (Dernek, 2006).

II. Dünya Savaşı yılları, Türkiye için tarihinin en sıkıntılı yıllarından biridir. Seferberliğin uzaması ve sonucunda da tarlaların boş kalması, üretiminin yapılmaması, yaşanan elverişsiz iklim şartları yüzünden, temel tüketim ürünlerinde ciddi darlıklar ve kıtlıklar boy göstermiştir. Özellikle üretimde ciddi sıkıntılar ortaya çıkmıştır. 1939-1945 yılları arasından üretilen buğday üretiminde yarı yarıya kayıp yaşanmıştır. 1940-45 yılları milli gelirin, sınaî ve tarımsal üretimin dibe vurduğu yıllar olmasına rağmen 1946-53 yılları tarım alanında üretimin fazlaştığı ve pozitif bir ivme kazandığı yıllardır. Tarım, ülkenin büyük bir payını işgal etmesi ve ekonomideki yeri yadsınamaz bir gerçek olması ve aktif nüfusun büyük bir kitlesi tarımla geçimini sağlaması, tarım sektörün ülkenin milli ekonomisinde ne kadar bir konum arz ettiğini ortaya koymuştur (Topuz, 2007).

2.2.4. Planlı Kalkınma Dönemi

Planlama; belirli bir amacı gerçekleştirmek için alınan tedbirler bütünü olarak ifade edilmektedir. “Kalkınma planlaması, uzun dönemli kalkınma politikasının belli kurallara göre düzenlenmesi demektir. Genel anlamıyla kalkınma planlaması bir ülkede geçerli ekonomik, sosyal ve siyasal değer yargıları ışığında, belirli bir dönemde toplumun ulaşmak istediği sosyo-ekonomik amaçlara ve sayısal olarak belirlenmiş hedeflere en uygun bir biçimde varmak için, kaynakların belirli organlar tarafından yönetilmesi sürecidir diyebiliriz” (Han, 1999). Osmanlı İmparatorluğu’nun yıkılıp tarih sayfasındaki yerini alması, Türkiye Cumhuriyetimizin, çetin bir dünya savaşından çıkarak kurulması ve Osmanlı İmparatorluğu’nun ekonomik enkazının yanı başında olması her açıdan menfi bir etkiye neden olmuştur. Kuruluş yıllarında sanayi üretiminin yetersiz oluşu ve tarımın da çok ilkel yöntemlerle yapılıyor olması yeni kurulmuş devletin için âdeta çöküntüyü. Sermaye sahibi girişimci sınıfı yoktu ya da parmaklarla sayılacak kadar azdı sayıdaydı. Nüfusun büyük çoğunluğu tarımda çalışmaktaydı, ekonomik faaliyetlerimizin önemli bir kısmını tarım sektörü oluşturmaktaydı.

Cumhuriyetin kuruluş yıllarında ülke ekonomisinde liberal bir politika güdülmüş ama istenilen başarı elde edilememiştir. Kurtuluş savaşını getirdiği yokluk ve kıtlık nedeniyle ayrıca sermayesi olmayan girişimci sınıfının olmayışı ekonomide kalkınmayı engellemiştir. 1929 yılında gerçekleşen ve bütün dünyayı kasıp kavuran Dünya Buhranı, ülkemizde de devletçi politikaya geçilmesini zorunlu kılmıştır. Böylece 1933’te ilk sanayi planı hazırlanmıştır. Mustafa Kemal Atatürk bu durumu şöyle özetlemiştir; *"Ekonomide ferdin gerçekleştiremediği faaliyetleri devlet kendi üzerine alabilir."* Cumhuriyet tarihinde yavaş yavaş planlamanın ilk adımları atılmış oldu.

Tüm bu gelişmeler ışığında 30 Eylül 1960 tarihinde Başbakanlığa bağlı Devlet Planlama Teşkilatı kurulmuştur. 1960 sonrasında Devlet Planlama Teşkilatı iktisat politikaların uygulamak ve bilimleştirmek için yöntem ve teknikler geliştirmiştir. Devlet Planlama Teşkilatı’nın kurulduğu günden bugüne dek 10 adet Beş Yıllık Kalkınma Planı uygulamaya koymuştur.

“Planların iktisadi felsefeleri ve yaklaşımları kapsamında; 1960 öncesi planları: devletçi, kısmi, 1960-1980 planları: karma ekonomi, bütüncül, 1980-2000 planları:

liberal, stratejik olarak nitelendirilebilir. 1980 öncesinde sanayileşmede "ithalat ikamesi politikaları", 1980 sonrası ise "açık ekonomiye geçiş" yönlendirici olmuştur. ”

Türkiye, 1960 Darbesinden sonra iktisadi alanda, planlı ve programlı bir biçimde kalkınmasını sürdürmeye çalışmaktadır. Kalkınmayı 1980 darbesinden önce ve sonra olacak bir şekilde ayırarak incelenmek gerekmektedir.

Beş Yıllık Kalkınma Planları

1963 – 1967 Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı dönemi

1968 – 1972 İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı dönemi

1973 – 1977 Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı dönemi

1979 – 1983 Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı dönemi

1985 – 1989 Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı dönemi

1990 – 1994 Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı dönemi

1996 – 2000 Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı dönemi

2001 – 2005 Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı dönemi

2007 – 2013 Dokuzuncu Kalkınma Planı

2014 – 2018 Onuncu Kalkınma Planı

2019-2023 On Birinci Kalkınma Planı (halen uygulanmaktadır)

Türkiye’de kırsal bölgelerin kalkınmalarını sağlamak amacıyla, planlanan ve uygulanan kalkınma planlarında, yürütülen politikalarda, bu bölgelerde yaşayan halkın katılımları fazla önemsenmemiş, salt toplumun kalkınması temel alınmıştır. Bu uygulanan politikalara merkezî bir perspektifle bakılmış, kırsal kesimin bu politikaların oluşturulma sürecine dâhil edilmemesi alınması gereken verimi de düşürmüştür. Kalkınma planların sonuçlarına bakıldığında istenilen başarıların elde edilmediği görülmektedir. Katılımcı gerektiren toplum kalkınması gibi modellerde, merkezi politika yaklaşımları nedeniyle istenilen sonuçlara ulaşamamıştır (Çelik, 2005).

Uygulanan kalkınma planları ve gerçekleştirilen politikalar, Türkiye’de kırsal kesimde yaşayan insanların kentlere göç etmelerini engelleyememiştir. Kırdan kente göç etme eylemi tarım sektörünü olumsuz etkilemiş olmasına rağmen, bugün ülkemizde tarım

sektörü iş gücünün neredeyse üçte birine iş vererek istihdam sağlayan durumdadır. Ülkedeki yoksul insanların çoğu kırsal kesimlerde yaşamakta ve kendilerine ancak tarım sektöründe iş bulabilmektedir. Tarım sektöründe çalışan insanların çoğunluğunu şehir sektöründe çalışanlarla karşılaştırdığımızda eğitim düzeyleri düşük olduğu görülebilir. Bu duruma genel bir bakışla baktığımızda son yarım asırdır kırsal kesimden kentlere göçün yavaşça ilerlediği söylenebilir. Ayrıca salt kentleşme sürecini tarım sektörünün gelişimiyle açıklamak sağlıklı bir değerlendirme olmaz. Zira kent ekonomisinde daha hızlı bir büyüme gerçekleşseydi, kırsal kesimde yaşayan insanların daha iyi bir eğitim alma şansları olsaydı, bugün ülkemizde kırsal nüfus ile kent nüfusundaki oranların çok farklı olması kaçınılmazdı (Pamuk, 2009).

Küreselleşmenin etkisiyle son çeyrek asırdır tarım sektöründe ciddi sorunlar ortaya çıkmıştır. Kalkınma planlarının yanlış uygulamaları, askeri darbeler, muhtıralar, iktisadi krizler, mali sıkıntılar ve dış baskılar sonucunda, tarım sektörüne yapılan desteğin azalmasına sebep olmuştur. Tarım kesiminde yaşanan en temel sorun günümüz dünyasında eski politikaların miadını doldurmasıdır. Ekonomik kriz ve dış baskılar ülkemizin tarım politikalarını olumsuz etkilemektedir. Günümüzde artık tarım sektöründe kalifiyeli bir kitlenin nasıl yetiştirilmesi gerektiği ve tarımsal üretimde verimliliğin nasıl artırılması sorusuna yanıt bulmak olacaktır (Pamuk, 2009).

Kalkınma planları ülkede istenen verimi sağlayamamıştır. Bunun en önemli sebebi halka yönelik olan projelerde merkeziyetçi bir anlayış varlığı olmuştur. Masada hazırlanmıştır saha uygulanamamıştır. Ayrıca ekonomisi çok güçlü olmayan ülkemizde, yaşanan bu olumsuzluklar karşısında kırsal kesimde yaşayan halk kentlere doğru göçlere başlamış veya ikamet ettikleri yerleri yoğun iş dönemlerinde terk ederek mevsimlik tarım işçiliğine yönelerek hayat mücadelesi vermişlerdir.

2.3. Mevsimlik Tarım İşçilerin Sorunları

Dünyada ve Türkiye’de genel ekonomik alanlar tarım, sanayi ve hizmet sektörü olarak sınıflandırılmaktadır. Tarım sektörü kadim tarihten bu yana insanoğlunun haşır neşir olduğu ve olmaya da devam edeceği bir alandır. Her ne kadar teknolojik gelişmeler, sanayi ve hizmet sektörünün payının büyütse de tarım sektörünün varlığı sürekli olacağı ayan beyan ortadadır.

Nitekim günümüzde ülkemizde tarımda çalışan kişi sayısı küçümsenmeyecek düzeylerde olduğu araştırma raporları gözler önüne sermektedir. Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) 2017 yılı verilerine göre ülkemizde tarım alanında istihdam edilen kişi sayısı yaklaşık 5.5 milyon olduğu görülmektedir. Ayrıca 2017 yılında tarım alanında çalışanların oranının toplam istihdamın yaklaşık olarak % 19 olduğunu raporlarda yerini almıştır (TÜİK, 2017).

Ülkemizde özellikle Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgesi yaşan on binlerce az topraklı/ topraksız, dar gelirli ve kalabalık aileler geçimlerini sağlamak amacıyla, iş gücüne ihtiyaç duyulan dönemlerde Akdeniz, Ege ve Karadeniz Bölgeleri'nin tarımın yoğun olduğu yerlerine göç etmektedir. Mevsimlik tarım işçiliğine giden işçilerin birçoğu topraksız ve fakir ailelerdir (Çetinkaya, 2008).

Bu aileler özellikle tarımsal işlerin yoğun olduğu yörelere giderek mevsimlik işçi olarak çalışmaktadır. Mevsimlik tarım işçileri çoğu zaman tüm aile fertleriyle göç ettikleri ve çalıştıkları bölgelerde ekonomik ve sosyal anlamda birçok menfi durumla karşı karşıya kaldıkları bilinmektedir. Bu mevsimlik tarım işçilerin başlıca sorunlarını düşük ücret, sağlıksız beslenme, barınma, eğitim, güvenlik, sağlık, ulaşım konularındaki yetersizlikler oluşturmaktadır. Nitekim bu menfi koşulların düzeltilmesine yönelik düzenlemeler yeterli olamamıştır (İpekçioğlu, Büyükhatipoğlu, Monis, Özel ve Bayraktar, 2012).

Mevsimlik tarım işçilerinin çalışma koşullarının zorlu ve çetin olduğu bilinen bir gerçektir. Ücret (yevmiye), barınma, beslenme, eğitim, sağlık olanaklarının yeterli olmadığı açıkça bilinen mevsimlik tarım işçilerinin yaşam koşulları bu nedenlerle olumsuz etkilenmektedir. Bu zaviyeden bakıldığında özellikle ücret, üzerinde düşünülmesi ve en önemli konuların başında gelmektedir. Ekonomik düzeyinin çıtası ne kadar iyiye, barınma ve beslenme şartları o kadar iyi olacaktır. Ülkemiz de tarım sektöründe çalışanlar için düzenlenmiş bir iş kanunu olmadığından, işçilerin hem kendi yörelerinde hem de çalışma için geldikleri yörelerdeki çalışma koşulları Sosyal Sigortalar Kanun'u sağladığı imkânlardan faydalanılmasını da kısıtlamaktadır (Özbekmezci ve Sahil, 2004).

Çalışma koşullarının tüm olumsuzluklarının yanı başında, mevsimlik tarım işçilerinin herhangi bir sosyal güvencesi bulunmamaktadır. Yapılan araştırma sonuçlarına göre

herhangi bir sosyal güvencesi olmayan mevsimlik tarım işçilerinin oranı yaklaşık % 85 'tir. Mevsimlik tarım işçilerinin çalıştıkları tarım sektöründe, çalıştıkları süre içinde iş kazası, meslek hastalığı veya ölüm hallerinde herhangi bir kurumsal destek görmemelerine neden olmaktadır. Bu durumlarda işçiler, maruz kaldıkları olumsuz vakaları kendilerince veya onlara iş bulmaya aracı olanlar desteğiyle çözme kavuşturmak zorunda kaldıkları belirtilmektedir (Çınar ve Lordoğlu, 2010).

Bu bağlamda çalışma koşulları diğer tarım işçilerine nazaran daha ağır olan mevsimlik tarım işçileri için yasal bir düzenlemeyle güvence altına alınmaları gerekmektedir. Ancak bu güvence sadece çalışma koşullarını değil aynı zamanda, barınma, sağlık ve eğitim gibi alanlarına da bütünlüyecek bir şekilde genişletilmelidir. Nitekim mevsimlik tarım işçileri aileleri fertleri ile birlikte, nerede iş varsa oraya gittiklerinden, yılın dörtte üçünü göçebe olarak geçirmektedir (Kalkınma Atölyesi, 2014).

2.3.1. Ücret Sorunu

Ücret; çalışanların hayatlarını sürdürmesine yarar sağlayan tutardır. Bu bakımdan çalışanlar yönüyle ücret büyük öneme sahiptir. Mevsimlik tarım işçileri açısından tek bir ücret sistemi yoktur. Yapılan faaliyetlere ya da başka nedenlere bağlı olarak ücretler değişmektedir. Ücretler, genellikle günlük-yevmiye, götürü, dekar ya da dönüm başına belirlenmekte ve gidilen bölgeye ve ürün çeşidine göre değişmektedir. Pamuk, fındık için belirlenen ücretle kayısı için belirlenen ücret birbirinden farklılık göstermektedir. Bölgesel şartlarda ücret durumunu ve ücretlendirme biçimini değiştirmektedir. İşçilerle yapılan görüşmelerde Adana civarında ücretlerin 34-55 TL arasında değiştiği ve ücretlerin günlük olduğu, çalışılmayan gün/günler için ücret ödenmediği söylenmiştir. Ayrıca son dönemde Suriyeli sığınmacıların artık mevsimlik tarım işlerinde çalışmaya başlaması ücretleri düşüren bir etkiye neden olmaktadır (TBMM, 2015).

Mevsimlik tarım işçilerinin ücretleri, çalıştığı işe ve yöreye bağlı olmakla beraber, asgari bir oran olmamasına mukabil, başkanlığını Vali veya Vali yardımcılarının yaptığı bir komisyon tarafından belirlenmektedir. Tarım sektöründe mevsimsel/dönemsel olarak çalışan mevsimlik tarım işçilerinin aldıkları ücretler TÜİK tarafından il bazında değerlendirilerek yılın Mart ayında kamuoyuna açıklanmaktadır. TÜİK verilerine göre tarım işçilerinin ücretlerinin her yıl artması bu işçilerin yaşam koşullarında herhangi bir somut iyileşmeye sebep olduğu gözlemlenmemiştir.

2.3.2. Ulaşım Sorunu

Mevsimlik tarım işçilerinin sorunlardan birisi de ulaşım sorunudur. Mevsimlik tarım işçilerinin, çalışma yerlerine giderken ve dönerken ulaşım aracı olarak kamyon, kamyonet ya da minibüsler kullanmaktadırlar. Yer değiştiren ailelerin kalabalık olması, göç eden ailelerin eşyalarıyla birlikte gitmesi, büyük araçları tercih etmelerini zorunlu kılmaktadır. Ancak trafik kazalarının çok olması temel alındığında, üstü açık kamyonlarla yolculuk yapan ailelerin, maruz kalacakları bir trafik kazasında hayatta kalma şansları yok denecek derecede az olmaktadır (Görücü & Akbıyık, 2010).

Ekonomik açıdan durumu daha elverişli iyi olan aileler ise ya kendi minibüsleriyle ya da kiraladıkları minibüslerle yolculuk yapmayı tercih etmektedirler. Ancak ulaşım koşullarının çetin ve amansız olduğu kış aylarında kamyonlarla ulaşımın sağlanması mevsimlik tarım işçileri için epey zor olmaktadır.

2.3.3. Barınma Sorunu

Mevsimlik tarım işçileri gittikleri bölgelerde işverenlerin, kendilerine gösterilen alanda, naylon örtüler altında ya da çadır denilen yerlerde yaşam mücadelesi vermektedirler. Bazen kendilerine ait olan savan, plastik örtü veya bezden yapılmış çadırlarda barınarak çözmeye çalıştıkları bazen de işverenlerin bu işçilere barınacak yer sağlamaktadır. Bu çoğunlukla büyük işverenler tarafından verilmektedir.

Aileler genellikle bu çadırlar içerisinde yaşamakla birlikte, çadırların büyüklüğü farklılaşabilmektedir. Çadırların içerisinde mutfak araç-gereçleri, yatak, yorgan ve diğer ihtiyaçları bulunmaktadır. Diğer temel ihtiyaçlar (tuvalet - banyo ihtiyacı), yerleşim yerlerinde uygun olan mekânlarda naylon ya da çuvallarla çevrili bir alan oluşturularak giderilmeye çalışılmaktadır. İşlerin olduğu yerlerde altyapının uygun olmaması nedeniyle mevsimlik tarım işçileri, sağlık sorunları yaşamakta ve çeşitli haşerat tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır.

Derme çatma kurulan çadırlar altyapı yetersizliği ile birlikte yağmur yağdığında sular içinde kalmakta, yağışların süreklilik arz ettiği durumlarda ise işçiler için barınacak bir yer kalmamaktadır. Mevsimsel etkiler nedeniyle çok sıcak ve çok soğuk havalarda çadırların korunma için uygun bir barınak olmadığı çok açık olmakla birlikte çadırlarını tozlu alanlara kurmak zorunda kalan işçiler için bu durum solunum yolu

rahatsızlıklarına neden olmakta ve aynı zamanda mevcut hastalıkların da iyileşmesini engellemektedir (Semerci Uyan & Erdoğan, 2017).

2.3.4. Sağlık

Toplumun sağlık düzeyini; biyolojik, fiziksel, çevresel, sosyal çevre, çalışılan ortam ve kamu hizmetlerinin erişilebilirliği ve niteliği gibi faktörler birlikte belirlemektedir. Mevsimlik tarım işçileri sağlık sorunları ve sağlık hizmetleri bakımından oldukça dezavantajlı bir gruptur. Mevsimlik tarım işçileri, uygun olmayan barınma ve çalışma koşullarına sahip, yetersiz ve dengesiz beslenen, kaza ve yaralanmalara, zirai ilaçlara, aşırı sıcak ve soğuğa ve sosyal dışlanmaya maruz kalan, hizmete erişememe nedeniyle erken ölümler ve hastalıkların yüksek olduğu bir grup olarak ele alınmaktadır (TBMM, 2015). Mevsimlik tarım işçilerinin barınma ve çalışma koşulları sağlık standartlarından oldukça uzak bulunmaktadır. Özellikle alt yapısı bulunmayan toprak üzerine kurulan çadır ve barakalarda yaşayan mevsimlik işçiler kullandıkları sulardan dolayı hastalık kapmaktadırlar. Ayrıca hem çalışma ortamlarında hem de çadırlarda mevsimlik tarım işçileri yılan, akrep, böcek sokmalarıyla zehirlenmelere maruz kalarak açık hedef olmaktadır. Bununla beraber çalışma sürelerinin fazla olması sıcaklardan kaynaklı sağlık sorunlarını beraberinde getirmektedir. Su kaynaklarına yakın kurulan yerleşim yerlerinde çocukların su kanallarına düşerek boğulmaları, yol kenarında ise trafik kazalarına maruz kaldıkları görülmektedir. Özellikle mevsimlik tarım işçileri, tarımsal faaliyetlerden kaynaklı tarımsal kimyasallardan dolayı zehirlenebilmekte ve bazen de ölümler gerçekleşmektedir. Mevsimlik tarım işçilerinin en çok maruz kaldıkları sağlık sorunları; halsizlik, yorgunluk, bel ağrısı, güneş çarpması, ishal, solunun yolu enfeksiyonları, egzama, baş ağrısı, anksiyete, depresyon ve intihar eğilimi gibi sorunlar sıralanabilir.

2.3.5. Eğitim Sorunu

Türkiye'nin en yoksul gruplarından birini oluşturan, esasen emek-yoğun bir iş yapan, sunduğu iktisadi girdi bilgi ve teknoloji gerektirmeyen, vasıfsız işgücü olarak değerlendirilen, tarımsal faaliyetlerde kol kuvvetinden yararlanan insanlar olarak mevsimlik tarım işçileri, dikey sosyal hareketliliği oldukça düşük bir grup olmaları itibarıyla bilhassa eğitim hizmetlerine erişimleri açısından değerlendirilmelidir. Milli

Eğitim Bakanlığınca 20.04.2011 tarihinde “Mevsimlik Gezici Tarım İşçisi Çocukların Eğitimi” konulu, 2011/25 sayılı bir Genelge yayımlanmıştır. Gerek tarım işçilerine dair araştırma raporları ve bilimsel yayınlardan gerekse de Komisyonumuzun saha ziyaretlerinden, Milli Eğitim Bakanlığınca 29.01.2015 tarihli Komisyon toplantısında mevcudiyeti ve uygulanması hakkında bilgi verilmeyen mezkûr Genelgenin hayata geçirilmediği anlaşılmaktadır (TBMM, 2015).

Mevsimlik tarım işçileri, mart ayından başlayarak kasım ayına kadar sürekli tarımsal üretimin faaliyetlerinin yoğun olduğu bölgelere göç edip durmaktadırlar. Mevsimlik tarım işçisi aileler, tüm aile fertleriyle göç ettiklerinden dolayı eğitimine devam etmesi gereken çocukları da yanlarında götürmektedirler. Okuldan uzak kalan bu çocuklar erken yaşta çalışmaya zorlanmaktadır. Temel eğitime devam etmesi gereken çocuklar, mevsimlik tarım işçileri içerisindeki oranı lise ve üzeri eğitime gidenlerden daha fazla olduğu bilinmektedir. Ayrıca eğitimin giderek çok maliyetli oluşunun yanında ailelerin ihtiyaç duyduğu işgücü gereksinimi durumun nedenleri olarak gösterilmektedir.

Mevsimlik tarım işçisi aileler için çocuklarına bakacak kimsenin olmaması çocukların okuldan alınıp aileleriyle birlikte göç etmesini bir zorunluluk hali olarak kılmaktadır. Yaşı büyük olup ürün çapası ya da hasadında çalışabilecek durumda olanlar tarlaya götürülmekte, yaşının küçük olması nedeniyle çalışamayacak durumda olan çocuklar ise çamaşır, bulaşık yıkama ya da küçük kardeşlerinin bakımı için yerleşim yeri olan çadırlarda veya barınaklarda bırakılmaktadır (Şimşek & Koruk, 2009).

2.3.6. Sosyal Güvenlik Sorunu

Mevsimlik tarım işçileri herhangi bir iş sözleşmesine bağlı bulunmamaktadırlar. Buna paralel olarak sosyal güvenceleri bulunmamakta dolayısıyla sağlık ve emeklilik güvencelerinden mahrum kalmaktadırlar. Mevsimlik tarım işçilerinin çalışma alanları çoğu zaman şehir merkezlerinden uzak olduğundan, rahatsızlandıklarında ya da yaralandıklarında kendilerince yöntemler belirleyerek bu olumsuz durumun üstesinden gelmeye çalışmaktadırlar. Yerleşim alanlarının kent merkezlerine uzaklığı, ulaşım imkânlarının kısıtlı olması ve sigortasızlık nedeniyle tedavi olamayacaklarını bilen işçiler hastane ya da sağlık ocaklarına gitmemektedir (Kalkınma Atölyesi, 2014).

Ayrıca mevsimlik tarım işçilerinin çalışma şartları ağır olması, çalıştıkları işlerde sigortalarının bulunmaması bu süreçte oluşacak iş kazası, meslek hastalığı ve hatta ölüm durumunda bile herhangi bir destek almadıkları bilinmektedir.

4857 sayılı İş Kanunu'nun 1'inci maddesinde aynı Kanun'un 4'üncü maddesinde sayılan istisnalar dışında bütün işyerlerine ve bu işyerlerinin işverenleri ile işveren vekillerine ve işçilerine faaliyet konularına bakılmaksızın uygulanacağı düzenlenmiş, 4'üncü maddede belirtilen istisnalar başlığı altında bu Kanun'un 50'den az işçi çalıştırılan (50 dahil) tarım ve orman işlerinin yapıldığı işyerlerinde veya işletmelerinde, aile ekonomisi sınırları içinde kalan tarımla ilgili her çeşit yapı işlerinde uygulanmayacağı hükme bağlanmıştır. Böylece tarım işçilerinin belli bir kısmı kapsama alınarak sosyal güvenlikleri açısından çalışma şartları, ücretleri, tatil ve izinleri, işin yürütümü yönünden iş teftişi ve denetimi gibi hükümlerinden yararlanmaları sağlanırken tarım işçilerinin büyük kesimi ve bu kapsamda da çoğunluğu oluşturan özellikle mevsimlik tarım işçileri bu hükümlerden yararlanamamaktadırlar.

Mevsimlik tarım işçileri, sağlık güvencesine sahip olabilmesi için prim ödemelerini yapmaları gerekmektedir. Mevsimlik tarım işçilerinin aldıkları düşük ücret, zorunlu ihtiyaçlarını bile karşılayamamakta ve prim ödeyememektedir. Sosyal güvenlik kurumunu değişen yapısı bile tarım işçilerinin durumlarında önemli bir değişiklik yapmamış ve hatta yılda ortalama 3-4 ay çalışan bir işçinin yıllık kazancının 44 günlüğünü prim olarak yatırması gerektiği göz önüne alındığında prim ödemesi yapabilme ihtimallerinin olmadığı görülecektir (Görücü & Akbıyık, 2010).

2.4. Çocuk İşçiliği

2.4.1. Çocuk ve Çocuk İşçiliği Kavramları

2.4.1.1. Çocuk

Çocuk, toplumların gelecek yatırımdır, yarınlara teminatıdır. Toplumlar yarınlara teminat altına almak için çocuklarını sağlıklı bir birey olarak yetiştirmek zorundadır. Sağlıklı birey ancak ve ancak ruhsal, zihinsel ve fiziksel bir üçgende kendini bulur. Bununda en temel yolu eğitim öğretimden geçmektedir. İnsanoğlunun eşref-i mahlûkat olması itibarıyla, yaratılan canlılar arasında eğitime en muhtaç kitledir. Bu nedenle

eğitilmesi süreci meşakkatlidir, yüksek derecede dikkat ve özen gerektirir. Gelecekte toplumlar huzur ve refah düzeylerini yükseltmek istiyorlarsa, çocuklarını iyi şekilde yetiştirmek mecburiyetindedirler. Bunun için toplum ve kanun koyucu, çocuk kavramını tanımlamak ve kategorize etmek durumundadır. Şişman, “*çocuğu; küçük yaştaki oğlan veya kız, ya da bebeklik çağı ile ergenlik çağı arasındaki gelişme döneminde bulunan birey*” olarak tanımlamaktadır (Şişman, 2003).

Genel bir ifadeyle çocuk kavramını “*oyun çağı ve eğitim döneminde olan; ruhsal, bedensel ve zihinsel gelişimini tamamlamamış, daha çok ailesine bağımlı olan, kişiliği ve kimliği ailenin yaşadığı çevrede şekillenen, sosyalleşen, toplumsal ve ahlaki gelişimini tamamlamaya çalışan ve yaş olarak ergenlik çağının sonu olan 21 yaşına kadar olan birey*” olarak tanımlayabiliriz (Gürçay ve Kumaş, 2002).

Çeşitli ulusal ve uluslararası düzenlemelere göz atıldığında, 18 yaşına kadar her bireyin “çocuk” olarak tanımlandığı görülmektedir. Türk Medeni Kanunumuza göre de; 18 yaşından küçük bireyler reşit olarak tarif edilmemiştir. Topluma göre ise; çocuk, aileye bağımlı olarak yaşayan ve daha ekonomik bakımdan sorumluluk alacak düzeye gelmemiş birey olarak tanımlanır (Ağcabay, 2012)

Bireyin gelişiminde “çocukluk” dönemi çok önemli bir tutar. Bu dönemde yetişme koşulları ve alınan eğitim bireyin geleceğini belirleyen faktörlerdir. “Ağaç yaş iken eğilir”. Çocukluk dönemini sağlıklı geçirmeyen/geçiremeyen birey yetişkinlik döneminde birçok sorunla karşı karşıya kalmaktadır. Çocuk işçiliği dünyanda olduğu gibi ülkemizde de geçmişi çok eskilere dayanan bir mesele olarak güncelliğini korumaktadır. Oyun çağında olan çocuklar, o küçük yaşlardan itibaren, ailelerine katkı sunmak amacıyla çetin koşullarda çalışmakta ve bu koşullarda çalışan işçi çocukların; ruhsal, bedensel ve sosyal gelişimlerini menfi bir şekilde etkilemektedir. Bu menfi etkilerin başını, çocuğun çalışmak zorunda olması nedeniyle eğitimine devam edememesi ve eğitim yoluyla bir yerlere gelebilme ve donanımlı bir birey olabilme fırsatını kaçırmasıdır (Avşar ve Öğütoğulları, 2012).

2.4.1.2. Çocuk İşçi (Çalışan Çocuk)

Çocuk işçisi kavramı ise, ülkeden ülkeye, toplumdan topluma hatta ülke içinde bile bölgeden bölgeye farklılıklar arz etmekte, tanımı da bu bağlamda değişmektedir (Karabulut, 1996).

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın üçüncü bölümünde düzenlenen Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler başlığı altında yer alan; "Ailenin Korunması ve Çocukların Hakları" (md. 41) düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre, *"her çocuk, korunma ve bakımdan yaralanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir"* denilerek çocukların ne kadar önemli bir varlık olduğunu vurgulanmaktadır. Ayrıca çocuklar bir toplumun geleceğinin teminatları olması münasebetiyle de iyi bir şekilde yetiştirilmesi gerekmektedir. Yine anayasamızın 42. Maddesinde de eğitim öğretimden bahsederek çocukların iyi bir eğitim almasına vurgu yapmakla kalmamakta aynı zamanda da düzenlemeler de yapmaktadır.

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre de, 18 yaşına kadar olan her birey "çocuk" kategorisindedir(md. 1). Ayrıca uluslararası tanımlamaya göre, çalışan çocuk kavramı "esnaf ve sanatkârlar yanı başında veya sanayi sektöründe çalışan çocuklarla, tarım sektöründe ailesi ile birlikte çalışan çocuklar" olarak tanımlanmaktadır (Bulut ve Gülcan, 2007: 9).

'Çalışan çocuk' yahut 'çocuk işçisi' kavramı "15 yaşından küçük olan ve hayatını kazanmak, aile ekonomisine katkı sunmak amacıyla çalışma yaşamına erken yaşta gözlerini açan çocuklar" olarak Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) tarafından tanımlamıştır. Yine ILO'nun 138 sayılı sözleşmesine göre işçi statüsünde yer bireyler, 15 -24 yaş grubunda bulunmakta olup ve asgari yaşının yukarıya çekilmesi genel kabul görülmektedir. ILO'nun bu yaş saptama ayırımı çerçevesinde, 4857 sayılı İş Kanunu 15 yaşına kadar olanları "çocuk işçi" olarak tanımlamakta, 15-24 yaş arası bireyleri ise "genç işçi" olarak kabul edilmektedir (Terzi, 2009).

Belli bir ücret karşılığında, işverene karşı bağımlı olarak iş görme edimini ifa eden belli bir yaşın altındaki bireylere "çocuk işçi" denmektedir. 4857 sayılı İş Kanunu'nun 71. maddesine dayanılarak çıkarılan "Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik" in 4. maddesinde çocuk işçiliğinin tanımı yapılmıştır. Bu yapılan

tanım doğrultusunda çocuk işçilik yaşının alt sınırı 14, üst sınırı ise 15 olarak sınırlandırılmış ve ilköğretimden mezun olan bireylerin “çocuk işçi” olabileceği ek bir şart olarak hükme bağlanmıştır (Şahin, 2009).

2.4.2. Çocuk İşçiliğini Ortaya Çıkaran Faktörler

Çocuk işçiliğini ortaya çıkaran faktörleri irdelerken ülkenin içinde olduğu sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel durumunu ortaya koymak, konuya başka perspektiflerde bakmak ve irdelemek gerekmektedir.

Türkiye geliştirmekte olan ülkeler kategorisinde yer almasına rağmen, çözüme kavuşması gereken birçok sorunla karşı karşıyadır. Dinamik ve genç bir nüfus kitlesine sahip olan ülkemizde gelir dağılımı dengesiz ve adaletsizdir. Toplam nüfusu 82 (2018 yılı verileri) milyonu geçen ülkemizde, nüfusun büyük bir bölümüm 0-18 yaş grubundadır. Bu grubunda büyük çoğunluğu tarım sektöründe çalışmakta olduğu bilinmektedir (Karabulut, 1994:1996)

2.4.2.1. Fakirlik (Yoksulluk) Faktörü

Dünya Bankası fakirlik (yoksulluk) kavramını, açlık, konutsuzluk, sağlık imkânlarından yeterince faydalanamamak, eğitim alamamak, kendini rahat bir şekilde ifade edememek, iş sahibi olamamak, gelecek kaygısı taşımak, elverişsiz ortam şartlarından ötürü çocukların hastalık yüzünden kaybedilmesi olarak açıklamaktadır.

Çocuk işçiliğine yönelik yapılan akademik çalışmalar ve araştırmalar, çocuk işçiliğinin temel sebebinin fakirlik olduğunu göstermektedir. Ailelerin kalabalık olması (özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi), ekonomik şartların olumsuzluğu nedeniyle çoğu aile çocuklarını okuldan alarak, onları erken yaşta çalışma hayatına sürüklemelerine sebep olmaktadır. Ailelerin ekonomik anlamda yetersiz ve zayıf olması, çocukların temel ihtiyaçlarının karşılanmamasında önemli bir faktördür. Fakirliğin alt okumalarında, işsizlik, gelir dağılımındaki dengesizlik, ekonomik kriz, ülke kaynaklarının yanlış kullanımı, nüfus artışı, göç, çarpık kentleşme, kayıt dışı ekonomi gibi birçok etmen yer almaktadır (ÇSGB, 2006).

Çocuk işçiliği sorunu büyük bir olasılıkla ülkelerin içinde bulunduğu sosyo-ekonomik nedenlerden kaynaklanmaktadır. Bu durum halkın ekonomik gücüyle ilintili bir durum

olarak ortaya çıkmaktadır. Bu zaviyeden bakıldığında, çocukların çalışma hayatında var olmasının en temel nedenlerinden birinin fakirlik olduğu açıkça görülebilir. Aileler kalabalık olması ve gelir düzeyleri düşük olması nedeniyle okul çağındaki çocuklarının çalışmaları neticesinde elde edecekleri paraya ihtiyaç duymaktadır. Gelişmekte ve sanayileşme anlamında kendini kanıtlamamış, nüfus artış hızı yüksek ve nüfus yapısının genç ve dinamik olan ülkelerde ailelerin eğitime bakışı, yoksulluğun zorlayıcı baskısı altında kalmakta ve bu durum da çalışan çocukların yeterince eğitim alamadığı gibi sosyalleşemeyen ve ekonomik anlamda kendine yetmeyen bireylerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Ağcabay, 2012).

ILO'nun dünya genelinde yaptığı istatistiklere bakıldığında, mevsimlik tarım işçisi olarak çalışanların yaklaşık % 60'ının fakirlik sınırı altında yaşadığı ifade edilmektedir. Yoksulluk sınırının belirlenmesinde ailenin yıl içinde mevsimlik tarım işçiliğinden kazandığı toplam para, eve giren özürlü maaşı, alınan eğitim desteği, parasal katkılar ve diğer gelirler toplanıp evde yaşayan ev hane halkı sayısına bölünmesi sonucu elde edilen miktar ile fakirlik hesaplanmıştır. Fakirlik alt sınırını bulmanın ölçütü olarak da günlük kişi başına düşen kazancın 1 doların altında olması olarak belirlenmiştir (Şimşek, 2012).

2.4.2.2. İşsizlik Faktörü

İşsiz; çalışma istek ve yeterliliğine sahip, iş piyasasında belirlenen fiyat ölçüsünde çalışmaya razı olan, iş arayıp da bulamayan kişi olarak tanımlanmaktadır. İşsizlik, bireysel ve toplumsal anlamda arzu edilmeyen olumsuz sonuçlara sebebiyet veren önemli bir olgu olmasının yanında, hem psikolojik hem de sosyolojik sorunların oluşmasına yol açıp, öte taraftan gelir dağılımının dengesini bozmaktadır (TÜSİAD, 2002)

Bireysel ve toplumsal bir sorun olan işsizlik; “*çalışma yeterliliğinde, isteğinde ve çalışmaya hazır bir durumda bulunduğu halde cari ücret düzeyinde bir işe sahip olamama durumu*” şeklinde ifade edilmektedir. Bu tanımlama “*açık (görünen) işsizliği*” belirtmektedir. ILO ise “*açık işsizliği*”; “*belli bir yaşı geçmiş ve belli bir dönemde işsiz olup, çalışmaya hazır ve iş arayan kişiler*” olarak ifadelendirmektedir (Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, 2007).

Ülkemizde 1988-2000 yılları arasında % 8’lerde seyretmiş olan işsizlik oranı; 2000’li yıllarda beliren ekonomik krizle birlikte bu oran % 10’nun üzerine çıkmıştır. 2006 yılında gelindiğinde ise işsizlik oranı % 9,9’a gerilemiş olmasına rağmen halen yüksek seviyesini korumaktadır. İşsizliğin büyük bir çoğunluğu kentlerde ve genç yaş grubunda (15-24) yoğunlaştığı görülmektedir. Tarımda gelişen teknolojiyle beraber kırsal kesimden kente doğru yaşanan göç hareketi, kentlerde işsizliğin yoğunlaşmasına neden olmaktadır. 9. Kalkınma Planı’nda işsizlik oranının ortalama % 9,7 olacağı, 2013 yılında ise % 7,7’e gerileyeceği tahmin edilmemesine rağmen, bu oran hala yüksek seviyededir (Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, 2007).

Görüldüğü üzere, ailelerin kalabalık oluşu, aile bireylerindeki yetişkinlerin işsiz veya düzenli bir işe sahip olmaması, çocuk işçiliğini büyük oranda tetiklemektedir. Ekonomik düzeyleri düşük dar gelirli bu ailelerde yetişkinlerin işsizliği, çocukların erken yaşta çalışma hayatına atılmasına ve ailelerine katkı sunmasını kaçınılmaz hale getirmektedir.

2.4.2.3. Eğitim Faktörü

Serter’e göre;“Eğitim, bireyin ruhsal ve zihinsel çıtasını yükselten, bireyin çevresi ile iletişim kurarak sosyalleşmesini sağlayan, onun bilgi, birikim sahibi ederek üretkenleştiren bir araç” olarak ifade edilmektedir (Nur, 1994).

Eğitim sistemi bireylere bilgi ve deneyim kazandıramamakta, okulu bitiren gençlerin iş bulmakta zorluk yaşamamakta ya da iş bulamamaktadır. Bunun sonucunda çocuklar eğitimde yer alması gereken yaşlarda okula gitmeyip ya da eğitimlerini yarıda bırakarak iş hayatına atılmaktadırlar (Çöpoğlu, 1998).

Mamafih, ekonomik şartlar ve ailelerin eğitimi algılama biçimleri ve eğitime yaklaşım tarzları gibi faktörler de, erken yaşlarda çocukların eğitimden kopmalarına yol açmaktadır.

Dünya genelinde temel eğitimde alması gereken ama bundan yoksun olan yaklaşık 140 milyon çocuk bulunmaktadır. Bu, gelişmekte olan ülkelerde ilkokul çağındaki çocukların % 23’ü demektir. Bunlardan ayrı olarak en az bu kadar çocuk, okula başlayıp sonra okuldan ayrılmaktadır. Birleşmiş Milletler’in Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’ne

göre 18 yaşından küçük olan her birey çocuktur tanımı referans alınır, okula gitmeyen çocuk sayısı yaklaşık 405 milyona çıkar (UNICEF, 1997).

Çocuk işçiliğini etkileyen başka bir faktör ise eğitimidir. Ülkemizde eğitim olanaklarının kısıtlı olması, eğitime ilişkin altyapının hala yeterli düzeyde olmaması ve çocukların eğitim hizmetlerinden yararlanmasını engelleyen faktörler neticesinde, çocuklar, erken yaşta çalışma yaşamına girmekte ve eğitimden uzak düşmektedirler (İlik ve Türkmen, 1994).

Eğitime erişimin zor olması; okulun eve uzak oluşu, göçmen ya da kaçak işçi çocuğu olma durumu, çocuğu okuldan uzaklaştırmakta ve çocuk işçiliğine yönelmeyi artırmaktadır. Okul ücreti, okula gidebilmenin dolaylı maliyetlerinin (temel gereksinimlerin varlığı) fazlalığı; eğitim-öğretim sezonunun ailenin ihtiyaçlarına uygun olmaması (mevsimlik tarım işçiliği); müfredatın çocuğa hitap etmemesi ve çocukların etnik, ırkçı ve inanca dayalı ayrımcılıklara maruz kalması gibi faktörler de okul/iş seçiminde belirleyici olmaktadır.

2.4.2.4. Göç Faktörü

Göç; ekonomik, sosyal ve siyasi sebeplerle, bireylerin ya da toplulukların yaşadıkları yerlerden ayrılarak, çeşitli nedenlerden dolayı başka bir yere gitme faaliyeti olarak tanımlanabilir. Göçler kendi içinde “iç göç” ve “dış göç” olarak ayrılmış olup ülke içerisinde yer değiştirmeye “iç göç”, bir ülkeden başka bir ülkeye yapılan göç “dış göç” olarak tanımlanmıştır. “İç göç “genel anlamda kırsal kesimden kente doğru gelişen bir olgudur.

Göçün getirdiği toplumsal sirkülasyon ve hızlı kentleşme süreci çocuk işçiliğini ortaya çıkaran başka bir faktördür. Kırsal kesimden kente yönelen ve giderek artan göç hareketi, kentlerde gecekondu olarak nitelendirilen ve köy-kent arası yeni bir yaşam tarzı ortaya çıkardığı görülmektedir. Göç eden bu büyük insan kitlesi daha iyi bir yaşam uğruna altyapısı eksik olan alanlarda yaşamaya katlanmak zorunda kalmaktadır(Çoğoglu,1998).

Türkiye’de göç olgusu, çocuk işçilik sorununu oluşturan ve devam etmesine sebep olan etmenlerin başında gelmektedir. Özellikle kırsal bölgelerden kente doğru yaşanan göçlerle, tarım sektöründen gelen aileler, şehirlerde zorunlu olarak sanayi ve hizmet

sektöründe kendilerine iş imkânı bulabilmiştir. Bu nedenle kırsal bölgelerden kente doğru göç eden ailelerin şehirdeki iş sektörleri için vasıfsız iş gücünü oluşturduğu söylenebilir. Verilere göre yaşanan göç olgusu ve beraberinde getirdiği yoksulluk, çocukların yine çalışma hayatına itilmelerine ve eğitimlerinden mahrum kalmaktadır (Şahin, 2009).

2.4.2.5. Geleneksel Yaklaşım Faktörü

Ülkemizde çocuk işçiliğinin ortaya çıkaran başka bir faktör de toplumun geleneksel bir yaklaşım tarzına sahip olmasından kaynaklıdır.

Tarım sektöründe çocuğun çalışmasına, yetişkinlikte yükleneceği sorumluluklara hazırlık ve eğitim süreci gözüyle bakılmaktadır. Ayrıca ailelerin çocuğunu çalışma yaşamına beraberinde katması, geleneksel deneyimlerin nesilden nesile bir aktarım süreci olarak da görülmektedir (Baştaymaz, 1995). Çocukların geleneksel form içerisinde sanayi ve hizmet sektörlerinden ziyade tarım sektöründe, toplumsallaşması anlayışının izlerine daha çok rastlanmaktadır (Bilgin, 1994). Ayrıca Ukraynalı Ekonomist Harvey Leibenstein tarafından ortaya atılan “Doğurganlığın Ekonomik Teorisi”ne bakıldığında çocuğun aileye üç faydası olduğu görülmektedir:

- Çocuğun üretim aracı olarak faydası,
- Çocuğun sosyal güvenlik aracı olarak faydası,
- Çocuğun bir neşe kaynağı olması faydasıdır.

Birinci fayda ekonomik boyuta, ikinci fayda hem ekonomik hem sosyal boyuta, üçüncü fayda ise psikolojik boyuta hizmet ettiği görülmektedir. Ailenin ekonomik olarak gelir düzeyi düştükçe, çocuğun faydası daha çok ekonomik açıdan değer kazanmaktadır. Düşük ve dar gelirli aileler, çocuğu bir üretim aracı olarak ele almakta, çocuğu bir sosyal güvenlik aracı olarak kabul etmektedir. Ailenin gelir seviyesi yükseldikçe, çocuk ekonomik faydadan daha çok psikolojik bir doyum aracı olma özelliği sergilemektedir (Kahramanoğlu, 1996).

Türkiye’de yapılan araştırmalar, ailelerin çocuğa, ekonomik açıdan değer verdiğini göstermektedir. Çocuğa bir “kazanç kapısı” olarak bakılmaktadır. Çocuk işçisinin ülkemizde sayısının fazlalığının alt okumasında bu “kazanç kapısı” gerçeği yatmaktadır. Ayrıca çocuk işçi açısından bakıldığında, çocuk işçisi çalışma sonucu para kazanma,

büyüme ve yetişkin olma olarak kabul edilmesi ve çalışmanın yeni ve heyecan verici özelliği; işin zorluğunun, ücretin düşüklüğünün ve mesleki eğitimin yokluğunun sorgulanmasını kısmen de olsa önlemektedir.

2.4.2.6. Mevzuat (Yasal Düzenlemeler) Faktörü

Çocuk işçiler, yasal çalışma yaş standardının altında yer alması ve kayıt dışı çalışıyor olması resmi makamlarca denetimi zorlaştırmakta hatta imkânsız hale gelmektedir. Çocuk işçilerin büyük çoğunluğu kayıt dışı çalışıyor olması gizli bir çocuk işgücünü ortaya çıkarmıştır

4857 sayılı İş Kanunu ve bu kanuna göre hazırlanan yönetmelikler, çalışma hayatını düzenlemektedir. Bu Kanun uluslararası mevzuat ve normlarla uyumludur. Mevzuatla ilgili düzenlemeler çocuk işçiliğini etkileyen diğer bir faktördür. Yasal düzenlemelerle ilgili en önemli sorun, tarım sektöründe kendini göstermektedir. Tarım sektöründe işgücünün denetimi ancak sayısal olarak 50 kişiden fazla, sürekli ve tam zamanlı işçi çalıştıran işletmelerde yapılabilmektedir. Bu nedenle, 50'den daha az işçi çalıştıran tarım işletmelerinde işgücünün denetiminin yapılması mümkün olmamaktadır. Ancak, ülkemizde tarım sektöründe çalışanların yaklaşık tamamı küçük tarım işletmelerinde çalışmaktadır. Bu sebeple, tarım sektöründe çalışan çocukların çalışma şartları ve güvenliği ciddi riskler barındırmakta hatta mesleki, iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili önlemleri almak neredeyse olanaksız kılmaktadır (TBMM, 2003).

Ülkemizde, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Teftiş Kurulu Başkanlığı'na bağlı İş Müfettişleri tarafından çalışma hayatının denetimi yapıldığı görülmektedir. İş Teftiş Kurulu Başkanlığı'nın bünyesinde bulunan ve 10 ilde mevcut olan Grup Başkanlığı adı altında yaklaşık olarak 342 Baş İş Müfettişi, 257 İş Müfettişi olmak üzere toplam ülke genelinde 599 denetim elemanı görev yapmaktadır. Ancak denetim mekanizması sağlıklı bir şekilde çalışmamakta ve birçok alanda yetersiz kaldığı bilinmektedir (ÇSGB, 2006).

Çocukların çalışma yaşamını düzenleyen, çalışan çocukların hakları ile ilgili hükümler içeren çeşitli yasal düzenlemeler bulunmaktadır. İş Kanununa göre, bazı özel durumlar dışında 15 yaşından küçüklerin çalıştırılması yasaklanmıştır. Ancak ülkemizde, özellikle tarım sektöründe çok sayıda küçük işletmenin mevcudiyeti, sendikaların

ilgisizliği, kayıt dışı ekonominin varlığının bir sorun olması gibi nedenler İş Kanunun işlevselliğini zayıflatmaktadır. Ayrıca, İş Kanunu tarım sektöründe büyük ölçüde geçerliliği olmadığından, tarımsal faaliyetlerde istihdam edilen çocuklara yönelik yeterli kontrol ve denetimler söz konusu olmamaktadır. Bu bağlamda uygulanan müeyyideler de caydırıcı olma özelliğinden uzak kalmaktadır (UNICEF, 2013). Görüldüğü üzere, çalışan çocuklar ile ilgili birçok yasal düzenlemeler bulunmaktadır. Bunlardan bazıları; Anayasa, 4857 sayılı İş Kanunu, 3308 Sayılı Çıraklık ve Meslek Eğitim Kanunu, 1593 Sayılı Umumi Hıfzısıhha Kanunu, 222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu, 2559 Sayılı Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu, 506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu, 2821 Sayılı Sendikalar Kanunu, 818 Sayılı Borçlar Kanunudur. Ayrıca diğer bazı kanunlarda da çalışan çocuklarla ilgili hükümler bulunmaktadır. Çalışan çocuklar ile ilgili düzenlemelerin oldukça dağınık olduğu görülmektedir. Bu alanda tek bir yasanın olmaması çeşitli olumsuzlukları da beraberinde getirdiği gibi, çocuk işçiliği ile mücadelede önemli bir eksiklik olarak ortaya çıktığı görülmektedir.

2.5. Mevsimlik Tarım İşçileri ve Yasal Düzenlemeler

2.5.1. Genel Olarak

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2012 yılında yaptığı “Çocuk İşgücü Anketi” sonuçlarına yaklaşık 15,5 milyon kişi 6-17 yaş grubundaki çocuklardan oluştuğunu ortaya koymuştur. Anket sonucuna göre, çalışan çocuk sayısının 6-14 yaş grubunda yaklaşık 300 bin, 15-17 yaş grubunda ise 600 bin kişi olarak gerçekleştiğini bildirmiştir. Ayrıca çalışan çocukların yaklaşık % 45’i tarım sektöründe iken, % 24’ü sanayi sektöründe ve % 31’i hizmet sektöründe yer almaktadır. 2012’de yapılan sektör bazındaki sonuçlar ile 2006 yılı sektör bazındaki sonuçlar kıyas edildiğinde tarım sektörünün istihdam edilenler içindeki payı 8,1 puan artarken, sanayi sektörünün payı 6,6 puan ve hizmet sektörünün payı ise 1,5 puan azalmış olduğu görülmektedir.

Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK)/Genel-İş Sendikası tarafından “Türkiye’de Çocuk İşçi Olmak” adı altında bir rapor yayınladı. Bu raporda çalışma hayatında yaklaşık 2 milyon çocuk işçi yer almaktadır ve çocuk işçilerin ise % 80’i kayıt dışı çalıştırılmaktadır. Ayrıca raporda 4857 sayılı İş Kanunu’nun 71. maddesine göre, ülkemizde çocukların çalışma yaşının 15 olduğu ve Uluslararası

Çalışma Örgütü'nün (ILO) çocuk işgücü ile ilgili 138 sayılı sözleşmesine göre asgari yaş sınırının da 15 olduğu ifade edilmesine rağmen, 15 yaş altındaki çocukların kayıt dışı çalıştırıldığı da bilinmektedir. Bu kayıt dışı çalışma daha çok tarım sektöründe çalışan mevsimlik tarım işçisi çocuklardan oluşmaktadır. İşçi Sağlığı İş Güvenliği Meclisi'nin yaptığı araştırma sonucuna göre de, 2012 yılında iş cinayetlerinde yaşamını yitiren çocuk sayısı 32 iken, 2016 yılına gelindiğinde bu sayı 56 olarak raporda yer almıştır.

Türkiye'nin gelişmesinde, kalkınmasında ve nüfusun önemli bir bölümünün yaşam mücadelesinde geçim kaynağı olarak önemli bir yer tutan tarım sektörü, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre, iş sektöründeki işgücünün yaklaşık % 23'ünü oluşturmaktadır. Ayrıca tarım sektöründe istihdam edilen işgücünün yarısından fazlası da mevsimlik tarım işçilerinden oluştuğu tahmin edilmektedir. Sayıları oldukça fazla olan mevsimlik tarım işçilerinin yaşam standartları ve çalışma koşulları insan onuruna yakışır bir merhalede bulunmamakla beraber, yeterli yasal korumadan da uzaktır.

Ülkemizde' de mevsimlik tarım işçilerinin çalışma hayatı ve sosyal güvence durumları ile ilgili doğrudan ve dolaylı olarak çok çeşitli yasal düzenlemeler gerçekleştirilmiştir (Sayın, 2015).

2.5.2. Yasal Çerçeve

2.5.2.1. 4857 Sayılı İş Kanunu ve Mevsimlik Tarım İşçileri

Ülkemizde, çalışan herkesin sahip olduğu haklar, yasal düzenlemelerle ve hukuki bir güvenceyle teminat altına alması gerekmektedir. Bu Sosyal Hukuk Devleti olmanın zorunlu bir gereğinden kaynaklanmaktadır. Çünkü Anayasamızda belirtildiği üzere Türkiye Cumhuriyeti Devleti, sosyal hukuk devletidir. Türkiye'de, tarım sektöründe çalışan tarım işçileri, uzun yıllar İş Kanunu'nun işçilere sağlamış olduğu yasal haklardan ve hukuki güvenceden mahrum bırakılmıştır. Tarım işçileri, 4857 sayılı İş Kanunu ve bu Kanuna bağlı olarak çıkarılan Yönetmelik sayesinde kısıtlı da olsa İş Kanunu kapsamına alınmıştır. Tarım işçilerinin yasal bir zeminde kendine yer bulması ve hukuki bir güvenceye kavuşması, bu alanda atılmış çok önemli bir adım olarak değerlendirilmelidir.

4857 Sayılı İş Kanunu'ndan önce, yürürlükte olan 3008, 931 ve 1475 sayılı İş Kanunları tarım işçileri hakkında herhangi bir yasal düzenleme maddesi yer almamıştır. 1475 sayılı İş Kanun 'un kapsamı dışında kalan işlerin düzenlendiği 5. madde de tarım işçileri de sayılmış, fakat 1475 sayılı İş Kanunu hükümlerinin uygulanamayacağı kabul edilmiştir.

4857 Sayılı İş Kanunu, 10.06.2003 tarihinde yürürlüğe giren ve iş hayatını düzenleyen bir kanundur. İş Kanunu kapsamına 50 ve üzeri tarım işçisi çalıştıran işyerleri bu Kanun kapsamına alınmıştır. Mevsimlik tarım işçileri ve mevsimlik işler ile ilgili 4857 sayılı İş Kanunu'nda derli toplu bir düzenleme yer almamaktadır. Sadece bazı maddelerde dar anlamda bahsedilmiş, iş hukukuna ilişkin bazı kanunlarda ise yine dar anlamda mevsimlik işlere değinilmiştir (Şakar, 2010).

Mevsimlik işler nitelikleri itibariyle, bir süre mefhumuna tabi olmasına karşın sürekli işlerden sayılmaktadır. 4857 Sayılı İş Kanunu'na göre nitelikleri bakımından “*en çok otuz iş günü süren işlere “süreksiz iş”, bundan fazla devam edenlere “sürekli iş”*” olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca bir mevsimlik işin otuz iş gününden kısa sürmesi, mevsimlik işin sürekli olma niteliğini değiştirdiği anlamına gelmez. Bu tür işler yıl içinde sürekli çalışılan ve bu bağlamda tekrarlanan işler olarak ifade edilir (Büyüktarakçı, 2010, 31). Ayrıca 30 gün ve daha az süren süreksiz işlere, İş Kanunun bazı maddeleri hariç, İş Kanunu hükümleri uygulanmamaktadır. Bu da tarım işlerinin önemli bir bölümünün ve doğal olarak mevsimlik tarım işlerinin İş Kanunundan yeterince yararlanmadığını göstermektedir.

İş Kanunları kapsamına tarım işçilerinin alınmamasının nedenleri olarak farklı gerekçeler ileri sürülmektedir. Bu gerekçelerin en başında tarım sektörünün kendine has bir yapısının bulunması sebebiyle genel nitelikli iş kanununun bu alanda uygulanmasının olağan olmamasıdır. Öyle ki, tarım işleri mevsime ve iklime dayalı işler olmasından ötürü, kapsam ve zaman mefhumu bakımından sınırları yeterince belirgin değildir (Esener, 1973). Ayrıca, tarım sektöründe işlerin çok çeşitli olması, değişik şekiller göstermesi ve tarımda çalışan işçilerinin de dağınık olarak değişik bölgelerde mevsimlere göre iş faaliyetlerinde çalışıyor olmaları sebebiyle, mevsimlik tarım işlerinde çalışanları ortak bir Kanuni düzenlemeye tabi tutulmalarına ket vurmaktadır (Aksoy, 1969). Mamafih, Türkiye’de yapılan tarımının yapısal özelliği, aile

işletmelerinin yoğunluğu, tarımda faaliyet gösteren büyük tarımsal işletmelerin sayıca az oluşu, tarım sektöründe çalışanların işçi ve işveren ayırımına tabi tutulmasını mümkün kılmamaktadır. Bu bağlamda küçük tarım işletmelerinin de İş Kanunu kapsamına alınması onları olumsuz etkileyeceği aşıkârdır. Bu nedenlerden dolayı genel nitelikteki İş Kanunu kapsamına almak yerine, özel bir “Tarım İş Kanunu” kabul edilmesi sonucunu elzem kılmaktadır (Esener, 1973).

Tarım sektöründe çalışan işçilere özgü, özel bir “Tarım İş Kanunu” konusunda ortak görüş birliğinin mevcut olmasına rağmen, hala tarım sektöründe çalışan işçilere yönelik “Tarım İş Kanunu” henüz kabul edilmemiştir. Görüldüğü üzere, 4857 sayılı İş Kanunun kapsamı dışında tutulan tarım işçileri; sözleşme yapma, ücret, sözleşme feshi, haftalık ve yıllık izin, hastalık izni, iş sağlığı ve güvenliği yaptırımları vb. gibi çeşitli haklardan yoksun kalmakta ve bunlardan yararlanamamaktadırlar. 4857 sayılı İş Kanunun belirlediği çalışma saatlerine uyulmamakta ve normal çalışma sürelerinin çok üzerine çıkartıldığı görülmektedir. Birçok çocuk ve genç işçi, aileleriyle birlikte çalışmaları sebebiyle İş Kanunu’nun yasakları ihlal edilerek çalıştırılmaktadır. Mevsimlik işçiler tarım sektöründe çalışan en dezavantajlı grup olmakla beraber, 50 sınırını geçseler bile geçici sürelerle farklı işlerde çalıştıklarından, kayıt dışı olmaktan kurtulamamaktadırlar (MSG Yayın Kurulu, 2010).

2.5.2.2. Borçlar Kanunu, Genel Sağlığı Koruma Yasası ve Mevsimlik Tarım İşçileri

Çalışan çocuklarla ilgili düzenlemeler içeren ilk iki genel yasamız; Borçlar Kanunu ve Genel Sağlığı Koruma Yasası’dır. Borçlar Kanunu işçi-işveren ilişkiler üzerine hükümler içeren, çırakların haklarını korumak amacıyla bazı kurallar belirlemiştir. Bu kurallardan biri “Çıraklık Sözleşmesi” uygulamasıdır. Bu sözleşmenin en önemli maddelerinden biri olan çırakların eğitimini, gece ve hafta tatilinde çalıştırılmamasını güvence altına alan maddesidir.

Genel Sağlığı Koruma Yasası (1930) ise, halk sağlığı konusunda ülkemizin en kapsamlı ve en önemli yasalarından biri olma özelliği taşımaktadır. İş Kanunu kabulünden önce, sosyal politikaların temel yapı taşlarını oluşturan bu yasa, “Çocukların Korunması” başlığı altındaki özel bölümü ile çocuklar hakkında temel düzenlemeler yapmıştır. Düzenlemelerden biri, çocuk çalıştırılmasında en düşük yaş olarak 12 yaşı göstermiş olmasıdır. Türk hukuk tarihinde, 12 yaş ve altı olan bir çocuğun “imece” adı verilen

köylülerin yardımlaşma çalışmasına katılmak istenmesini bile Yüksek Mahkeme Kararı'na temel oluşturarak reddettirmiştir. Ayrıca Genel Sağlığı Koruma Yasası, 12-16 yaş çocuklarının günde sekiz saatten fazla çalıştırılmasına yasak getirmiştir. Ayrıca 6098 sayılı Borçlar Kanunu hükümlerine tabi olan tarım işleri ve doğal olarak mevsimlik tarım işlerinin yasa hükümlerini hayata geçirecek birim ve uygulamayı takip edecek denetim sistemi olmadığından, Başbakanlık, 2010 yılında mevsimlik tarım işlerinde çalışanların barınma, ulaşım, güvenlik gibi ihtiyaçlarını düzenlemek amacıyla, bir genelge yayımlandığını görüyoruz (2010/6).

2.5.2.3. Başbakanlık 2010/6 Sayılı Genelgesi ve Mevsimlik Tarım İşçileri

Mevsimlik tarım işçisi olarak çalışanlar birçok sorunla karşı karşıya kaldıkları bilinmektedir. Çalışma bölgelerine aile fertleriyle birlikte giden mevsimlik tarım işçileri, ulaşım, barınma, eğitim, sağlık, güvenlik, sosyal çevreyle ilişkiler, çalışma ve sosyal güvenlik bakımından birçok temel gereksinimlerden mahrum olduğu, bu gereksinimlerin karşılanması içinde yeterli düzeyde yasal düzenlemeler kanunlarda yer almamaktadır. 24 Mart 2010 tarihli Resmi Gazete'de "*Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi Hakkında Başbakanlık Genelgesi*", yasadaki bu açığı bir nebze de olsa kapatmak için yayınlanmıştır. Mevsimlik tarım işçilerinin gidecekleri bölgelere ulaşmalarında, barınmalarında, çocukların eğitimlerinde alınacak önlemleri ilgilendiren düzenlemeler yapmakta, merkezi ve yerel idarelere özel birtakım sorunluluklar ve görevler yüklemektedir.

Bu kapsamda, öncelikle konuyla ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonun sağlanması, yürütülmesi gereken faaliyetlerin izlenmesi, uygulama sırasında doğabilecek sorunlara çözüm üretilmesi ve bir veri tabanı oluşturulması için "Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri İzleme Kurulu" kurulması hedeflenmiştir. İşçilere ve ailelerine ilişkin bilgiler Türkiye İş Kurumu tarafından kayıt altına alınıp veri tabanı oluşturulması, sağlık ile ilgili hizmetler için gerekirse mobil sağlık ekipleri oluşturulması ve işçilerin zorunlu eğitim çağındaki çocukları için gittikleri yerlerdeki yatılı ilköğretim bölge okullarında misafir edilmeleri gibi konular ele alınarak yasadaki eksikliklerin giderilmesi amaçlanmıştır (RG, 2010). Başbakanlık 2010/6 Sayılı Genelgesi'nin temel amacı, mevsimlik tarım işçilerinin ulaşım, barınma, eğitim, sağlık,

güvenlik, sosyal çevreyle ilişkiler, çalışma ve sosyal güvenlik bakımından mevcut sorunlarının tespiti ile bu sorunların giderilmesi olduğu görülmektedir.

2.5.2.4. 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ve Mevsimlik Tarım İşçileri

Sosyal Sigortalar Kanununa göre çalışanlar, işe alınmalarıyla birlikte kendiliğinden sigortalı olurlar. İşçi-işveren hakkında sigorta hak ve yükümlülükleri, sigortalının işe alındığı tarihten başlar. Sigortalı olmak hak ve yükümlülüğünden kaçınılamaz ve bu haktan vazgeçilemez. Sosyal Sigortalar Kanununa göre; iş akitlerine, sosyal sigorta yardım ve yükümlerini azaltmak veya başkasına devretmek yolunda hükümler konulamaz.

5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu, 6111 sayılı torba yasayla 01.03.2011 tarihinden itibaren tarım işlerinde hizmet sözleşmesiyle süreksiz çalışanlara da sosyal güvenlik kapsamına alındığı görülmektedir. Yani mevsimlik tarım işçileri de sosyal güvenlik kapsamına alınmışlardır.

2.5.2.5. Tarımda İş Aracılığı Yönetmeliği ve Mevsimlik Tarım İşçileri

Tarımda İş Aracılığı Yönetmeliğinin amacı, tarım aracılığı için izin verilmesi ve bunların çalışma ve denetimi ile tarım aracısı, mevsimlik gezici tarım işçileri ile bunları çalıştıran tarım işverenleri arasındaki ilişkinin düzenlenmesi hakkında usul ve esasları belirlemek için çıkarılmıştır.

Yönetmelikte belirtilen şartlara sahip kimselere aracılık belgesi verilmesi, kurumdan izin alınmadan aracılık yapılamaması, aracılardan işçilerden ücret almalarının yasak olması yalnızca işverenden ücret alınması, aracılık belgelerinin üç yıl süre ile geçerli olması, aracılardan yaptıkları çalışmalara ilişkin olarak yılda bir kez Kuruma rapor vermek zorunda olmaları gibi birçok konu açıkça belirtilmiştir (RG, 2010).

Bu Yönetmelik, tarımda iş ve işçi bulma aracılığı yapmak üzere Kurumdan izin alan gerçek veya tüzel kişiler ile mevsimlik gezici tarım işçileri ve bunları çalıştıran işverenler hakkında uygulanacaktır.

2.5.2.6. Milli Eğitim Bakanlığının 2011/25 Sayılı Genelgesi ve Mevsimlik Tarım İşçileri

Milli Eğitim Bakanlığı, çocuk işçiliğinin önlenmesinde en etkili olan bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır. Araştırma sonuçları da, eğitimin çocuk istihdamını engelleyici bir araç olduğunu ortaya koymaktadır.

Mevsimlik gezici tarım işçisi çocuklarının eğitime erişimleri ve devamlılıkları için, mevsimlik gezici tarım işçilerinin zorunlu eğitim çağındaki çocuklarının öncelikle kendi bölgelerindeki yatılı ilköğretim bölge okullarına yerleştirilmelerinin sağlanması, mevsimlik gezici tarım işçisi çocuklarının yoğun olarak bulunduğu yerlerde gezici öğretmen görevlendirilerek mobil okul veya çadır okul yapılması, İl/İlçe Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından, çocukların okul kıyafetleri, kırtasiye vb. ihtiyaçlarının giderileceği belirtilmiştir (TBMM, 2015). Ayrıca Adana'nın Karataş ilçesinde yürütülmüş olan "Mevsimlik Gezici ve Geçici Tarım İşlerindeki En Kötü Biçimdeki Çocuk İşçiliğinin Eğitim Yoluyla Sona Erdirilmesi Projesi" Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yapılması bakımından önem arz etmektedir.

2.5.2.7. 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu ve Mevsimlik Tarım İşçileri

6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu; *işyerlerinde iş sağlığı ve güvenliğinin sağlanması ve mevcut sağlık ve güvenlik şartlarının iyileştirilmesi için işveren ve çalışanların görev, yetki, sorumluluk, hak ve yükümlülüklerini düzenlemektir*, diyerek amacını ortaya koymaktadır. Ayrıca Kanun'un kamu ve özel sektöre ait bütün işlere ve işyerlerine, bu işyerlerinin işverenleri ile işveren vekillerine, cıvık ve stajyerler de dâhil olmak üzere tüm çalışanlarına faaliyet konularına bakılmaksızın uygulanacağı (md. 2/1) hükme bağlanmış ise de bazı faaliyetler ve kişiler kapsam dışında bırakıldığı açıkça görülmektedir. Tarım işleri ya da tarım işçileri bu kapsamda almamaktadır. Bu nedenle, mevsimsel tarım işçilerinin çalışma mecraları ve onları çalıştıran işverenler, bu kanun kapsamında değerlendirilebilecektir (RG, 2012).

2.5.2.8. 6356 Sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu ve Mevsimlik Tarım İşçileri

6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu'nda mevsimlik tarım işçileri ile ilgili herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Mevsimlik tarım işçilerin sendika

kurmayacaklarına, sendikaya üye olmayacaklarına veya sendikal faaliyetlere katılamayacaklarına ilişkin Kanunda bir madde yer almamaktadır(Selek Öz ve Bulut, 2013: 101).Bu bağlamda Türkiye'nin taraf olduğu ve onayladığı ILO sözleşmeleri mevcuttur. Ayrıca Kanunu'nun 19/9 maddesince sendika üyeliği olan bir işçinin, bir yıl işsiz kalması durumunda sendika üyeliği bu durumdan etkilenmemektedir. Ancak tarımda sektöründe çalışanlar emeklerinin karşılığında ücret almalarına karşın, sendikal yapılanmadan aktif olarak faydalanmamaktadırlar. Tarım sektöründe yeterli yasal düzenlemelerin olmayışı, mevsimlik üretim ile günlük çalışma koşullarının ve sürelerinin uzun olması gibi etkenler bu alanda sendikal örgütlenmeyi zorlaştırmaktadır (MSG Yayın Kurulu, 2010). Araştırmada da işçilerin herhangi bir sendika üyeliklerinin bulunmadığı tespit edilmiştir.

2.5.2.9. Toplum Sağlığı Merkezi ve Bağlı Birimler Yönetmeliği ve Mevsimlik Tarım İşçileri

5 Şubat 2015 tarih ve 29258 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Toplum Sağlığı Merkezi (TSM) ve Bağlı Birimler Yönetmeliği, altı bölüm ve 66 maddeden oluşmaktadır. TSM ve görevleri detaylı bir şekilde düzenlenmiştir.

Yönetmeliğin amacı; Türkiye Halk Sağlığı Kurumu (TSM) taşra teşkilatı yapılanmasında yer alan toplum sağlığı merkezleri ve bağlı birimlerinin açılması, kapatılması, organizasyonu ve görevleri ile ilgili usul ve esasları düzenlemek olarak ifade edilmiştir.

Toplum Sağlığı Merkezi (TSM): *Bölgesinde yaşayan toplumun sağlığını korumak ve geliştirmek maksadıyla sağlıkla ilgili risk ve sorunları belirleyen, bunlarla ilgili düzeltici ve önleyici faaliyetleri gerçekleştiren; birinci basamak koruyucu, iyileştirici ve rehabilite edici sağlık hizmetlerini koordine eden ve bu hizmetlerin etkin ve verimli bir şekilde sunulmasını izleyen, değerlendiren, denetleyen ve destekleyen; bölgesinde bulunan sağlık kuruluşları ile diğer kurum ve kuruluşlar arasındaki koordinasyonu sağlayan sağlık kuruluşudur.*

TSM mobil sağlık hizmeti kapsamında mevsimsel tarım işçileri ve mülteciler gibi temel sağlık hizmetlerine kolay ulaşamayan dezavantajlı gruplara, bulundukları mahalde verilecek koruyucu ve geliştirici sağlık hizmeti sunmayı amaçlamıştır(RG, 2015).

TSM'nin mevsimlik nüfus hareketlerine ilişkin görevleri şöyle sıralanabilir:

- Mevsimlik tarım işçilerine yönelik birinci basamak sağlık hizmetlerini planlamak, sunmak veya sunulmasını sağlamak ve bu hizmetleri koordine etmek
- Mevsimlik tarım işçilerine sunulan sağlık hizmetlerinin kayıtlarını, Kurumun belirlediği standartlar doğrultusunda tutmak; bu kayıtları ilgili mevzuat hükümleri doğrultusunda kişinin kayıtlı olduğu aile hekimliği birimi ve TSM ile paylaşmak
- Mevsimlik tarım işçilerine yönelik sağlık hizmetleri konusunda personel farkındalığı oluşturmak ve gerekli eğitimleri vermek
- Mevsimlik tarım işçilerine yönelik farkındalık eğitimleri düzenlemek
- Bölgesindeki mevsimlik nüfus hareketlerini ilgili kurum ve kuruluşlarla birlikte takip etmek, görev tanımı içerisinde yer alan tedbirleri almak

Ayrıca 2016 yılında “Mevsimlik Tarım İşçilerinin ve Ailelerinin Sağlığını Geliştirme” Projesi uygulanmıştır. Bu proje kapsamında yeterli olmasa da mevsimlik tarım işçilerinin sağlığına yönelik katkılar sunulmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır

BÖLÜM III: YÖNTEM

Bu bölümde araştırma problemine uygun olarak seçilen araştırma deseni, çalışma grubu, veri toplama aracı, verilerin toplanması ve verilerin çözümlemesi ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitimde yaşadıkları sorunları incelenmiştir. Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden olgu bilim deseni yürütülen bir çalışmadır. Olgu bilim deseniyle yapılan çalışmalar, araştırmacının farkında olduğu fakat derinlemesine ve detaylı anlayışa sahip olmadıkları olgulara odaklanır. Olgular yaşadığımız dünyada olaylar, deneyimler, algılar, yönelimler, kavramlar ve durumlar gibi çeşitli biçimlerde karşımıza çıkabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Araştırmacıları çalışmalarında olgubilim desenini kullanma amaçları kişilerin belirli bir olgu veya gerçeğin özellikle bir yönünü yorumlamak veya kavramsallaştırmak için kullandıkları yöntemleri açıklamaktadır. Olgubilim deseni yolu ile bir olgu hakkındaki düşünceler ortaya çıkarılır. Ortaya çıkarılan bu düşünceler birtakım kavramsal kategoriler ile sınıflandırılır (Çepni, 2010).

3.2. Çalışma Grubu

Çalışmanın katılımcıları, 2018-2019 eğitim öğretim yılında Şanlıurfa ilinin Eyyübiye ve Haliliye ilçelerinde ilkokul ve ortaokulda görev yapan okul yöneticileri ve öğretmenler arasında belirlenmiştir. Çalışma grubu belirlenirken amaçlı örnekleme yöntemlerinden kartopu örnekleme yönteminden yararlanılmıştır. Bu yaklaşım araştırmacının problemine ilişkin zengin bilgi kaynağı olabilecek birey veya bireylerin saptanmasında etkilidir (Yıldırım, 2013). Katılımcıların belirlenmesinde gönüllülük esas alınmıştır.

Bu kapsamda araştırma, 2018–2019 eğitim-öğretim yılı güz yarısında, Şanlıurfa ilinin merkez ilçeleri olan Eyyübiye ve Haliliye'deki ilkokul ve ortaokulda görev yapan, 3

okul yöneticisi ve 8 öğretmenin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara ait bilgiler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 1: Katılımcılara Ait Bilgiler

KATILIMCILAR HAKKINDA GENEL BİLGİLER					
Katılımcı	Cinsiyet	Okul Türü	Görevi	Branşı	Hizmet Yılı
K1	Erkek	Ortaokul	Okul Müdürü	Görsel Sanatlar	14
K2	Erkek	Ortaokul	Öğretmen	Türkçe Öğretmeni	13
K3	Kadın	Ortaokul	Öğretmen	Rehber Öğretmeni	10
K4	Erkek	Ortaokul	Müdür Yardımcısı	Fen Bilgisi Öğretmeni	12
K5	Erkek	Ortaokul	Öğretmen	Türkçe Öğretmeni	12
K6	Erkek	Ortaokul	Öğretmen	Sosyal Bilgiler	10
K7	Erkek	Ortaokul	Öğretmen	Türkçe Öğretmeni	16
K8	Kadın	İlkokul	Öğretmen	Rehber Öğretmeni	3
K9	Erkek	İlkokul	Öğretmen	Sınıf Öğretmeni	13
K10	Erkek	Ortaokul	Öğretmen	Matematik Öğretmeni	4
K11	Erkek	İlkokul	Müdür Yardımcısı	Sınıf Öğretmeni	15

3.3. Veri Toplama Aracı

Bu çalışmada, veri toplamak amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme kullanılmıştır. Araştırma konusuyla ilgili katılımcı görüşlerinin ortaya çıkarılmasının hedeflenmesi dolayısıyla veri toplama yöntemi olarak görüşmeden yararlanılmıştır. Görüşme bireyin deneyimlerine, tutumlarına, görüşlerine, şikâyetlerine, duygularına ve inançlarına ilişkin bilgi elde etmede oldukça etkili bir yöntem olması (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 147) nedeniyle tercih edilmiştir. Veri toplanmasına başlamadan önce belirlenen görüşme soruları, Eğitim Bilimi alanında uzman 2 öğretim görevlisi tarafından incelenmiş ve yeniden şekillendirilmiştir. Görüşme sürecinde okul yöneticilerinden ve öğretmenlerden, mevsimlik tarım işçi çocukların eğitimde yaşadıkları sorunlara etki

eden faktörler açısından değerlendirmeleri istenmiştir. Bu sebeple dokuz açık uçlu sorudan oluşan görüşme soruları hazırlanmıştır. Katılımcılarla yüz yüze gerçekleştirilen görüşmeler ses kayıt cihazıyla kaydedildikten sonra bilgisayarda Word programında yazılı metne dönüştürülmüştür. Görüşme soruları aşağıda verilmiştir:

- Mevsimlik tarım işçisi çocuklar hakkında genel olarak neler söylemek istersiniz?
- Mevsimlik tarım işçisi çocukların sorunlarının önlenmesinde en büyük sorumluluk kime/kimlere düşmektedir? Neden?
- Mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitim kayıplarını telafi etmek için ne tür çalışmalar yapıyorsunuz?
- Mevsimlik tarım işçisi çocuklar konusunda;
 - Öğretmenlerin görev ve sorumlulukları nelerdir?
 - Eğitim sistemine düşen görev ve sorumluluklar nelerdir?
 - Ailelere düşen görev ve sorumluluklar nelerdir?
 - Okul yöneticilerine düşen görev ve sorumluluk rolleri nelerdir?
- Mevsimlik tarım işçisi çocuklar ile diğer akranları arasında okul içi/dışı ne tür sorunlar oluşmaktadır?
- Mevsimlik tarım işçisi çocuklar konusunda rehberlik servisinin yaptığı çalışmalar nelerdir? Rehberlik servisinin yaptığı çalışmaları yeterli buluyor musunuz? Bu konudaki önerileriniz nelerdir?
- Mevsimlik tarım işçisi çocuklar konusunda eğitim sendikalarının ne tür çalışmaları vardır? Size göre yeterliliği/yetersizliği hakkında neler söylemek istersiniz?
- Mevsimlik tarım işçisi çocuklar konusunda çeşitli araştırma kurumlarının (TUİK, DPT, Kalkınma Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı) çalışmaları ve sundukları çözüm önerileri hakkında neler söylemek istersiniz?
- Mevsimlik tarım işçiliğe giden çocukları engellemek için ilgili makamlardan beklentileriniz nelerdir?

3.4. Verilerin Analizi

Olgubilim araştırmalarında veri analizi, yaşantıları ve anlamaları ortaya çıkarmaya yöneliktir (Yıldırım, 2013). Nitel olarak çalışmalarda analiz yapılmasının sebebi, şablonları, düşünceleri, açıklamaları ve anlamları keşfetmektir (Büyüköztürk ve diğ., 2010). Bu nitel çalışma betimsel analiz tekniği ile çözümleme yapılmıştır.

Betimsel analiz, derinlemesine analiz gerektirmeyen verilerin işlenmesinde kullanılan bir tekniktir. Betimleme analiz tekniği, nitel araştırmacılar için büyük öneme sahiptir. Çünkü araştırmacı araştırma sonucunda ulaştığı sonuçların geçerliğini bu betimlemelere dayandırarak açıklamak zorundadır. Araştırmacı betimleme yaparken kendi görüş ve yorumlarını dışarı bırakır ve verileri okuyucu kitlesine yorumsuz bir şekilde sunar (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Betimsel analiz tekniğinde elde edilen veriler, daha önce belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Bu analiz tekniğinde amaç elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır. Betimsel analiz; betimsel analiz için bir çerçeve oluşturma, tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi, bulguların tanımlanması, bulguların yorumlanması olarak dört aşamadan oluşmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013)

3.5. Geçerlilik ve Güvenirlik

Nitel araştırmalardan elde edilen sonuçların doğruluğunu ve tekrar edilebilirliğini sağlayan bir takım geçerlik ve güvenirlik önlemleri vardır (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu çalışmanın iç geçerliğini sağlama noktasında görüşme öncesinde kendileriyle sohbet edilen katılımcılar; çalışmanın amacı hakkında bilgilendirilmiş ve kişisel bilgilerinin kesinlikle kullanılmayacağı konusunda güvenleri kazanılmıştır. Ayrıca çalışma son şekliyle alanında uzman iki öğretim üyesi tarafından incelenmiş ve bulgulara dayanarak varılan sonuçlar hakkında onayları alınmıştır. Bunun haricinde araştırmanın yöntemi, katılımcıları, veri toplama ve analizi süreci ayrıntılı bir şekilde açıklanmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın dış güvenirliliği için, araştırmanın gerçekleştirildiği ortam ve katılımcılar hakkında bilgi verilmesinin yanında, görüşmenin nasıl yapıp elde edilen verilerin nasıl analiz edildiği de açık bir şekilde ifade edilmeye çalışılmıştır. Buna ek olarak çalışmanın ham verileri de kayıt altında olup araştırmacı tarafından saklanmaktadır. İç güvenirlik için de, bulgular kısmının tamamında, araştırmacının yorumları olmaksızın yalnızca katılımcıların ifadelerine doğrudan alıntı şeklinde yer verilmiştir.

Görüşmeler sonucunda ses kayıt aracı ile kaydedilen konuşmalar bilgisayara aktarılmıştır. Konuşmalar araştırmacı tarafından dinlenerek olduğu gibi yazıya dönüştürülmüştür. Böylece konuşmalar hem ses dosyası hem de yazılı metin haline

gelmiştir. Araştırmacı metinleri okuyup temalar haline dönüştürmüş ve bu temaları alt temalara ve alt temalarıda kendi içerisinde kodlara ayırmıştır. Temalar ve alt temalar haline getirilen konuşmalar kolay anlaşılması amacıyla tablo haline getirilmiştir. Veriler bulgular kısmında temalar, alt temalar ve kodlar şeklinde düzenlenmiştir. Bulgular kısmında katılımcılar K1, K2, K3, K4, K5, K6, K7, K8, K9, K10, K11 şeklinde kodlanmıştır. Temalar, 9 ana tema ve bunlara bağlı alt temalara, alt temalarda kendi içerisinde kodlanmıştır. Çalışma da kodlar aşağıdaki biçimde tanımlanmıştır.

Tablo 2: Söylemleri Oluşturan Temalar, Alt Temalar ve Kodlar

TEMALAR	ALT TEMALAR	KODLAR
GENEL TESPİTLER	➤ Mevsimlik Tarım İşçisi Çocuk	➤ Sosyo- Ekonomik Durumu Düşük Aile Bireyi Olma ➤ Çalışan Çocuklar ➤ Okulda Oldukları Zaman ➤ Eğitim Hakkı ve Fırsat Eşitliği
YETKİLİLER	➤ Aileler (Anne-Baba)	
	➤ Devlet ve Paydaşları	➤ Hükümetler ➤ Milli Eğitim Bakanlığı ➤ Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ➤ Devlet Planlama Teşkilatı ➤ Valilik ➤ Kaymakamlık ➤ Muhtarlık ➤ Sivil Toplum Kuruluşları
	➤ Okullar	➤ Yöneticiler ➤ Öğretmenler ➤ Veliler
TELAFİ EĞİTİMLERİ	➤ Okul İçi Telafi Eğitimleri	➤ Ek Kurslar (Haftaiçi- Haftasonu) ➤ Oryantasyon Çalışmaları ➤ Rehber Servisinin Aktifliği ➤ Misafir Öğrenci Uygulaması ➤ İYEP Kursu ➤ Ödevler Testler
	➤ Okul Dışı Telafi Eğitimleri	➤ Mobil Sınıf Oluşturma
GÖREV ve SORUMLULUK SAHİPLERİ	➤ Öğretmen	➤ Aile ile İşbirliği ➤ Öğrenci Tespiti ➤ Kurs Düzenleme ve Ev Ödevleri ➤ Bilgilendirme (Aile ve Öğrenci)
	➤ Eğitim Sistemi	➤ Eğitim Modeli ve Çözüm Politikaları ➤ Eğitime ve Okula Kazandırma
	➤ Aile	➤ Çocuk ve Çocuğun Eğitim Hakkına Duyarlılık ➤ Az Çocuk Yapma ➤ Çocuk Çalıştırmama
	➤ Okul Yöneticileri	➤ Bilgilendirme ve Bilinçlendirme Faaliyeti Yapma ➤ Öğretmen ve Rehberlik Servisini Destekleme ➤ Çocuklara Maddi Kaynak Bulma ➤ Okul Aile İşbirliğini Sağlama ➤ Üst Makamlarla İşbirliği

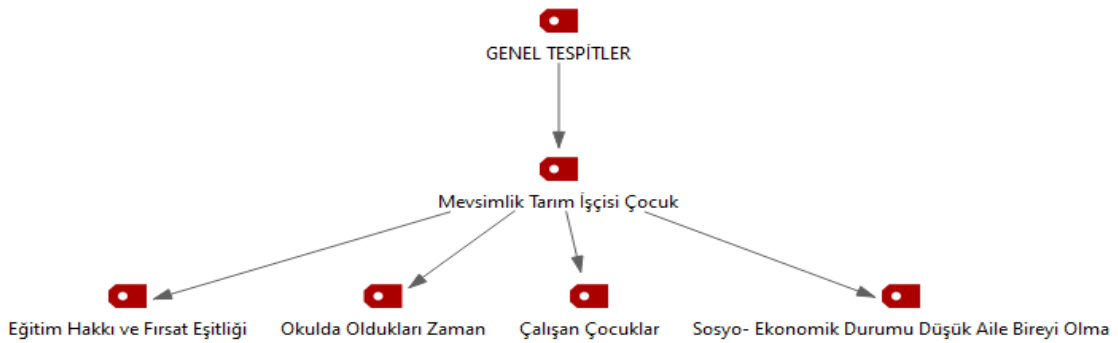
TEMALAR	ALT TEMALAR	KODLAR
MEVSİMLİK TARIM İŞLERİNİN ÇOCUK ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	➤ Psikolojik Etkiler	➤ Yabancılaşma ➤ İçine Kapanıklık ➤ Özgüven Eksikliği ➤ Dışlanmışlık
	➤ Sosyolojik Etkiler	➤ Derslerden Geri Kalma ➤ Eğitimden Yoksunluk ➤ Uyum Sorunu
REHBERLİK SERVİSİNİN GÖREVLERİ	➤ Aileye Yönelik Görevler	➤ Aile İle İşbirliği Yapma ➤ Bilgilendirme ve Bilinçlendirme Faaliyeti Yapma
	➤ Çocuğa Yönelik Görevler	➤ Çocuğun Uyum Problemini Çözme
SENDİKALAR	➤ Sendikaların Genel Faaliyet Alanı ve Çalışmaları	➤ Sorumluluk Almama ➤ Çalışmaların Yetersizliği ➤ Özlük ve Sosyal Hakları
DİĞER KURUM/KURULUŞLAR	➤ Faaliyetler ve Çözüm Önerileri	➤ Duyarlılık/Duyarsızlık ➤ Yaptırımlar ➤ Gezici Okul ➤ Kız Çocukları ➤ Faaliyetlerin Yetersizliği ➤ Milli Eğitim Bakanlığı/Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
MAKAMLARDAN BEKLENTİLER	➤ Ailelere Yönelik Beklentiler	➤ Yerinde İstihdam Oluşturma ➤ Ailelere Düzenli İş Sağlama ➤ Aileleri Bilgilendirme ve Bilinçlendirme
	➤ Çocuklara Yönelik Beklentiler	➤ Yurt Ve Burs İmkânı Sağlama ➤ Gezici Eğitim Uygulamaları
	➤ Yetkililere Yönelik	➤ Kalıcı Çözüm Önerileri Sunma ➤ Devlet Kurum/Kuruluşların İşbirliği ➤ Ceza Yaptırımları ➤ Çocukların Çalışmasını Engelleme

BÖLÜM IV: BULGULAR

Mevsimlik tarım işçi çocukların eğitimde yaşadıkları sorunlara yönelik okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin görüşlerine ilişkin olarak yürütülen olgubilim (fenomenolojik) modellen bu araştırmada verilerin analizi sonucunda, çalışmaya katılan okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda, mevsimlik tarım işçisi çocuklar hakkında aşağıdaki bileşenlerin oluşturduğu tespit edilmiştir.

4.1. Genel Tespitler

Katılımcıların görüşlerine göre, mevsimlik tarım işçisi çocuklar, genellikle maddi olanakların yetersizliğinden kaynaklı olarak eğitimden yoksun kalan sosyo-ekonomi düzeyi düşük ailelerin çocuklarından oluşan dezavantajlı grupta yer alan bireylerden oluşmaktadır. Bu grupta yer alan çocuklar ayrıca aile bireyleriyle beraber çalışmaya gittiklerinden dolayı temel eğitim hakkından yararlanamamakta ve çoğu çocuk eğitim dışı kalmaktadır. Çocukların eğitimden mahrum kalması hem çocuğu hem de eğitimi etkilemesi çift yönlü bir olumsuzluk olarak ortaya çıkmaktadır. Ülkemizde bu sorunun en yoğun yaşandığı yer Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Şanlıurfa şehridir. Bu şehirde çocuklar yılın en az 3-4 ayını mevsimlik işlerde çalışmayla geçirdiklerinden eğitimden geri kalmakta ve çeşitli sorunlar yaşamakta olan *bu çocukların yaşam şartları içler acısı durumdadır*. Mevsimlik tarım işçisi çocuklar, dar gelirli, kalabalık ailelerin çocukları olduğunu ve bu çocukların eğitimden mahrum kaldığını ortaya çıkarmaktadır.

Şekil 1: Genel Tespitler

4.1.1. Mevsimlik Tarım İşçisi Çocuk

Araştırma kapsamında yer alan okul yöneticilerle ve öğretmenlerle yapılan görüşmeler neticesinde mevsimlik tarım işçisi çocuklar, dar gelirli ve kalabalık ailelere mensup çocuklar olduğu anlaşılmıştır. Bu sosyo-ekonomik durumu düşük aileler, geçimi sağlamak için mevsimli işlerde çalışmakta ve çocuklarını da çalıştırmaktadır. Aile bütçesine katkı sunmak için çalışan bu çocuklar eğitimden mahrum bırakılmaktadır.

4.1.1.1. Çalışan Çocuklar

Mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan çocuklar dezavantajlı grupta yer alan bireylerdir. Çünkü bu çocuklar oyun ve eğitim çağında aile bütçesine katkı sunmak için mevsimlik işlerde çalışmaktadır. K4, *“Mevsimlik tarım işçisi çocukları, ailesinin maddi durumunun yoksun olmasından dolayı okul döneminde eğitim öğretim döneminde ailesi ile birlikte çalışmaya giden çocuklardır”* diyerek tanımlamıştır. Bu tanıma göre ister istemez ailesiyle birlikte giden çocuklar eğer belli bir yaş üzerinde ise çalışmakta ya da çalıştırılmaktadır. Yine K4, *“Bazı çocuklar sadece ailesi ile gidip çalışmamakta bazıları da ailesi tarafından götürüp çalıştırılmaktadır”* ifadesini kullanmaktadır. K6 ise “çalışan çocuğu” şöyle tanımlamaktadır: *“Çocuklarını tarlalara götürüp çocuklarını zorunlu olarak çalıştırıyorlar.”* Ailelerin çocuklarını zorunlu olarak çalıştırmalarının alt okumalarına bakıldığında, ekonomik nedenler ve çok çocuklu bireylerden oluşan bir aileye sahip olmasından ileri geldiği görülmektedir. Bir bakıma çocuğa “işçi” gözüyle bakılmakta ve “işçi” olan bu çocuk çalışıp aile bütçesine katkı sunmak durumundadır. K3, *“Mevsimlik tarım işçisi çocuklar, ailelerinin yılın belli dönemlerinde çalışmak üzere başka bir yere götürülen dezavantajlı grupta olan çocuklardır.”* K3 başka bir açıdan değerlendirmiştir. “Dezavantajlı Grupta Olan Çocuk” olarak bakmış ve bu çocuğun dezavantajı ise akranlarının “oyun ve eğitim çağı” gereklerini yerine getirirken bu çocukların yetişkinler gibi tarlalarda çalıştırılmakta olduğunu vurgulamıştır.

4.1.1.2. Sosyo-Ekonomi Durumu Düşük Aile Bireyi Olma

Genellikle sosyo-ekonomik düzeyi düşük aile bireyleri çalışmakta ya da çalıştırılmaktadır. Ekonomik düzeyi düşük ailelerde çalışan baba veya yetişkinler yeterli bir geçim ücretine sahip olamıyorsa, bu açığı kapatmak için aileler çocuklarını çalıştırdıkları görülmektedir. Bunun en temel sebebi ekonomik kaygının yarattığı

olumsuz durumdan kaynaklanıyor olmasıdır. Bu durumu K4, *“Mevsimlik tarım işçisi çocukları, ailesinin maddi durumunun yoksun olmasından dolayı okul döneminde eğitim öğretim döneminde ailesi ile birlikte çalışmaya giden çocuklardır”* diyerek ifade etmiştir. K1, *“Gittikleri yerlerde gerek uyum sorunu gerek dersler ve öğretmen farklılığı, bir taraftan çalışma bir taraftan okul olduğu için ikisini birlikte yürütemediklerinden bu tip sorunlar yüzünden geldikleri zamanda eğitim öğretimden baya uzak kaldıkları için tam olarak eğitim öğretime adapte olamıyorlar”* şeklinde örtülü olarak ifade etmiştir. Hem çalışma hem de okula gidip gelme arasında olan çocuk, tam manasıyla eğitimden faydalanamaktadır. K3’de *“Ailelerin sosyo-ekonomi düzeylerinin düşük olması nedeniyle çocuklar eğitim dışı kalmaktadır”* şeklinde ifade etmiştir. Burada sosyo-ekonomi düzeyinin düşük olması çocukların eğitimin dışına itilmesine de dayanak oluşturmaktadır. Eğitim dışına ekonomik sebeplerle çıkan çocuk yaşam şartlarının çetin olduğu günümüzde hayat mücadelesinde ileriye dönük ciddi sorunlar yaşaması muhtemel gözükmektedir. K5, de *“Maalesef bu çocukların yaşam şartları içler acısı durumdadır. Hem yaşam şartları onları zorlamakta hem de en temel insan gereksinimlerinden biri olan eğitim öğretim hakkından mahrum kalmaktadırlar”* demiştir. Bu sorun ülkemizde en çok Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yaşamakta olan mevsimlik tarım işçilerinin çocukları etkilemektedir. Bu K11’de durumu yeterince hizmetin gelmemesi sonucu göçlerin olduğunu ve bu göçlerin çocukları eğitimden uzaklaştırdığını söylemiştir. Durumu şu ifadeyle özetlemektedir; *“Mevsimlik işçiler maalesef Urfa’mızın en önemli sorunlardan birisi eğitimin içinde bulunduğu sıkıntılardan biride bu tarım işçileri maalesef Urfa’ya yeteri kadar hizmet gelmediği gibi bu konuda da sıkıntılar yaşanmakta yeteri kadar iş bulamayan veliler aileler çareyi göç etmekte buluyorlar. Urfa dışına çeşitli bölgelere çalışmaya gidiyorlar bu durumda en büyük sıkıntıyı çocuklar yaşıyor okul eğitiminden mahrum kalıyorlar istediği eğitimi alamıyorlar senenin neredeyse yarısında okula gidemiyorlar. Genel olarak çalışan çocuklar, ailelerinin maddi imkânlarının kısıtlı olduğu ve bu nedenle eğitim almaktan ziyade çalıştırıldığı ortaya çıkmaktadır.*

4.1.1.3. Eğitim Hakkı ve Fırsat Eşitliği

Milli Eğitim Temel Kanunun da ifade edildiği gibi kadın ve erkek herkese fırsat ve imkân eşitliği sağlanır. Ayrıca maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin en yüksek eğitim kademelerine kadar öğrenim görmelerini sağlamak amacıyla parasız yatılılık, burs, kredi ve başka yollarla yardımlar yapılır. Bunun yanında özel eğitime ve korunmaya muhtaç çocukları yetiştirmek için devlet özel tedbirler alır.

Yine Anayasanın 42. Maddesinde eğitimde fırsat eşitsizliğiyle ilgili “kimse, eğitim öğrenim hakkında yoksun bırakılamaz” ve “ilköğretim kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır” denilmiştir. Bu eğitimden ve fırsat eşitliğinden maalesef mevsimlik tarım işçisi çocuk faydalanmadığı açıkça görülmektedir. Devletin alması gereken tedbirleri almaya çalıştığı ama yeterli olmadığı ortadadır. Eğitim bir hak olduğu vurgulanmıştır ve bu hakkın fırsat eşitliği kapsamında değerlendirildiğinde amacına net bir şekilde ulaşacaktır. Örneğin K11, “....çocukların eğitim hakkının engellenmesine neden oluyor, okulların özellikle bazı ilçeler de bazı bölgeler de okulların neredeyse sadece iki üç ay ders işlenebiliyor geri kalan bütün aylarda sınıfların yarısı veya tamamı boş. Bu durum Urfa'nın eğitimi için çok büyük sıkıntılara yol açmaktadır” diyerek eğitim hakkının engellenmesinin eğitimin kalitesini de düşürdüğünü söylemiştir. K8, “Öncelikle mevsimlik tarım işçisi çocuklar, okul döneminin başladığı ilk bir kaç ay okula gelememekte yahut okulun son ayları okulu erken bırakıp gitmekte, bu da eğitimden geri kalmalarına sebep oluyor, arkadaşlarının almış olduğu derslerden geri kalmış oluyor. Eğitimde bir eşitsizlik oluyor kendileri açısından. Çocuklar hem eğitim açısından hem de okulda verilen diğer hizmetlerden mahrum kalmış oluyor” diyerek değerlendirmektedir. Ayrıca K5, “Maalesef bu çocukların yaşam şartları içler acısı durumdadır. Hem yaşam şartları onları zorlamakta hem de en temel insan gereksinimlerinden biri olan eğitim öğretim hakkından mahrum kalmaktadırlar. Uluslararası Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocukların birçok hakkını koruyor olsa da, maalesef günümüzde bu sözleşmenin gereklerini yerine getirmekte yetersiz kalmaktayız. Bu durum biz eğitimcileri derinden etkilemektedir, derinden üzmektedir” sözüyle ifade etmiştir. K5'in söylemin yer alan “Uluslararası Çocuk Hakları Sözleşmesi”nde de “eğitim hakkı” güvence altına alınmıştır. Çocuklarla ilgili birçok hakkı güvence altına alan bu sözleşmeye Türkiye’de taraftır. K4 ise, “Çalışan çocuklar okula gönderilememektedir ve eğitim öğretimden geri

kalmaktadırlar.” Eğitimden geri ve ırak kalan çocuklar hem gittikleri bölgelerde hem de döndükleri okullarında uyum sorunu yaşamaktadırlar. K1, “Gittikleri yerlerde gerek uyum sorunu gerek dersler ve öğretmen farklılığı, bir taraftan çalışma bir taraftan okul olduğu için ikisini birlikte yürütemediklerinden bu tip sorunlar yüzünden geldikleri zamanda eğitim öğretimden baya uzak kaldıkları için tam olarak eğitim öğretime adapte olamıyorlar” şeklinde durumu açıklamaktadır. Uyum sorunu çeken çocuklar okuma yazmayı da geç öğrenip, çabuk unutabilmektedirler. Bu durum çocukları eğitim öğretimden soğutmakta hatta eğitimden koparmaktadır. K2, “Şimdi özellikle ilkokullarda mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan çocukların okumaya yazmaya geç başladıkları görülmektedir. Bu da ortaokula geçen çocukların akranlarından geri kalmasına neden olmaktadır. Bununla beraber temel eğitimden yoksun kalan çocuk, ya eğitim hayatı yarım yamalak devam ettirmekte ya da tamamıyla bırakmaktadır” söylemi bu durumun acı gerçeğini ortaya koyması açısından önemlidir. K3, “Ailelerin sosyo-ekonomi düzeylerinin düşük olması nedeniyle çocuklar eğitim dışı kalmaktadır” şeklinde ifade ederek çocuğun eğitim dışında kalmasını ailelerin ekonomik düzeylerinin düşük olmasına bağlamaktadır. Katılımcılardan bazıları da mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitim seviyesini düşürdüğünü söyleyerek farklı bir açıdan bir pencereden değerlendirme yapmışlar. K10, “Mevsimlik tarım işçileri eğitim seviyesini ister istemez düşüren bireyler olarak bakabiliriz onlar da istemedi bu şekilde etki ettiğinden belki bu şekilde olmasını istemezler ama yapacak bir şey yok onlar için en azından ama bu şekilde eğitim seviyesini düşüren insanlar olarak görülebilir.”

K11’de, *“Bu durum Urfa’nın eğitimine de olumsuz olarak yansıyor eğitimin geride kalmasına Urfa’nın başarı sıralamasında istediği yeri alamamasına neden oluyor. Çocukların eğitim hakkının engellenmesine neden oluyor, okulların özellikle bazı ilçeler de bazı bölgeler de okulların neredeyse sadece iki üç ay ders işlenebiliyor geri kalan bütün aylarda sınıfların yarısı veya tamamı boş. Bu durum Urfa’nın eğitimi için çok büyük sıkıntılara yol açmaktadır.*

Genel olarak katılımcılar eğitimin bir hak olduğunu, bu hakkın eşitlik ilkesi çerçevesinde herkese verilmesini gerektiğini vurgulamışlardır. Bunun yanında bazı katılımcılar da eğitime geç katılan çocukların eğitimin seviyesini düşürdüğünü irdelenmişlerdir. Ayrıca eğitimin ekonomik düzeyle bir paralellik arz ettiği de katılımcıların söylemlerinde ortaya çıkan başka bir durumdur.

4.1.1.4. Okulda Oldukları Zaman

Ülkemizde eğitim öğretim akademik belli bir takvime bağlı olarak yapılır. Bu akademik eğitim takvimi ile mevsimlik işlerde çalışma zamanı birine geçmiş durumdadır. Eğitim öğretim döneminde okulda olması gereken çocuk, çoğu zaman ailesiyle birlikte mevsimlik tarım işlere çalışmaya gitmektedir. K4, *“Mevsimlik tarım işçisi çocukları, ailesinin maddi durumunun yoksun olmasından dolayı okul döneminde eğitim öğretim döneminde ailesi ile birlikte çalışmaya giden çocuklardır”* olarak ifade etmektedir. Okul döneminde mevsimlik işlerde çalışmaya giden çocuklar en az birkaç ay okuldan ve eğitimden uzak kaldığı bilinmektedir. Bu uzaklık çocuklara ve eğitime olumsuz yansıdığı görülmektedir. K1, *“....genel olarak mevsimlik tarım işçileri okulun başladığı günden itibaren en erken bir ay en geç üç ay sonra okullarına devam etmekte olan kişilerdir. Aynı şekilde okul kapanmadan, eğitim öğretim yılı bitmeden üç ay öncesinden başlayıp son güne kadar mevsimlik işçi olarak -Şanlıurfa dışına- farklı illere gitmektedirler”* şeklinde ifade etmiştir.

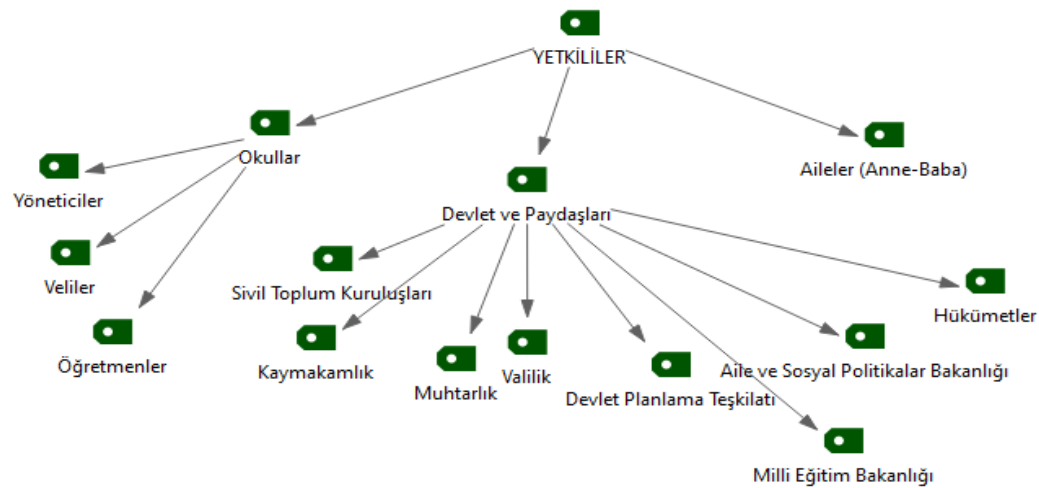
K8 ise çocukların eğitimden hangi zaman aralıklarında uzak kaldığını bu uzak kalışın doğurduğu olumsuzluklara değinmiştir. Bunu, *“Öncelikle mevsimlik tarım işçisi çocuklar, okul döneminin başladığı ilk bir kaç ay okula gelememekte yahut okulun son ayları okulu erken bırakıp gitmekte, bu da eğitimden geri kalmalarına sebep oluyor, arkadaşlarının almış olduğu derslerden geri kalmış oluyor. Eğitimde bir eşitsizlik oluyor kendileri açısından”* şeklinde belirtmiştir. Eğitimden uzak kalan çocukta bir takım hislerin gelişmediği ve bunun çocuklar üzerinde geleceğe dair oluşturacağı menfi durumdan söz edilmiştir. K9’nun söylemi, *“Öncelikle çocukların aidiyet duygusunda bir eksilme meydana geldiğini söyleyebiliriz. Özellikle eğitim kurumlarının birer yuva olarak düşündüğümüzde, her yılın son üç ayını ve başındaki ilk üç ayında çocuğun aidiyet duygusunun kazanacağı yerde olmayıp, kendisini yabancı hissettiği bir yerde bulunması çocukta hem kişilik gelişimi hem de kimlik oluşturmada bazı eksiklikler yaşanabileceğini söyleyebiliriz. Ayrıca eğitim konusunda da geri kaldığını söyleyebiliriz”* durumu özetler mahiyettedir. K11, *“Urfa dışına çeşitli bölgelere çalışmaya gidiyorlar bu durumda en büyük sıkıntıyı çocuklar yaşıyor okul eğitiminden mahrum kalıyorlar istediği eğitimi alamıyorlar senenin neredeyse yarısında okula gidemiyorlar”* şeklinde ifade etmiştir. K11 ‘in *“senenin neredeyse yarısında”* ifadesi durumun ne kadar vahim bir noktada olduğunu göstermektedir. Ayrıca K11,

“...okulların özellikle bazı ilçeler de bazı bölgeler de okulların neredeyse sadece iki üç ay ders işlenebiliyor geri kalan bütün aylarda sınıfların yarısı veya tamamı boş. Bu durum Urfa'nın eğitimi için çok büyük sıkıntılara yol açmaktadır” tarzındaki söylemi mevsimlik işlerde çalıştırılan çocukların okula gitmemesinin hangi farklı mecraları da etkilediğini göstermesi bakımından önemlidir.

Genel olarak mevsimlik tarım işçisi çocuklar, çalışan dezavantajlı grupta olan çocuklardır. Bu çocuklar dar gelirli ailelere mensup olduğundan çalışmak zorunda kalmaktadır. Bu çalışma sonucundan çocuklar birkaç ay eğitimden yoksun kalmakta ve eğitimi de olumsuz etkilemektedirler.

4.1.2. Yetkililer

Katılımcı görüşlerine göre, mevsimlik tarım işçisi çocukların sorunlarının önlenmesinde en büyük sorumluluk; *birinci derece tabi ki onları dünyaya getiren, onların hayatlarını devam ettirmelerinden sorumlu olan ailelere düşmektedir.* Ayrıca devlet mekanizmasının bileşenleri olan bütün kurum ve kuruluşların bu sorunu çözmede sorumluluk bilincinde olması gerektiğini ve kalıcı çözümler sunması için gereken tüm gayreti işbirliği yaparak ortaya koymasını hedeflemesi gerektiği vurgulanmıştır.

Şekil 2: Yetkililer

4.1.2.1. Aileler (Anne-Baba)

Aile, anne baba ve çocuktan oluşan toplumun temel yapıtaşısıdır. Çocuk bir aile için en değerli varlıktır. Bu nedenle aile, çocuğun barınma, sağlık, eğitim gibi temel gereksinimleri karşılamakla yükümlüdür. Ayrıca sosyalleşmenin ilk adımı aile içerisinde gerçekleşmektedir. Çocuğun karakteri, davranışları ve hayata bakış açısı aile bireylerini(özellikle anne-baba) model alarak edinirler. Bu sebeple çocuk gelişiminde ailenin yeri yadsınamaz bir gerçektir. Bu konu da Mustafa Kemal Atatürk ; “*Öğrenci her ne yaşta olurla olsun onlara geleceğin büyükleri gözüyle bakılmalı ve öyle muamele edilmelidir*” demiştir. Ülkemizde Mevsimlik tarım işçisi çocuklara Atatürk’ün sunduğu bakış aşıyla değil, “*çalıştırılacak bir yetişkin*” gözüyle bakıldığı görülmektedir. Bunun önlenmesinde ve bu sorunun bertaraf edilmesinde en büyük görev ve yetki ailededir. Aile bir çocuğun ilk eğitim ocağıdır. Bu konuda K1, “*Birinci derece tabi ki onları dünyaya getiren, onların hayatlarını devam ettirmelerinden sorumlu olan ailelere düşmektedir*” demiştir. Bu ifadeyi destekleyen diğer bir ifade de K2, “*Tabi şüphesiz en büyük sorun ailelere düşmektedir*” tarafından dile getirilmiştir. Çünkü çocuk anne baba tarafından dünyaya getirildiğinden dolayı “*zorunlu öncelik*” sahibidirler. K7’ de, “*....sorumluluk öncelikle anne ve babasına düşmektedir. Çünkü besleyemeyeceğin bakamayacağından çok çocuk getirmeyeceksin zaten...*”diyerek hem önceliği aileye vermektedir. Ayrıca aileye de “*çok çocuk getirmeyeceksin zaten*” uyarısında bulunmaktadır. Çocuk külfet demek, çok çocuk daha çok külfet demek olduğundan günümüz ekonomik koşullarının iyi olmadığı göz önüne alınırsa, K2’nin söyleminde haklılık payı olduğu açıktır. K8’de, “*En büyük sorumluluk öncelikle aileye düşmekte...*” ve “*Bu konu da en büyük sorumluluk aileye düşüyor*” şeklinde ifade etmiştir. K8’nin söyleminde “*aile*” yi önemle hem konuşmasının başında hem de sonunda vurgularak en büyük sorumluluğun aile de olduğunu söylemiştir. K9 olayın farklı bir şekilde cerayan ettiğini şu şekilde ifade etmiştir; “*Biz öncelikle ailelere düşüyor dersek, ailelerin bize vereceği cevap, ben çalışmak zorundayım şeklinde olacağından dolayı...*”. Aslında bu kapının daha açılmadan kapandığını özetler niteliktedir. K11’ de; “*....Ayrıca ailelere görev düşmektedir. Ailelerde çareyi il dışına gitmekte bulmamalıdır çocuklarının eğitimini yarıda bırakmamak adına çeşitli çareler aramalıdır*” ifade etmiştir. Mevsimlik tarım işçisi çocukların önlenmesinde önceliği aileye vermeyen K11, diğer kurumlardan beklenti içinde olduğunu göstermektedir.

4.1.2.2. Devlet ve Paydaşları

Toplumbilimcilere göre devlet, toplumun siyasal örgütlenişi ve örgütlerin bütünü olarak tanımlanmaktadır. Bu tanıma göre toplumun siyasal bir mekanizması olduğundan, toplumda oluşacak sorunların çözümünde de yükümlülük altında olduğu kabul edilmektedir.

K6, bu paralellikte mevsimlik tarım işçi çocuklarının sorunlarının çözümünde öncelikle devleti görmektedir: *“Birinci öncelik dediğim gibi devlete düşüyor. Çünkü devlet sorunları çözmek için çözümleri üretecek, bu çözümleri arasında tarım işçilerinin çocuklarına yönelik aktiviteler yapmak zorunda, maddi gelirleri düşük insanlar olduğu için devlet çocuk başına para ödemeli, bu çocukları gerekirse çalışmaya göndermemeli tarım sahalarına. Çocukları alıp yurtlarda yatılı yerlerde barındırıp eğitimlerini devam ettirmeli devlet. Bunun için sosyal ve ekonomik teşvikler ürettiği zaman ailelerde buna uyup çocukların tarım sahalarına götürmeyebilirler ve eğitim düzeyleri düşmez. Eğitimleri aksamaz diye düşünüyorum.”* Devletten işçiliğin önlenmesinden ziya de sadece çocuklara maddi imkânlar sağlanması hususunda çözüm talep etmiştir.

K4’te, *“En büyük sorumluluk devletimize ve yetkili kişilere düşmektedir. Çünkü ailelerin bunu mecburiyetten yaptıklarını biliyoruz. Tarım için çalışmaya gittikleri yerlerde hem bu çocukları çalıştırmak zorunda kalıyorlar hem de çalıştırmaları bile gitmek istedikleri zaman burada bırakacak kimse ailenin yanına bırakacak kimse bulamadıkları için mecburen yanlarında götürüyorlar. Şayet devletimiz bu aileler çalışmaya gittikleri sürede bu çocukları göndermeyip bunların barınma ve beslenme ihtiyaçlarını karşılarılarsa belki aileler onları götürmeyip burada bırakabilirler.”* şeklinde durumu ifade ederek yine K6 gibi sadece çocuklara yönelik maddi olarak çözüm önerisi sunmuştur. Bu öneri de barınma ve beslenme ihtiyaçlarını kapsayan nitelikte olmuştur.

K3’e göre ise *“En büyük sorumluluğun devlete düştüğünü düşünmekteyim. Bu ailelerin sosyo-ekonomi düzeylerinin düşük olması nedeniyle tarım işçisi olarak çalıştırılmaktadır. Ailelerin ekonomik düzeyleri iyileştirilerek sorun ortadan kaldırılabilir. Ailelere düzgün ve düzenli bir iş sağlanırsa onlarda başka yere göç ederek tarım işçisi olarak çalışmak zorunda kalmazlar”* şeklindedir. Bu göre ailelerin ekonomik seviyeleri yükselttilirirse bu sorun otomatik olarak kendiliğinden kalkacağını

söylemiştir. Bireyin ekonomik düzeyinin iyi olması eğitime olumlu yansır. Refahın olduğu yerde eğitimin kalitesi de yükselmektedir. Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi'ne göre bireyin temel gereksinimleri karşılanırsa, birey kendini gerçekleştirmek için eğitime odaklanır.

Son olarak Devletin bireyi olduğu yerde kalmasını sağlayacak çözümler sunduğu takdirde çocukların sorunlarının ortadan kalkacağı öngörülmüştür. Bu durumu K9 şöyle ifade etmiştir; *"...Devlet okulla işbirliği içine girecektir, karşılıklı işbirliği sayesinde çocuk olduğu yerde kalması sağlanarak mevsimlik işçi olmaktan kurtarılacaktır."*

4.1.2.2.1. Hükümetler

Hükümetler bir ülkenin sorunlarını belirleyen ve bu sorunlara çözüm politikaları getiren ve bu politikaları geliştiren siyasi bir oluşumdur. Hükümetler seçimle iş başına gelir belli vaatler de bulunur ve halk buna vaatlere itimat ederse belli bir süre devleti yönetme hakkını hükümetlere verir. Mevsimlik tarım işçiliği Osmanlı Devleti'nin son döneminde başlayarak günümüze kadar süregelen bir sorun olarak hala canlılığını korumaktadır. Bu süregelen mevsimlik işlerde çocuklar çalıştırılmakta olduğu bilinen ve yadsınamaz bir gerçektir. Bu çocukların çalıştırılmasının önlenmesi sorumluluk K11'e göre, *"Tabi ki en büyük sorumluluk üst makamlara başta Hükümete..."* diyerek sorumluluğu Hükümete yüklemiştir. K11 bu sorunun çözümünü de Hükümete şu şekilde sunmuştur; *"....böyle aileler tespit edilip bunlara gerekli destek verildiği anda bunlara iş imkanı sağlandığında bu sıkıntılar ortadan kalkacaktır diye düşünüyorum."* K1, *"daha sonra hükümetlere..."* diyerek Hükümetlere yol da göstermiştir: *"Hükümetlerin ise bu konu da yapması gereken şey istihdamdır."* ve *"Örneğin Şanlıurfa için konuşalım, Şanlıurfa da yaşıyoruz, fabrikalar arttırılırsa bu aileler istihdam edilirse, maaşları biraz yüksek olsa, hani bir ailenin geçimini sağlayacak kadar, maaş ödenebilirse bu aileler çalışmaya gitmezler. Çünkü hiç kimse sanmıyorum ki ailesini, eşinin, kızının, oğlunun tarlalarda başkasının yanında işçi olarak çalışmasını istemezler. Herkes çocuğuna iyi bir gelecek sunmak ister ama maalesef ki günümüzde özellikle nüfusun fazla olduğu illerde ve sanayileşmenin az olduğu illerde bu tür sorunlar yaşanmaktadır."*

Mevsimlik tarım işçisi çocukların sorunlarının önlenmesinde her kesimden katkı gelmesi gerekmektedir. Salt bir tarafı sorumlu görme ve yükümlülük yükleme

adaletsizlik olur. K5, “Mevsimlik tarım işçisi çocukların sorunlarının önlenmesinde, bana göre sorumluluk herkes tarafından paylaşılması gerekmektedir. Belli bir kurum ve belli kişilerden ziyade bu sorumluluk herkese aittir. Herkes üzerine düşen görevi yerine getirmelidir” şeklinde bir söylemde bulunmuştur. K6’ da K5’i destekler nitelikte bir ifade kullanmıştır: “Mevsimlik tarım işçisi çocukların sorunlarının önlenmesinde en büyük sorumluluk, öncelikle bir birey olarak herkese düşüyor topyekün.” K10 sorumluluğu hepimize yükledikten sonra öncelikli olarak sorumlu kişileri sıralamıştır; “...bu şekilde olmasındaki en büyük sorumluluk hepimize aittir, Yöneticiler, öğretmenler, aileler belki devlet büyükleri çünkü bu ailelere istenen kendi koşullarındaki var olduğu yerlerde istenilen yaşam şartlarını iş olanaklarını sunmadığımızdan dolayı bunlarda kendi standartlarını yükseltmek için başka yerlere gidip çalışmasıdır.”

Genel olarak hükümetler bu sorunu çözmek için, çözüm politikaları geliştirmelidir ve istihdamı oluşturmalıdır.

4.1.2.2.2. Milli Eğitim Bakanlığı

Anayasa’da “kimse, eğitim öğrenim hakkında yoksun bırakılamaz” ve “ilköğretim kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır”(md. 42). Ayrıca Milli Eğitim Temel Kanunun’da ifade edildiği gibi “maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin en yüksek eğitim kademelerine kadar öğrenim görmelerini sağlamak amacıyla parasız yatılılık, burs, kredi ve başka yollarla yardımlar yapılır. Bunun yanında özel eğitime ve korunmaya muhtaç çocukları yetiştirmek için devlet özel tedbirler alır. Bu bağlamda Milli Eğitim Bakanlığı çocukların sorunlarını çözme de sorumluluk yüklenmesi zorunluluk arz etmektedir. K1 başka sorumlu makamları söyledikten sonra ; “..daha sonra bu görev Milli Eğitim Bakanlığına...” düşmekte olduğunu ifade etmiştir. K1 bunu şu cümlelerle özetlemiştir: “Milli Eğitim Bakanlığına neden sorumluluk düşmektedir düşünecek olursak, Milli Eğitim Bakanlığı öncelikli olarak bunların, özellikle çocuk işçilerin çalışmalarını engelleyecek şekilde bir düzenleme yapmaları gerekiyor. Aileler genellikle çocuğun getireceği yevmiyeden ziyade, bırakabilecekleri kimseleri olmuyor. Bırakabilecekleri bir babaannesi ya da dayısı veya teyzesi bulunmuyor. Kimsenin sorumluluğuna bırakmak istemiyorlar. Milli Eğitim Bakanlığı keşke bir planlama yapsa da mevsimlik tarım işçileri, aileleri

çalışmaya gittiği zaman farklı illere, çocukların kalabileceği yurtlar yapabilse her mahallede. Öğrenciler o yurtlarda kalıp, yani kişisel bakımdan olsun, beslenmesinden olsun, ailelerin gözü arkada kalmayacak şekilde bir düzenleme yaparsa bir nebze olsa bunların önüne geçilebilir. K6 ise; “En büyük pay tabiki Milli Eğitim Bakanlığına düşüyor.” diyerek Milli Eğitim Bakanlığına seslenerek bu konu da en yetkili makamlardan bir olduğunu ve en çok görev Milli Eğitim Bakanlığına düştüğünü ifade etmiştir.

4.1.2.2.3. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

Bir toplumun çekirdek yapısını aile oluşturmaktadır. Aileleri de en temel şekliyle anne baba ve çocuktan oluşan bir yapıdır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ise ailelerin ve sosyal yaşamın sağlıklı bir şekilde devam edebilmesi adına kurulmuş bir örgütlenmedir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı oluşabilecek ve oluşan sorunların çözümü için politikalar üretmek zorundadır. Ülkemizde mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan binlerce çocuk bulunmaktadır. Bu çalışan çocukların önlenmesinde K6, “.... *En büyük pay tabiki ... Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığına düşüyor.*” şeklinde ifade etmiştir. K11’de, “*En büyük sıkıntı onların iş bulmalarının sağlanması bunun için en büyük görev tabi ki hükümete ve Çalışma Bakanlığına düşmektedir. Böyle aileler tespit edilip bunlara gerekli destek verildiği anda bunlara iş imkanı sağlandığında bu sıkıntılar ortadan kalkacaktır diye düşünüyorum.*”

4.1.2.2.4. Devlet Planlama Teşkilatı

Devlet Planlama Teşkilatı (Kalkınma Bakanlığı) ülke kaynakların verimli kullanılması ve ekonomik, sosyal ve kültürel planlama hizmetlerinin bir bütünlük içinde etkin ve düzenli olarak görülmesi amacıyla kurulmuş bir teşkilattır. K9 bu sorunun çözümünde yetkili olarak devlet planlama teşkilatını görmektedir; “*Özellikle devlet bir planlama, Devlet Planlama Teşkilatı o çocukları gittikleri yerlerde ya da kendi memleketlerinde durdurabiliyorlarsa, iş olanaklarını ebeveynlerine sağlayıp, bundukları yerlerde eğitime kazandırmaları daha sağlıklı olur*

4.1.2.2.5. Sivil Toplum Kuruluşları

Sivil toplum kuruluşları devlet yapılanmalarının dışında kurulan, gönüllük esasına dayanan toplumun bazı menfaatlerini koruyan ve hizmet veren bir yapı olarak tanımlanabilir. Mevsimlik tarım işçisi çocukların yaşadıkları sorunlar, devlet kurum ve kuruluşlarını ilgilendirdiği gibi sivil toplum kuruluşların da ilgilendirmektedir. Bu konu da K6, *“Mevsimlik tarım işçisi çocukların sorunlarının önlenmesinde en büyük sorumluluk..... sivil toplum kuruluşlarına düşüyor.”* K6, diğer makamları saydıktan sonra gönüllük esasına dayalı kurulan Sivil Toplum Kuruluşlarından sorunun çözümüne katkı sunması gerektiğine işaret ettiği görülmüştür. K8’de *“aile çocukların eğitimi desteklemek için gerekli hizmet kuruluşlarından yardım istemeli, bu kurumlara başvuruda bulunmalı, yardım görebilmek için.”* şeklinde bir ifade kullanmıştır. Sivil Toplum Kuruluşlarından maddi olarak bir destek talep edildiği görülmektedir.

4.1.2.2.6. Valilik

K11, *“Tabi ki en büyük sorumluluk üst makamlara başta..... Valilere.....yeteri kadar iş bulan geçimini sağlayan aileler il dışına gitmek zorunda kalmayacaktır çocuklarının eğitimini yarıda bırakmayacaklardır.”* şeklinde ifade ettiği görülmektedir.

4.1.2.2.7. Kaymakamlık

K11, *“Tabi ki en büyük sorumluluk üst makamlara başta..... Kaymakamlara.....yeteri kadar iş bulan geçimini sağlayan aileler il dışına gitmek zorunda kalmayacaktır çocuklarının eğitimini yarıda bırakmayacaklardır.”* şeklinde ifade ettiği görülmektedir.

4.1.2.2.8. Muhtarlık

K11, *“....., Muhtarlara düşmektedir. Yeteri kadar iş bulan geçimini sağlayan aileler il dışına gitmek zorunda kalmayacaktır çocuklarının eğitimini yarıda bırakmayacaklardır.”* ifade ederek muhtarlardan bahsetmiştir.

Genel olarak mevsimlik tarım işçi çocukların eğitimde yaşadıkları sorunları çözmede en başta ailelere görev düşmektedir. Devlet tüm paydaşlarıyla bu konuya eğilmelidir. Özellikle Milli Eğitim Bakanlığı gereken tedbirleri almalıdır. K5, *“Devletin kurumları, anne baba, mili eğitim ve çalışan öğretmenler bu konuda çaba göstermelidir. Gerekirse*

resmi kurumlarımız bu çocukları tarım alanlarında tek tek tespit edip okul ortamına geri döndürmeli ve topluma kazandırmalıdır. Tarım alanlarında yetişkinler çalıştırılmalıdır” şeklindeki beyanı ile herkesin elini taşın altına atması gerektiğini söylemiştir. Yine K8’de “ *önce sorumluluk aileye ve sonra okula düşmektedir. Daha sonra diğer aileden, eğitimden sorumlu diğer kurum ve kuruluşlara düşmektedir*” ifadesini paralellikte kullanmıştır.

4.1.2.3. Okullar

4.1.2.3.1. Yöneticiler

Bu anlamda sadece K10 konuşma sırasında sarf etmiştir; “*Mevsimlik tarım işçilerinin bu şekilde olmasındaki en büyük sorumlulukyöneticiler..... çünkü bu ailelere istenen kendi koşullarındaki var olduğu yerlerde istenilen yaşam şartlarını iş olanaklarını sunmadığımızdan dolayı bunlarda kendi standartlarını yükseltmek için başka yerlere gidip çalışmasıdır*”. Burada üzerinde durulması gereken nokta “yöneticiler”den kasıt, okuldaki yöneticilerden mi yoksa üst makamlardaki yöneticilerden bahsedildiği tam olarak anlaşılmamaktadır.

4.1.2.3.2. Öğretmenler

Öğretmenler eğitim sisteminin demirbaş listesinde yer almaktadır. Öğretmensiz bir eğitim sistemi düşünülemez. Fakat eğitim sisteminin girdisi olan çocuğun, okul dışındaki daha genel bir sorunun çözümünde öğretmeni merkezde görmek hakkaniyete uygun düşmemektedir. Keza K1, “*daha sonra en son öğretmenlere düşmektedir.*” K8, “*....daha sonra okula ve okuldaki öğretmenlere düşüyor.*” ve K6, “*Mevsimlik tarım işçisi çocukların sorunlarının önlenmesinde en büyük sorumluluk,... hem öğretmenlere..... düşüyor.*” şeklinde ifade ettiği ve öğretmeni öncelikli sorun çözücü olarak görmemişlerdir.

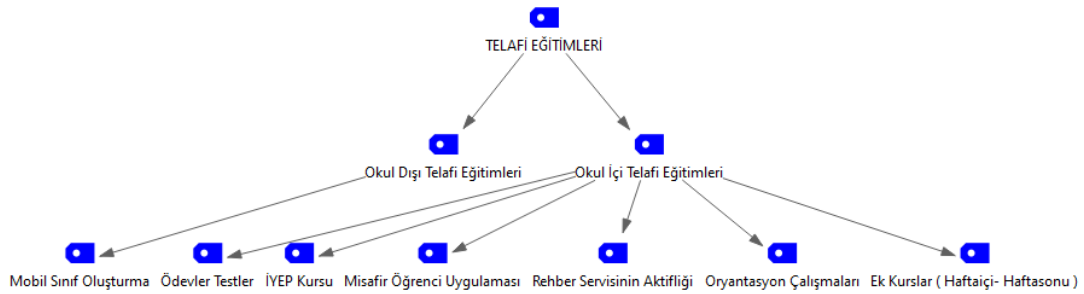
4.1.2.3.3. Veliler

Sadece K6 velileri sorumlu görmektedir. O da sadece söylemde geçen bir kelime olarak ortaya çıkmıştır. Yoksa bilinçli bir şekilde ifade edilmediği görülmüştür; “..... hem

velilere düşüyor,” şeklinde söz arasında telafi edilmiştir. Ayrıca veliden ziyade katılımcılar daha çok “aile” sözcüğünü bu anlamda vurguladığı görülmüştür.

4.1.3. Telafi Eğitimleri

Katılımcılara göre mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitim kayıplarını ortadan kaldırmak adına telafi eğitimleri, hafta içi ve hafta sonu ek kursların yapıldığını, ailelere ve öğrencilere danışmanlık yapıldığını, rehberlik servisinin aktif olarak görev aldığını ortaya çıkarmıştır. Fakat yapılan bu çalışmaların yeterli olmadığı katılımcılar tarafından söylenmiştir ve daha kalıcı çözümler sunulmasının altı çizilmiştir.

Şekil 3: Telafi Eğitimleri

4.1.3.1. Okul İçi Telafi Eğitimleri

4.1.3.1.1. Ek Kurslar (Telafi Eğitimleri)

Okullar eğitim kayıplarını telafi etmek için okulda hafta içi ve hafta sonu şeklinde çeşitli takviye kursları düzenlemektedir. Bu kurslardan okuldaki başarı düzeyi diğer akranlardan geride olan çocuklar faydalanmaktadır. Ayrıca mevsimlik tarım işçisi çocuklarında eğitimden geri kalmışlığını ortadan kaldırmak için okulda bir takım çalışmalar yapıldığı bilinmektedir. K6, “Eğitim kayıplarını telafi etmek için genellikle hafta içi ve hafta sonu ek kurslar düzenliyoruz, özellikle sınıf içinde derslerinde ona destek verebilecek öğrencilerin yanında oturtuyoruz. Diğer öğrencilere nazaran daha fazla ödev vererek aralardaki mesafeyi kapatmaya çalışıyoruz. Birçok öğretmen arkadaşım durumun farkında olduğundan elimizden geleni yapmaya çalışıyoruz” K7 de, “Mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitim kayıplarını telafi etmek için kurslar düzenlenebilir, gece eğitimleri verilebilir” şeklinde durumu özetlemektedir. Bazen telafi eğitimi yapmak için şartların elverişli de olması gerekmektedir. K8 şu şekilde dile

getirmiştir; “Bunu telafi etmek için çalışma yapılması biraz zordur. Şu açıdan zor, mesela diyelim dönemin son iki ayı kalmış, mayıs haziran kalmış, ya da nisanın ortasında, nisanın başında çocuklar çekip gidebiliyor. Bu aylarda gittiklerinde dönmeleri yazı buluyor, yaz tatilden tekrar döndüklerinde öğretmenler okulda olmadıkları için çocukların eksikliklerinin telafisi mümkün olmuyor. Yeni okul döneminde de aynı, aile mevsimlik tarım işçiliğini tercih etmiş aile, okulun başında da çocukları okula göndermeyebiliyor ve hem dönemin sonunda hem dönemin başında kayıp ettiği derslerde çok yüksek bir birikim oluyor.” Bazende şartlar kısıtlı olduğunda bir takım şeyler hızlı bir şekilde yapılmaktadır. K10, “.....döndüklerinde hızlandırılmış kurslar, bunların eğitimini güçlendirecek şekilde testler, yaprak testleri, kısa kısa notlar ile öğrencileri yine kazanmaya çalışıyoruz” demiştir. Aynı şekilde K9, “Ben bunu ilk çalıştığım yerde yaşamıştım. Harran’ın bir köyünde, çocuklar pamuk toplamaya gitmişti, döndüklerinde hızlandırılmış kurs şeklinde yapmıştım. Verimli de olmuştu ama diğer çocuklar için yetişmedi. Ben bunları bireysel, gönüllü olarak yaptım” ifadesini kullanmıştır. Ayrıca K9 bunu bireysel ve gönüllük esasına dayalı yaptığının altını çizmiştir.

K2’ de “....Okula geç başlayan öğrencilere geri kaldıkları konularda ek kurslar vermekteyiz. Ama maalesef okullar tam kapanmadan giden çocuklar için herhangi bir çalışma yapamıyoruz” diyerek yapılan çalışmalardan yeterli bir başarı ortaya konulamamaktadır.

Çocukların eğitim kayıplarının telafi edilmesi için birçok çalışma yapıldığı katılımcılarca ifade edildiği görülmüştür. K1 göre; “Yaptığımız o kadar çok çalışma var ki hangi birinden başlayalım. Öncelikli olarak bu tür öğrencileri tespit edip, bunlarla ilgili telafi eğitimleri yapıyoruz. Bunun içinde gönüllü öğretmenleri kullanıyoruz. Bununla ilgili milli eğitimin yaptığı seminerlerde görev alan öğretmenleri de kullanıyoruz. Rehberlik servisini çok aktif bir şekilde kullanmamız gerekiyor ki, kullanıyoruz da. Çocuklara farklı rehberlik yapıyoruz, ailelere farklı rehberlik yapıyoruz. Gönüllü öğretmenlerimiz ders dışı zamanlarda hiçbir ücret talep etmeden farklı ödevlerle, hafta sonu da öğrencileri müfredattan geri kaldıkları konularda hızlı bir eğitim veriyorlar. Rehberlik servisimiz ise aileleri öğrencilerin bu konularda öğretmene destek olması konusunda yönlendirici çalışmalar yapıyorlar, sunumlar yapıyorlar” ifadesiyle okulun tüm paydaşlarıyla işbirliği içinde olduklarını ve bunları

aktif bir şekilde kullandığını söylemiştir. Yapılan bu telafi eğitimlerinde daha çok “gönüllü öğretmenler” in görev aldığını belirtmişlerdir. Bu durumu K1, *“Bunun içinde gönüllü öğretmenleri kullanıyoruz”* şeklindeki ifadesidir. Ayrıca öğretmenler telafi eğitimlerini, diğer eğitimler şeklinde değil de hızlandırılmış olarak yapmaktadırlar. K9, *“Öğretmenler hızlandırılmış eğitimlerle bunları gönül rahatlığıyla yapabilir”* ifadesi göstermektedir. K11 ise, *“Maalesef bu konuda çalışma yapamıyoruz zaten öğrenciler Ekim-Kasım’da bir iki ay okula geç geliyorlar. Nisandan itibaren de gidiyorlar bu öğrencilere ulaşmak mümkün olmadığı için bunlara telafi eğitimi verilememektedir”* şeklinde ifadesiyle telafi eğitimlerinin yapılması mümkün olmadığını, bunun sebebinin belli aylardan sonra öğrencilere ulaşamadığını söylemiştir. K5, *“Asıl okullarına geri döndüklerinde ise burada gerekli telafi çalışmaları yapılmaktadır”* söylemi telafi eğitimlerinin ancak döndüklerinde mümkün olduğu belirtmiştir.

4.1.3.1.2. Oryantasyon Çalışmaları

Okullarda genellikle uyum haftası okulların açıldığı ilk haftalarda olmaktadır. Bu uyum şube öğretmenleri tarafından sağlanmakta olup, ileri seviyede bir uyum sorunu yaşayan çocuk var ise rehberlik servisine yönlendirilmektedir. Rehberlik servisi çocukların sorunlarını çözmek için okullarda aktif olarak çalışan birimlerdir. Okula zamanında başlamayan öğrenci daha sonra geldiğinde çeşitli sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Mevsimlik tarım işlerinde çalışan çocuklar zamanında okula başlamadıklarından geldiklerinde uyum sorunu yaşamaktadırlar. K4, *“Rehberlik servisimizin de bunların tekrar arkadaşlarıyla kaynaşmasını ve bu şekilde bunların tekrar oryantasyonunu...”* ifadesini kullanarak rehberlik servisinin bu süreçte katkı sunduğunu belirtmiştir. Rehberlik servisi bu uyumu sağlama sürecinde aileleri de ziyaret etmektedir. Öğretmenlerle işbirliği halinde çalışmaktadır ve ailelere yönelik çalışmalar yapılmaktadır. K1, *“Rehberlik servisini çok aktif bir şekilde kullanmamız gerekiyor ki, kullanıyoruz da. Rehberlik servisimiz ise aileleri öğrencilerin bu konularda öğretmene destek olması konusunda yönlendirici çalışmalar yapıyorlar, sunumlar yapıyorlar”* diyerek yapılan çalışmaları özetlemektedir.

4.1.3.1.3. Rehberlik Servisinin Aktifliği

Bazı katılımcılar rehberlik servisinde yapılan çalışmaların, mevsimlik tarım işlerde çalışan çocukların eğitime daha kolay bir şekilde kazandırdığını ifade etmişlerdir. Örneğin K4, *“Rehberlik servisimizin de bunların tekrar arkadaşlarıyla kaynaşmasını ve bu şekilde bunların tekrar oryantasyonunu, sıcak karşılaması sağlıyoruz bu şekilde olan kayıpların önüne mümkün olduğu kadar geçmeye çalışıyoruz.”* ifadesiyle rehberlik servisinin çocukları sıcak bir şekilde karşılaması kayıpların telafisi konusunda katkı sunduğunu belirtmiştir. Okullarda mevcut rehberlik servisinin yapması gereken birçok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmaların başında öğrencilerin eğitim sürecinde yaşayacak sorunlara çözüm üretmektedir. K3 *“Rehber öğretmenim olduğum için yol göstermeye çalışıyorum. Eğitim kayıplarını telafi etmek için ailelerine danışmanlık yapıyorum. Çocukların derslerini telafi etmeleri için onlara ders çalışma planları hazırlayarak, onları motive etmeye çalışarak yol gösterici olmaya çalışıyorum.”* söylemiyle çocuklara destek olmaktadır. K3’ün *“Çocukların derslerini telafi etmeleri için onlara ders çalışma planları hazırlayarak”* ifadesi sanki şube öğretmeniymiş gibi hareket etmesi güzel bir davranış olarak algılanması açısından iyi bir örnektir.

4.1.3.1.4. Misafir Öğrenci Uygulaması

Mevsimlik işlerde çalışan aileler başka bölgelere göç etmektedirler. Bu göçle birlikte çocuklarda aileleriyle birlikte gitmektedirler. Çocuklar gittikleri yerlerde okul varsa gidip okula kayıt yaptırabilirler. E-okul sistemi üzerinde mevsimlik tarım işçi çocuklarla ilgili maddeyi tıklayıp kayıtlarını yaptırabilirler. Bu kayıt imkanı sayesinde eğitimden geri kalmadığı ve hem de okula devam edilip edilmediğinin takibi kolay olmaktadır. K2, *“Daha önceki soruda da cevapladığımız gibi gittikleri yerlerde mutlaka çocuklarının kayıtlarını bulundukları bölgelerde yapmalıdır”* şeklinde ifadesiyle devletin böyle bir imkan sunduğu görülmektedir. Diğer katılımcılarda böyle bir uygulamanın var olduğu şöyle belirtmişlerdir: K5, *“Mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitim kayıplarını telafi etmek için resmi kurumlarca gittikleri yerlerde misafir öğrenci uygulaması yapılmakta ve öğrenciler gittikleri yerlerde uygun bir okula kayıt olabilmektedirler”* ve K11’de, *“Bakanlığın son yaptığı çalışma sayesinde gittikleri yerde eğitime devam etmelerini sağlamak adına takip yapılıyor nereye giderlerse gitsinler orda ki okula kayıtlarının sağlanması konusunda bir takibat yapılıyor.”*

4.1.3.1.5. İYEP Kursu

İYEP, ilkokul öğrencilerine yönelik eğitim kayıplarını azaltmak için son dönemlerde uygulanan bir eğitim programıdır. Bu program sadece 3. ve 4. Sınıflarını kapsamakta olup, Türkçe ve Matematik derslerini içermektedir. K8, telafinin zor olduğunu ve bunun çocukların olmayışına, okulların yazın tatil olmasına bağlamaktadır. Fırsat olduğu süre içinde destekleyici kurslarla ve İYEP ile telafi etmeye çalıştıklarını fakat bunun yeterli olmadığını şöyle ifade etmiştir. *“Bunu telafi etmek için çalışma yapılması biraz zordur. Şu açıdan zor, mesela diyelim dönemin son iki ayı kalmış, mayıs haziran kalmış, ya da nisanın ortasında, nisanın başında çocuklar çekip gidebiliyor. Bu aylarda gittiklerinde dönmeleri yazı buluyor, yaz tatilden tekrar döndüklerinde öğretmenler okulda olmadıkları için çocukların eksikliklerinin telafisi mümkün olmuyor. Yeni okul döneminde de aynı, aile mevsimlik tarım işçiliğini tercih etmiş aile, okulun başında da çocukları okula göndermeyebiliyor ve hem dönemin sonunda hem dönemin başında kayıp ettiği derslerde çok yüksek bir birikim oluyor. Tekrar okula geldiklerinde destekleyici kurslar, İYEP gibi kurslarla telafi edilmeye çalışılabilir ama gerçek anlamda verim alınacağını düşünmüyorum. Telafisi yapılmıyor genelde. Bu tarz kurslar ile eksikleri ne kadar tamamlanabilirse, ne kadar verim alınabilirse, çocuklara destek olunmaya çalışılıyor.”* K9 da, *“Şimdilerde bu son zamanlarda İYEP kursları bu anlamda yapılıyor. İYEP kurslarının eksik tarafı da sadece 3 ve 4. Sınıflara açılmasıdır. Öğretmenler hızlandırılmış eğitimlerle bunları gönül rahatlığıyla yapabilir”* ifadesiyle İYEP kursunun hem olumlu hemde olumsuz yanı ortaya koymuştur.

4.1.3.1.6. Ödevler Testler

Mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitim kayıplarını telafi etmede ödevlerinde önemli bir yer tuttuğunu katılımcılar belirtmişlerdir. Örneğin K10, *“Mevsimlik tarım işçisi olarak giden çocukların eğitimlerinin aksamaması için hem giderken hem de mevsimlik işçi olarak döndüklerinde hızlandırılmış kurslar, bunların eğitimini güçlendirecek şekilde testler, yaprak testleri, kısa kısa notlar ile öğrencileri yine kazanmaya çalışıyoruz.”* Aynı şekilde K6 durumun farkındalığının bilincinde olduğunu şu şekilde belirtmiştir; *“Diğer öğrencilere nazaran daha fazla ödev vererek aralardaki mesafeyi kapatmaya çalışıyoruz. Birçok öğretmen arkadaşım durumun farkında olduğundan elimizden geleni yapmaya çalışıyoruz.”*

4.1.4.1. Öğretmen

4.1.4.1.1. Aile İle İşbirliği

Katılımcıların görüşlerine göre, öğretmenlerin görev sorumlulukların başında çocukların sağlıklı bir eğitim almaları için çocukların aileleriyle sürekli irtibat halinde olması, bilgilendirme ve bilinçlendirme faaliyetlerinde bulunması gerektiği belirtilmiştir. Bu nokta K2, *“Öğretmenler bu çocukların aileleri ile birebir görüşüp, bu konu da aileleri bilinçlendirmesi gerekmektedir. Mutlaka ailenin çocuğunu çalıştırması gerekiyorsa bu da çocuğun eğitim öğretimde ne kadar geri kalacağı aileye mutlaka aktarılmalıdır. Bununla beraber okula geç başlayan çocuk, öğretmenin hazırlamış olduğu ek çalışma programıyla akranlarından geri kalmaması sağlanmalıdır”* ifadesinde gerekli önlemleri alma konusunda ailelerle işbirliği içinde olduğunu belirtmiştir.

K9 da aile ile işbirliğinin “mutlaklığı”ndan bahsederek ailenin yapması gerekenleri özetlemiştir; *“Aile işbirliğini mutlaka sağlıklı bir şekilde yürütmesi gerekir. Aile ziyaretleri yapması gerekiyor. Bunları yaparken de sevgi kavramını mutlaka ön planda tutmalıdır. Ayrıca eksik kaldıkları konuları da nasıl ki kaynaştırma öğrencilerine hazırlanan BEP planları gibi, bu tür çocuklara da hazırlayabilmeli ve öğrencinin öğretim eksikliğini gidermelidir. Mevsimlik tarım işçisi olarak memleketi bırakıp gitmesini engellemesi gerekir. Veli ile işbirliği içine girerek, buradan nisan mayıs ayında gidiyorsa çocuğun okulun kapanmasına kadar göndermemesi gerekir. Çocuk ailesiyle gitmekten ziyade bir yakının yanında, yetişkinin yanın geciktirerek onun bırakarak engellemesi gerekiyor. Eğer gitmek istiyorsa açılan bir buton var, mevsimlik tarım işçileri ile ilgili. Çocuğu o sisteme kayıt edip, gittiği yerdeki eğitim öğretim kurumuyla iletişime geçip oradaki okula devamını sağlamaya çalışmalıdır.”* K9, ailenin görevlerini sayarken “sevgi” kavramının ön planda tutulmasını özellikle belirtmiştir. Mevsimlik işlerde çalışan bu çocuklar birçok olumsuz durumla karşıya kaldıklarından dolayı K9 böyle bir ifade kullanmıştır. Örneğin bu çocuklar eğitime geç başladıklarında içine kapanıklık, özgüven eksikliği, dışlanma, hor görülme, yabancılaşma gibi durumlar içinde olabilirler. Bu ancak sevgiyle şefkatle telafi edilebildiğinden katılımcı bu ifadeyi özellikle kullanmıştır. Yine başka bir katılımcı, öğretmenin ailelere eğitimin önemi hakkında bilgi vermesi gerektiği üzerine durmuştur; K11, *“Öğretmenler bu aileler ile*

iletişime geçmeli onlara eğitimin önemi hakkında bilgi vermeli aileyi bilinçlendirmeli çocukların eğitiminden geri kalmaması konusunda gerekli uyarı ve bilinçlendirmeyi yapmalıdırlar.”

4.1.4.1.2. Öğrenci Tespiti

Öğretmen mevsimlik tarım işçisi çocukları tespit etmeli ve gerekli destekleyici eğitimler verilmesi sağlanmalıdır. Bu kapsamda bazı katılımcılar bu durumu şu sözlerle ifade etmiştir; K6, *“Öğretmenlerin görev ve sorumlulukları şunlardır; birincisi boş olan derslerimde tespit ettiğim bu çocuklara destekleyici dersler veriyorum.”* K7, *“Öncelikle öğretmenler kendi sınıfında bulunan tarım işçisi çocukları tanımalı...”* K8, *“Öğretmenlerin görev ve sorumlulukları nelerdir, öncelikle bu çocukların belirlenmesi gerekir.”* Katılımcılar, öğretmenlerin görev sorumluluktan önce öğrencilerin tespiti konusunda ortak ifadeler kullanmışlardır. Çünkü okullarda mevsimlik işlerde çalışan öğrenciler yanında başka alanlarda çalışan çocuklarda bulunmakta olduğunu irdelenmek istenmiştir.

4.1.4.1.3. Kurs Düzenleme ve Ev Ödevleri

Katılımcılar tarafından belirtilen başka bir sorunluluk alanı “kurslar ve ödevler”dir. K10, *“...işte dediğimiz gibi geçen soruda da çocukların öncesi ve sonrasında eğitimin aksayan yönlerinde öğretmenin büyük bir yardımcı olarak o aksayan konularda çocuğu hızlandırılmış kurslar şeklinde, yaprak testler şekilde çocuğu yine eğitime kazanmasıdır”* şeklinde ifade etmiştir. K2 ise, *“Bununla beraber okula geç başlayan çocuk, öğretmenin hazırlamış olduğu ek çalışma programıyla akranlarından geri kalmaması sağlanmalıdır.”*

K4, *“Öğretmenlerin görev ve sorumlulukları özellikle mevsimlik tarım işçisi olarak giden çocuklar döndükleri zaman bunların konu tekrarlarını, ders aralarında en azından özünü vermesini ve ödevlendirme yapmasını sağlayarak çocukların eski konuların mümkün olduğu kadar öğrenmesini sağlamak. Şayet yazılı sözlü gibi herhangi kaçırmış oldukları bir ölçme değerlendirme varsa bunları o geldikleri zaman yaparak bunların tekrar telafisini sağlamak.”* söylemiyle kurs ve ödev hakkında en genel ifadeyi kullanmıştır.

4.1.4.1.4. Bilgilendirme (Aile-Öğrenci)

Öğretmenler, ailelerle sürekli iletişim halindedir. Bu iletişim çocuğun fiziksel, zihinsel ve ruhsal gelişimini kapsadığı gibi eğitim yönünü de kapsamaktadır. K5, *“Öğretmenlerin görev ve sorumluluklar, tabiki onların eğitim kayıplarını telafi etmek, gerekirse sosyo-ekonomik durumu iyi olan öğrenci velilerle görüşüp tarım işçisi çocuklar için maddi manevi her türlü desteği sağlamaktır”* ifadesinde bu tür çocukların maddi ve manevi açıdan desteklenmesi için, durumu iyi velilerden maddi bir destek sağlanması gerektiğini söylemiştir. Bu aslında katılımcının duygusal yönünün çok ağır bastığını göstermektedir. K7, *“Öncelikle öğretmenler kendi sınıfında bulunan tarım işçisi çocukları tanımalı, sıkıntılarının ne olduğu bilmeli ve ona göre çocuğu bilgilendirmeli, devletin olanaklarını söylemelidir. İleride eğitimin kendisine daha büyük olanaklar getireceğini bildirmeli, kafasına koymalıdır.”* söyleminde “daha büyük olanaklar” ifadesiyle eğitimin bir kazanç yeri olarak değerlendirmiştir. Oysaki eğitimin salt amacı bireye “daha büyük olanaklar” sağlamak için yapılan bir faaliyet değildir. Katılımcının bu yaklaşım tarzı “eğitime” hangi gözle baktığını göstermektedir. K11 de “eğitimin önemi”ni açıklamak üzere ailelerle iletişim halinde olunması gerektiğini; *“Öğretmenler bu aileler ile iletişime geçmeli onlara eğitimin önemi hakkında bilgi vermeli aileyi bilinçlendirmeli çocukların eğitiminden geri kalmaması konusunda gerekli uyarı ve bilinçlendirmeyi yapmalıdırlar”* sözleriyle açıklamaktadır.

4.1.4.2. Eğitim Sistemi

4.1.4.2.1. Eğitim Modeli ve Çözüm Politikaları

Milli Eğitim Bakanlığı mevsimlik tarım işçileri ve çocuklarının çalışmasını engellemek için politikalar üretmeye çalıştığı görülmektedir. Bu politikaların sorunu çözme de yeterli olduğu savunulamaz. Bu noktada K1, *“Öncelikle tarım işçisi çocuklara yönelik yapılacak çalışmalardan ziyade bu çocukların mevsimlik tarım işçisi olarak çalışmamaları gerekmektedir. Öncelikle bununla ilgili çözümler bulunması gerekiyor. Zamanın da ekilmeyen bir tohum düşünün ya da bir fidan düşünün mevsiminden sonra ekilen, ne kadar bakım yaparsanız yapın, suyu güneşi, istediğiniz kadar ilgilenin zamanında ekilen tohum kadar hızlı ve sağlam bir şekilde büyüyemez. Çocuklarda aynı şekilde büyüyemez. Biz bu çocuklara zamanından sonra bu çocukları eğitmeye*

çalışıyoruz. O yüzden ne kadar çalışma yaparsak yapalım diğer akranları gibi öğrenemeyecekler, algılamayacaklar. Bu bir bahane midir çalışma yapmaya gelen için, hayır. Ne olursa olsun Milli Eğitim Bakanlığı bu çocukların mevsimlik tarım işçisi olarak gitmemeleri yönünde çalışmalar yapmaktadırlar. Bunun için projeleri var, seminerler yapıyorlar, ancak çalışmalarda yapıyorlar kâğıt üzerinde. Çok güzel projeler hazırlıyorlar ama iş sahaya gelince onu bir türlü başaramıyorlar.” ifadesiyle genel bir yaklaşım sergilemiştir. Olayı bir örnekle açıklayan K1 Milli Eğitim Bakanlığını çalışmalar yaptığını ve çalışmalarında kâğıt üzerinde kaldığını, uygulanmadığını ifade etmiştir. K2 de *“Burada da Milli Eğitim Bakanlığı tarım işçisi çalıştırılan bölgelerdeki çocuklara uygun yeni bir eğitim modeli getirebilir. Örneğin çocuklar okula bir iki ay geç başlamakta ve okuldan bir iki ay erken çıkmaktalar. Buna uygun bir eğitim modeli getirilirse bu çocuklar için daha yararlı olacaktır.”* K2 de bölgelere göre eğitim modellerinin benimsenmesi, süreleri de ayarlanarak verilmesi görüşündedir. Merkezden yönetilen yapılarda farklı bölgelere farklı eğitim modellerin benimsenmesi beraberinde farklı sorunlar getirmesi kaçınılmaz olacaktır. Ayrıca K10 farklı bölgelere göre eğitim modelinden ziyade müfredatla ilgili bir takım düzenlemelerin yapılmasının daha yerinde olacağını şu sözlerle ifade etmiştir; *“Eğitim sistemine düşen görev ve sorumluluklarda onlar için ayrı bir müfredat, onlar için ayrı bir koşul gibi bir şeyler sağlanabilirse çocuklar en azından o süre boyunca eğitimleri aksamamış olacaktır. K6, “Eğitim sistemine düşen görev ise daha sağlam ve gerçekçi politikalar geliştirip bu sorunu biran önce ortadan kaldırmalıdır”* ifadesinin kullanmıştır. K8 de bunun çözümün pek kolay olmadığını, çok fazla mevsimlik işçi çocuğun bulunduğu ve ayrıca geçici koruma statüsündeki Suriyeleri öğrencilerinde olması sorunun çözüme kavuşmasını zorlaştırmakta olduğunu şöyle ifade etmiştir; *“Eğitim sistemine düşen görev ve sorumluluklar, şu anda açıklama yapmanın mümkün olduğunu düşünmüyorum. Çünkü çok çok çaplı bir soru, çok çok geniş bir soru ve bunun tamamen bir kurumun eşliğinde günlerce konuşulması gereken bir konu olduğunu düşünüyorum. Çünkü ülkemizde çok fazla mevsimlik işçi öğrencimiz var, özellikle şu anda geçici koruma statüsündeki Suriyeleri öğrencilerimizde dâhil olmak üzere aileler kolay imkânla, kolay bir şekilde iş bulabildiği mevsimlik işçiliği tercih etmektedir. Yani çok büyük bir sorun, o yüzden şu yapılabilir bu yapılabilir diye uzun uzun yapılacak bir soru olduğu için cevaplayamayacağım.”*

4.1.4.2.2. Eğitime ve Okula Kazandırma

Eğitim sistemi, eğitimde imkân ve fırsat eşitliği ilkesini sağlaması gerekmektedir. K9, eğitimde fırsat eşitliğine vurgu yaparak sorunun bu şekilde ortadan kalkacağını şu şekilde ifade etmiştir; *“Burada fırsat eşitliği ön plana çıkıyor. Devletimiz herkese fırsat eşitliğini sunması gerekiyor. Bütün sorumluluğun burada olduğunu düşünüyorum ki bu da alt tabana yayıldığında veliler bilinçlendirildiğinde ve öğretmenler bu konu da yetiştirildiğinde herhangi bir sorun çıkacağını sanmıyorum”*. Fırsat eşitliğin ayrıca eğitimin tabanına doğru yayıldığında sorunun tamamen çözüleceğinin altı çizilmiştir. Yine K5 ise, *“Eğitim sistemine, devletin kurumlarına düşen görev bence şunlar olmalı, biran önce tarla da tarım alanında çalışan çocukların okullara kazandırılması gerekmektedir. Çünkü o yaşta bir çocuğun eğitim öğretim hakkını elinden alınması doğru bir durum değildir. Çünkü o yaşta bir çocuğun yeri kesinlikle okullardır, sınıflardır. Eğitim öğretim hakkından kimse mahrum bırakılamaz diye düşünüyorum.”* diyerek Yasalar tarafından güvence altına alınan “eğitim hakkı”nı ön planda tutulması gerektiğini ve çocukların bu haktan mahrum edilmemesini ve çocukların tarlalardan sınıflara dönük bir çalışma yapılması gerektiğini söylemektedir. K3, K4 ve K11, çocukların gittikleri bölgelerde eğitime kazandırılması yönünde görüş belirtmesinin yanı sıra okula devamlılığı konusunda benzer ifadeler kullanmışlardır. Örneğin K3, *“Eğitim sistemine düşen görevler, çocuklar gittikleri bölgelerde orada da onların eğitimlerini sağlamaya çalışmaları gerekmektedir. Ya da bu çocukların çeşitli yurtlara yerleştirilerek aileleri çalışmaya gitse bile kendilerinin okula devamı sağlanabilir.”* derken, K11 ise, *“Eğitim sisteminde mutlaka bu sorunun çözülmesi gerekmekte mevsimlik tarım işçisi aileler ikna edilerek çocukların okula devamı sağlanmalı illa gideceklerse de gittikleri yerde çocukların okula devamı sağlanmalı böylelikle çocuklar eğitimden mahrum kalmamalı.”* ifadesini kullanmıştır. K4 ise benzer ifadelerden farklı olarak “taşıma aracı” kullanımını bir çözüm olarak sunmuştur. Bu durumu şöyle ifade etmiştir; *“Eğitim sistemine düşen görev, çocukların gittiği yerlerde bunların mutlaka eğitim almasını sağlaması gerekiyor. Şayet yakın yerlerde ise okulun olduğu yerlerde mutlaka okula gidilmesi sağlanması gerekiyor, şayet okul uzaktaysa muhakkak bir taşıma aracı temin edilerek bunların okula taşınması ve bu şekilde eğitime devam ettirilmesi sağlanması gerekiyor.”* K3, K1 ve K11’de ortak vurgu “okula devamlılık” tır. Gerçekten okula devamlılık özellikle ilkokullarda olmazsa

olmazlardandır, öğrenci ilkokulun 1. Sınıfında ise “okula devamlılık” önemi daha da ön plana çıkmaktadır.

4.1.4.3. Aile

4.1.4.3.1. Çocuk ve Çocuğun Eğitim Hakkına Duyarlılık

Katılımcıların görüşlerine bakıldığında ailelerin çocukları için gereken duyarlılığı göstermesi ve hassasiyeti sergilemesi gerektiği önemle belirtilmiştir. Mevsimlik tarım işlerinde çalışmaya giden aileler çocuklarını eğitimden mahrum kalmamaları için ya güvenebildikleri birilerinin yanına ya da varsa yatılı bir yurda bırakmalıdırlar. K10, *“Ailelere düşen görev ve sorumluluklar ise bu çocukların tarım işçisi olarak değil de kendi var olduğu okul ortamında çocukları olduğu ortamda tutup en azından yatılı bir yurt olabilir, ondan sonra bir akrabalarının yanına çocuğu bırakmak olabilir, en azından çocukların eğitim ve öğretimi aksamaması için çocuklar o var olduğu yerde kalabilir”* diyerek çocukların eğitim hakkından mahrum bırakılmaması hususunda görüş belirtmiştir. Bu söyleme benzer bir açıklamayı da K3 *“Aileler çocuklarının şartlarını iyileştirerek onların eğitime devamını sağlayabilirler ya da kendileri çalışmaya gittiği dönemlerde onları bir yurda ya da bir güvendikleri birinin yanına bırakarak okuldan geri kalmalarını önleyebilirler bu şekilde okul yöneticileri bu ailelerin maddi durumlarını iyileştirmesi için onlara Sosyal Yardımlaşma Vakfı'ndan çeşitli yardımlar sağlayabilirler. Çocuklara burs ayarlayabilirler. Ailelere veli ziyaretleri yaparak onlara eğitimin önemini anlatarak, velilerin çocuklarını tarım işçisi olarak çalıştırılmaması için üstlerine düşeni yapmaya çalışabilirler”* şeklinde ifade etmiştir. K3 duyarlılığın, eğitime devamlılığın yanında, aileleri bilgilendirme ve çocuklara okul yöneticileri “mali yardım”da bulunacak Sosyal Yardımlaşma Vakfı'ndan destek sağlanması gerektiğini söylemiştir. K4 çocuğun bir kazanç kapısı olarak görülmemesi, okula devam etmesi gerektiğini şu cümlelerle ifade etmiştir: *“Ailelere düşen görev, bir kere çocuğun çalışmasından bir para kazanma maddi bir beklenti yoluna gitmemesi gerekiyor. Bütçesini ona göre hazırlaması gerekiyor. Şayet gittiği yere muhakkak çocukları götürmesi gerekiyorsa bile okula gönderme yoluna gidip, çocuğun eğitim öğretiminin aksamasını engellemesi gerekiyor.”* Mevsimlik tarım işçilerinde çalışan aileler çok çocuklu ve ekonomik düzeyleri düşük ailelerden olduğundan, çocuğu bir gelir kapısı olarak görmektedirler. Ayrıca K11, *“Aileler çeşitli sebeplerle il dışına*

gitmektedirler ama çocuklarını ihmal etmemeliler gerekirse çocuklarına devletin verdiği imkânlardan faydalanarak onların okula devamını sağlamalıdır. Eğer kendileri çalışmaya gidiyorlarsa çocuklarını götürmemeli onları uygun bir yere bırakarak okula devam etmeleri sağlanmalıdır” diyerek çocuğun eğitimden yoksun kalmamasının devletin verdiği imkânlarından yararlanması gerektiğini belirtmiş ama bu imkânları neler olduğunu söylememiştir. Çocukların eğitimde yaşayacağı problemleri aileler okulun rehberlik servisiyle paylaşması gerektiğini K6 şöyle belirtmiştir; *“Ailelere düşen görev ve sorumluluk, birincisi rehberlik servisini iyi kullanmalıdırlar. Okul aile birliği ile diyalog halinde olmalı. Eksiklikleri nedir onları tespit etmeli, onları talep etmeli, aileler okul yönetimini iyi şekilde kullanmalıdır. Çocukların problemleri olduğu zaman tespitini yapıp yönetime bildirdiği takdir de gelişimine daha uygun olacağı kanısındayım.”*

Katılımcıların söylediği üzere okula devamlılık konusunda ailelerin duyarlı olması gerektiği vurgulanmıştır.

4.1.4.3.2. Az Çocuk Yapma

K7 ve K1 az çocuk konusunda benzer ifadeler kullanmışlardır. Örneğin K1, *“Daha önce söylediğimiz gibi öncelikli olarak nüfus planlanması dâhilinde çok fazla çocuk yapmaktan sakınmaları gerekiyor. Trajik komik bir durumdur.”* derken K7 ise *“Daha önce bahsettiğim gibi bakamayacakları kadar çok çocuk yapmamaları gerekir.”* gibi bir ifade kullanması, az çocuk yapmayı ailelere düşen bir yükümlük olarak sunmuşlardır. Bu açıdan değerlendirmesinin haklılık payı bulunmaktadır.

4.1.4.3.3. Çocuğu Çalıştırmama

K3, *“Ailelere veli ziyaretleri yaparak onlara eğitimin önemini anlatarak, velilerin çocuklarını tarım işçisi olarak çalıştırılmaması için üstlerine düşeni yapmaya çalışabilirler.”* ifadesinde veli ziyaretleriyle çocuk çalıştırılmasının engellenebileceğine değinmiştir. Bu söylem kalıcı çözüm açısından etkisi önemsenmeyecek kadar azdır. K5, *“Bana göre ailelere düşen görev ve sorumluluk kesinlikle ve kesinlikle eğitim hayatından mahrum bırakmamalı ve onların eğitim haklarını ellerinden alacak bir yaşam tarzına girmemeleri, gerekirse büyük fedakârlıklarla çocuklarını okutmaları gerekiyor”* diyerek özellikle iki defa vurguladığı *“kesinlikle ve kesinlikle”* ifadesiyle bu

konun altını çizmiştir. K7, *“Aileler düşen görev, öncelikle bir defa bunları çalışmaya götürmemeleri gerekir.”* K8, *“İlk iki soru da biraz bahsettiğimizi düşünüyorum. Ama ailelere öncelikle çocukların öncelikli hakkının eğitim hakkı olduğunu, çocukların görevlerinin eğitim olduğunu bilmeleri gerekiyor. Maddi yetersizliklerden konusunda çaresiz kalabilirler. Öncelikle çocuklarını eğitim konusunda geri kalmamalarını sağlanması, bunları yapmalarını bekleyebiliriz.”* şeklinde bir ifade kullanmıştır. Bu ifade de örtülü bir şekilde çocuğun çalıştırılmaması gerektiğine değinmiştir. K9 ise olayı günümüz ekonomik şartların aileleri çalışmaya zorladığını ve bu nedenle çalışmaya gittiğini belirtip, ama çocukları okula gönderme hususunda gönüllük esasının öne çıktığını şu ifadesiyle anlaşılmaktadır; *“Bu konuda ailenin yapabileceği pek birşey olduğunu düşünmüyorum. Bu ekonomik şartlarda aile oralara gitmek zorunda, zorunlu olunmasa oralara gidilmez işin açıkçası. Eğer gittikleri zaman aileler çocukları mutlaka oradaki okullara göndermeleri gerekiyor ve diğer eksiklerini gidermesi gerekiyor. Bu konuda gönüllü olacak ve gönderecek.”*

4.1.4.4. Okul Yöneticileri

4.1.4.4.1. Bilgilendirme ve Bilinçlendirme Faaliyeti Yapma

Okul yöneticilerine düşen sorumluluğun başında bilgilendirme ve bilinçlendirme faaliyeti yer alır. Keza bu bağlamda K11, *“Okul yöneticileri veliler ile iletişim halinde olmalı onlara eğitimin önemi konusunda gereken uyarı ve bilinçlendirmeyi yapmalı bu aileleri takip etmeli ailelerin durumunu iyileştirmek adına muhtarlıklar, Valilik, Kaymakamlık nezdinde çalışmalar yapmalı. Bu ailelere gerekli destek sağlanmalı ve öğretmenlere de gerekli uyarı ve bilinçlendirmeyi yapıp bu ailelerin bu öğrencilerin eksikliğinin tamamlanması konusunda sorumluluk almaları gerekmektedir.”* ifade etmiştir. K11, Valilik, Kaymakamlık, Muhtarlık gibi makamlardan mevsimlik tarım işçisi aileler için “mali yardım” talebinde bulunmasını ve ailelere destek sağlanması gerektiğini ifade etmiştir. K2, *“Okul yöneticileri bence çok önemli bir noktada çünkü okula böyle başlayan çocukların, çocuklara yönelik pozitif ayrımcılık yapılmalıdır. Öğretmenler ve aileler bu konu da yeterince bilgilendirilmelidir. Bu çocukların üzerinde düşünülmesi için daha çok çaba sarf edilmeleri sağlanmalıdır”* şeklindeki ifadesiyle mevsimlik tarım işçisi çocuklara yönelik pozitif ayrımcılık sağlanması gerektiğini dile getirmiştir. Ayrıca K10 da, bu konuda okul yöneticilerinin genel olarak

görevlerini şu cümlelerle özetlemiştir; “.....Öğretmenlerle beraber bu öğrencilerin ailelerine ev ziyaretlerine giderek aileleri bilgilendirilmelidir. Bu konuda öğretmenlerin çalışma faaliyetlerini desteklemeli ve rehberli servisinin aktif olmasını teşvik etmelidir. Ayrıca üst mercilerden ve okulun yakın çevresinde durumu iyi olan esnaflardan bu çocuklar için yardım talebinde bulunabilir.”

4.1.4.4.2. Öğretmen ve Rehberlik Servisini Destekleme

K4, “Okul yöneticilerine düşen görev, şayet öğrenci bir tarım işçisi ailenin çocuğu ise ve bulunduğumuz okula gelmişse onun hızlı bir şekilde oryantasyonu ve arkadaşlarıyla kısa bir şekilde tanışıp kaynaşmasını sağlaması gerekiyor. Rehberlik servisini uyarması gerekiyor, gelen çocuğun tüm özelliklerinin yazılı hale getirilip öğretmenlere paylaşılması gereken konuların öğretmenlerle paylaşılması ve bu çocuğun hızlı bir şekilde tanınip o şekilde davranması gerektiğini sağlaması gerekiyor. Şayet giden çocuksa, şayet öğrenci bulunduğu okuldan bir yere gitmişse, dönüşünde işçilik dönüşünde öğretmenleri uyarıp bu çocuğun mümkün olduğu kadar, kaçırmış olduğu konuları öğrenmesi, kaçırmış olduğu yarışmalara tekrar katılımını sağlaması gerekiyor” şeklinde ifade etmiştir. Okul yöneticileri öğretmenleri ve rehberlik servisini aktif olarak kullanmalı ve işbirliklerini uyumlu bir şekilde sağlamalıdır. Ayrıca okul yöneticileri üst makamlardan gelen bilgileri kısa süre de okuldaki ilgililere iletmesi gerekmektedir. K9, “Okul yöneticilerinin en baştaki görevi, bu milli eğitim sisteminin mevsimlik işçi komisyonlarında, komisyon çalışmalarının kararları çıkıyor, bu kararların öğretmenlere vaktinde gitmesi gerekiyor. Öğretmenin uzanamadığı yerde öğretmene yardımcı olması gerekiyor. Bazı ailelerden hoş olmayan tepkilerde gelebiliyor bunları hal etmesi gerekiyor ve öğretmene bu konuda yardımcı olması gerekiyor” şeklinde ifade etmiştir.

Okul yöneticileri çevreden gelen yardımları tespit edilen mevsimlik tarım işçisi çocuklarına ulaştırması gerektiğini K6 şöyle ifade etmiştir; “.....ikincisi belediyelerden, sivil toplum kuruluşlarından gelen yardımları (kırtasiye gibi) ve bazı malzemeleri bu çocuklara ulaştırmalıdır.” Bunun yanı sıra okul yöneticileri öğretmenleri bu alanda yaptıkları çalışmaları desteklemesi gerektiğini K8 ve K10 benzer ifadeler kullanmıştır; K8, “Okul yöneticileri, öğretmenlerimizin yapacağı işler konusunda birebir destelemeleri gerekmektedir. Az önce söylediğimiz çalışmalar sırasında

öğretmenlerimizin yanında olmasını, çalışmalarını öğretmenlerle birlikte yapması okul idarecilerinden beklenilebilir. Öğretmenlerin yaptığı görevleri onlardan da bekliyoruz. Öğretmenlerimizi bu çalışmalar konusunda maksimum düzeyde teşvik etmelerini bekliyoruz.” K10, “ Bu konuda öğretmenlerin çalışma faaliyetlerini desteklemeli ve rehberli servisinin aktif olmasını teşvik etmelidir.”

4.1.4.4.3. Çocuklara Maddi Kaynak Bulma

K3, “Okul yöneticileri bu ailelerin maddi durumlarını iyileştirmesi için onlara Sosyal Yardımlaşma Vakfı'ndan çeşitli yardımlar sağlayabilirler. Çocuklara burs ayarlayabilirler.” K6, “.....ikincisi belediyelerden, sivil toplum kuruluşlarından gelen yardımları (kırtasiye gibi) ve bazı malzemeleri bu çocuklara ulaştırmalıdır.” K10, “Ayrıca üst mercilerden ve okulun yakın çevresinde durumu iyi olan esnaflardan bu çocuklar için yardım talebinde bulunabilir.” K11, “.....ailelerin durumunu iyileştirmek adına muhtarlıklar, Valilik, Kaymakamlık nezdinde çalışmalar yapmalı,öğrencilerin eksikliğinin tamamlanması konusunda sorumluluk almaları gerekmektedir.” şeklinde ifadeler kullanmışlardır. Katılımcılar okul yöneticilerini öğrencilere kaynak bulma açısından sorumluluk taşımaları gerektiğini söylemişlerdir.

4.1.4.4.4. Okul Aile İşbirliğini Sağlama

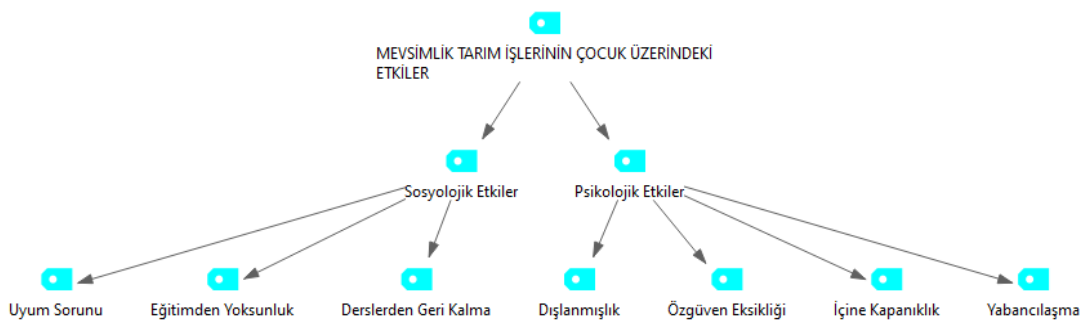
Okul aile işbirliğini sağlama görevi okul yöneticilerinin görevlerinden sayılır. K3, K5 ve K7 okul yöneticilerinin okul aile işbirliğini sağlamada aktif olması gerektiğini şu şekilde belirtmişlerdir; K3, “Ailelere veli ziyaretleri yaparak onlara eğitimin önemini anlatarak, velilerin çocuklarını tarım işçisi olarak çalıştırılmaması için üstlerine düşeni yapmaya çalışabilirler.” K5, “Okul yöneticileri ise okullarında bulunan mevsimlik tarım işçisi çocukları tespit etmek ve onlar için en rahat eğitim öğretim ortamını sağlamalı, gerekirse velileriyle iletişim içinde olmalı, artı gereken maddi manevi desteği sağlamalıdır.” K7, “Okul yöneticileri, ailelerle, çocuğun ailesi ile güçlü bir diyaloga girmeli imkânı olan çocukları yurtlarda pansiyonlarda bakılabileceğini devletin orada barınma ihtiyaçlarının karşılanabileceğini söylemeli anne ve babaya kolaylaştırıcı olanaklar sunmalıdır.”

4.1.4.4.5. Üst Makamlarla İşbirliği

Okul Yöneticileri okulun misyonunu ve vizyonunu geliştirmek ve öğrencilerine faydalı olmak adına makamlarla işbirliğine girebilmektedir. Katılımcılardan bazıları durumu bu şekilde özetlemişlerdir. K10, “Ayrıca üst mercilerden ve okulun yakın çevresinde durumu iyi olan esnaflardan bu çocuklar için yardım talebinde bulunabilir.” K11, “.....ailelerin durumunu iyileştirmek adına muhtarlıklar, Valilik, Kaymakamlık nezdinde çalışmalar yapmalı.” K9, “Okul yöneticilerinin en baştaki görevi, bu Milli Eğitim Sisteminin mevsimlik işçi komisyonlarında, komisyon çalışmalarının kararları çıkıyor, bu kararların öğretmenlere vaktinde gitmesi gerekiyor.” K3, “Okul yöneticileri bu ailelerin maddi durumlarını iyileştirmesi için onlara Sosyal Yardımlaşma Vakfı'ndan çeşitli yardımlar sağlayabilirler.” Görüldüğü üzere üst makamlarla işbirliği yapma, çocuklara maddi bir destek sağlanmaya çalışıldığının göstergesi olarak görülebilir.

4.1.5. Mevsimlik Tarım İşlerinin Çocuk Üzerindeki Etkileri

Katılımcılara göre mevsimlik tarım işçisi çocuklar, eğitim hakkı ve fırsat eşitliğinden diğer akranları gibi faydalanamamaktadırlar. Eğitimden uzak kalan bu çocuklarda, eğitime katıldıkları yerde yabancılaşma, içine kapanıklık, dışlanma, hor görülme, eğitimden yoksunluk, müfredattan geri kalma ve okula uyum sorunu yaşama gibi birçok menfi durumla karşı karşıya kaldıkları görülmüştür. Bazı katılımcılara göre de fazla bir problem yaşamadıkları yönünde görüşler mevcuttur.

Şekil 5: Mevsimlik Tarım İşlerinin Çocuk Üzerindeki Etkileri

4.1.5.1. Psikolojik Etkiler

4.1.5.1.1. İçine Kapanıklık

Mevsimlik tarım işçisi çocuklar yılın birkaç ayını çalışarak okuldan uzak kaldıklarından, ya da gittikleri okullarda yeni akranlarıyla aralarında bir uyum sorunu oluşmaktadır. Bu durum ister istemez çekingenlik ve içine kapanıklık olarak belirmektedir. K10, *“Mevsimlik tarım işçisi çocuklar ile diğer akranları arasında ne gibi sorunlar olabilir? Mesela çocuklar eğitim öğretimden geri kaldıkları için ister istemez bir içe kapanıklık ondan sonra kendi arkadaşları ile vakit geçirememesinden dolayı onlardan uzak kalma ve bu şekilde olduğundan dolayı çocuk hem okul etkinlikleri ve hem okul müfredatından geride kaldığından dolayı biraz içe kapanıklık olabilir.”* şeklinde ifade etmiştir. Ayrıca K1, *“Mevsimlik tarım işçisi çocuklar ile diğer akranları arasında temelde eğitim olarak akranlarından geri kaldıkları için içlerine kapanma bir özgüven eksikliği ortaya çıkmaktadır. Bundan dolayı derse katılmaları düşük oluyor. Akranlarının öğretmenleriyle olan iletişimlerinden dolayı bir kıskançlık veya içine kapanıklık, özgüven eksikliği bunları yaşıyorlar.”* ifadesinde içe kapanıklık durumunu, eğitimden uzak kalma sebebine bağlamaktadır.

4.1.5.1.2. Yabancılaşma

K9, *“En başta yabancılaşma konusu geliyor. Çocuk kendisini hiçbir yere ait hissetmediğinden dolayı, gidip tam kaynaşma sürecini yaşadığı anda kopup geliyor, burada ise tam kaynaşmaya başlaması, arkadaşlarıyla samimi bir şekilde oyun oynamaya fark edip ondan sonra tekrar gitmesi çocuk sağlıklı bir ilişkiye giremiyor”* şeklinde yabancılaşmanın sebebini ortaya koymaktadır. Çocuk bir yere kendini ait hissetmediğinden dolayı da dostluklar oluşturamamaktadır. K4 şu ifadelerle dile getirmiştir; *“Sonuçta öğrenciler arasında oluşan dostluklar çok kısa sürede oluşmamaktadır. Dolayısıyla mevsimlik tarım işçisi olarak giden çocuklar döndüklerinde çoğu zaman arkadaşlarını unutabilmekte çoğu zaman arkadaşları ile olan ilişkileri zayıflamaktadır geri geldikleri zaman eski güçlü ve sıcak dostluğu yitirebilmektedirler. Dolayısıyla yalnız kalabilmektedirler bundan dolayı psikolojik problemler yaşayabilmektedirler.”*

4.1.5.1.3. Dışlanmışlık

Okulda dışlanan ve arkadaş edinmeyen çocukların profillerine bakıldığında bu çocukların sıklıkla kendine güvenmeyen, çekingen, sosyal ortamlarda kaygı yaşayan çocuklar olduğunu görmektedir. Özellikle zamanında okula başlamayan çocuklarda bu dışlanma riski daha fazla olmaktadır. K2 “Özellikle okula geç başlayan çocuğun akranlarıyla iletişimi haliyle diğer çocuklara göre biraz zayıf olmaktadır. Çocuk diğer çocuklara alışincaya kadar ya diğerleri tarafından dışlanmakta ya da kendi içlerine yani arkadaş olana kadar baya bir zorluk yaşamaktadırlar. Tabi bununla beraber dışlanan çocuk hem okul derslerinden geri kalmakta hem de sosyalleşmesi geç olmaktadır. Maalesef bu sadece okul içinde kalmamakta okul dışına da taşmaktadır. Bu da çocuğun eğitim öğretim hayatını olumsuz etkilemektedir” şeklindeki ifadesinde okula geç başlayan çocukların diğer çocuklara alışincaya kadar dışlandığını, bu durumun hem okul içi hem de okul dışına taşıdığını belirtmiştir. K3 ise, “Bu çocuklar okula sonradan başladığı için, birkaç ay kayıpları oluyor, arkadaşlarıyla uyumları zor olabilir okul içinde özellikle. Arkadaşları tarafından dışlanma durumu olabilir. Bu şekilde geri kalmaktadırlar” diyerek geç başlamanın uyum sorunu yarattığını, çocuğun dışlanmayla karşı karşıya kalmasıyla geri kaldığını söylemiştir. K8’de dışlanma olayına bakışını daha geniş bir yelpaze içinde değerlendirmiş ve ifade etmiştir; K8 “... Sürekli dışarıda çalışan öğrenci konumunda olmak, dile getirilmesi bile kolay olmayan, öğrenciler birbirlerini kıyafetlerine, giyimlerine göre bile ayırırken, çalışan, çalışmayan öğrenciler muhakkak birbirini ayırt edecektir. Arkadaş gruplarına, klikler dediğimiz oluşumlar ilişkileri etkileyecektir. Bunlar yapılan sosyogramlar da merkezde olmayan, dışlanan öğrenciler olarak görülecektir.” Ayrıca K4 “dolayısıyla bu tarz problemler olabilmekte hatta bazı bölgelerde dışlanabilmekte hor görülebilmekte aşağılanabilmektedirler dolayısıyla bu tür problemler oluşabilmektedir.” ifadesinde dışlanmanın tehlikeli bir boyutunu “aşağılanabilmektedirler” kelimesiyle açıklamaktadır. Böyle bir durumun vuku bulması çocuğun zihin dünyasında telafisi mümkün olmayan yıkımlara sebep olacağı bilinmektedir. K7’de, “Tarım işçisi öğrenci sınıfta kendini dışlanmış hissetmektedir derslerden geri kalmaktadır, arkadaşları ile uyumu zorlaşmaktadır bu şekilde çeşitli adapte olamayacağı konular çıkmaktadır” şeklinde ifade etmiştir. Dışlanma hissi beraberinde çocukta depresyon ve davranış bozuklukları gibi sorunların ortaya çıkmasına sebep olabilmektedir.

Genel olarak K10 çocukların akranları arasındaki oluşabilecek sorunları ve sonuçları hakkında durumu özetleyecek bir şekilde; *“Mevsimlik tarım işçisi çocuklar ile diğer akranları arasında ne gibi sorunlar olabilir? Mesela çocuklar eğitim öğretimden geri kaldıkları için ister istemez bir içe kapanıklık ondan sonra kendi arkadaşları ile vakit geçirememesinden dolayı onlardan uzak kalma ve bu şekilde olduğundan dolayı çocuk hem okul etkinlikleri ve hem okul müfredatından geride kaldığından dolayı biraz içe kapanıklık olabilir”* diyerek ifade etmiştir.

4.1.5.1.4. Özgüven Eksikliği

K1 *“Mevsimlik tarım işçisi çocuklar ile diğer akranları arasındabir özgüven eksikliği ortaya çıkmaktadır. Akranlarının öğretmenleriyle olan iletişimlerinden dolayı bir kıskançlık veya içine kapanıklık, özgüven eksikliği bunları yaşıyorlar”* şeklinde ifade etmiştir. K1 içe kapanıklık durumunu çocukların eğitime geç başlamalarından dolayı öğretmenlerin akranlarıyla olan iletişimlerinin verdiği kıskançlıktan kaynaklandığını söylemektedir.

4.1.5.2. Sosyal Etkiler

4.1.5.2.1. Derslerden Geri Kalma

Mevsimlik tarım işçisi çocuklar okul içi ve okul dışı birçok menfi durumla karşı karşıya kalmaktadır. Bunlardan biri de “derslerden geri kalma”dır. K10, *“Mevsimlik tarım işçisi çocuklar ile diğer akranları arasında ne gibi sorunlar olabilir? Mesela çocuklar eğitim öğretimden geri kaldıkları için ister istemez...”* olarak ifade etmiştir. K8 ise, *“Birden çok sorun alanı oluşmakta, birkaçını en azından burada söyleyebiliriz; öncelikle bu çocuklar sınıfta dersten geride kalıyor”* diyerek mevsimlik tarım işçi çocukların okul içi yaşadığı sorunların başında olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca K2 derslerden geri kalmayı ve sosyalleşmeyi aynı ifade de kullandığını şu sözleriyle dile getirmiştir; *“.....çocuk hem okul derslerinden geri kalmakta hem de sosyalleşmesi geç olmaktadır.”* K9, derslerden geri kalmayı çocukların gittikleri okullarda misafir olma duygusundan kaynaklandığını; *“Eğitim açısından baktığımızda çocuklar derslerden geri kalıyor, derse katılma oranında düşüklükler oluyor. Kendini ifade etmede zorluk çekiyor. Ayrıca çocukta misafir olma duygusu hakim oluyor. O da derslerinden geri kalmasına sebep oluyor”* sözleriyle açıklık getirmektedir.

4.1.5.2.2. Uyum Sorunu

Uyum bir alışamama durumudur. Uyum sorunu beraberinde iletişimsizlik, psikolojik sorunlar, içe kapanıklık ve dışlanma gibi olumsuz durumların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Uyum sorunu bazı katılımcılara göre;

K2, “Özellikle okula geç başlayan çocuğun akranlarıyla iletişimi haliyle diğer çocuklara göre biraz zayıf olmaktadır.arkadaş olana kadar baya bir zorluk yaşamaktadırlar.”

K3, “Bu çocuklar okula sonradan başladığı için, birkaç ay kayıpları oluyor, arkadaşlarıyla uyumları zor olabilir okul içinde özellikle. Arkadaşları tarafından dışlanma durumu olabilir. Bu şekilde geri kalmaktadırlar.”

K5, “Mevsimlik tarım işçisi çocuklar diğer akranlarına oranla okula adaptasyon konusunda büyük bir sıkıntı çekmektedir. Derslerden geri kalmış olmaları, tam okula adapte olmuşken tekrar mevsimlik işçi olarak başka memleketlere gitmeleri onları psikolojik olarak olumsuz etkilemektedir.”

K7, “Tarım işçisi öğrenci sınıfta kendini dışlanmış hissetmektedir derslerden geri kalmaktadır, arkadaşları ile uyumu zorlaşmaktadır bu şekilde çeşitli adapte olamayacağı konular çıkmaktadır.”

K11, “Mevsimlik tarım işçisi olarak il dışına giden çocuklar okula geldiklerinde uyum sıkıntısı yaşamaktadır. Uzun süre okuldan ayrı kaldıkları için arkadaşları ile uyum problemleri yaşamaktadırlar. Kendilerini yeterince eğitime verememektedirler, maddi sıkıntılar yüzünden okumanın etkisinden okumanın faydasından mahrum kalmaktadırlar.” şeklinde ifade edilmiştir. Sadece K6 uyum sorunun olmadığını ve bunun sebebinin de aynı sosyo-ekonomik düzeyde bireylerin oluşturduğu ortamlarda uyum sorunun yaşanmayacağına yönelik görüş belirtmesidir: *“Bizim şehrimizin sosyo-ekonomik yapısı bir olduğu için, arada farklılık olmadığı için genelde bu öğrenciler arasında uyumsuzluk bulunmamaktadır. Genelde sorun yaşamamaktadırlar.”*

4.1.5.2.3. Eğitimden Yoksunluk

Mevsimlik tarım işçi çocuklar yılın en az birkaç ayını çalışma bölgelerinde geçirdiklerinden eğitimden uzak kalmaktadır. Eğitim hakkına ve fırsat eşitliği ilkesine

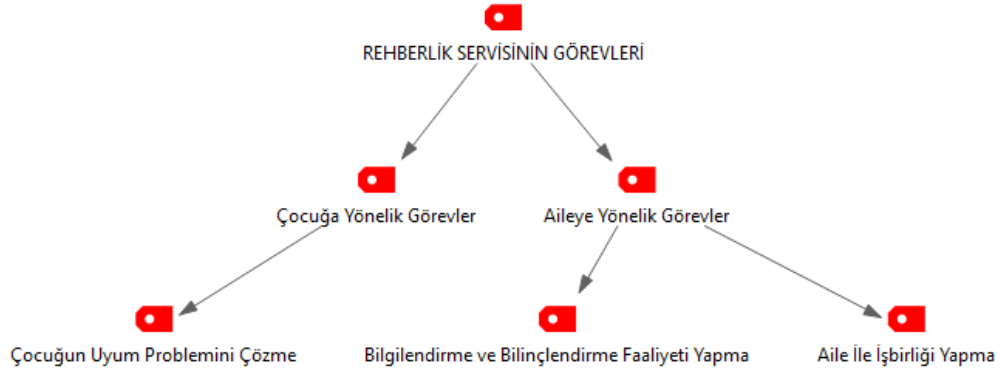
aykırı bir durum teşkil etmektedir. K8, “Birden çok sorun alanı oluşmakta, birkaçını en azından burada söyleyebiliriz; öncelikle bu çocuklar sınıfta dersten geride kalıyor, ilkokul, ortaokul, lise, üniversite tüm kademelerde bir öğrencinin çalışkan olması, başarısız olması, arkadaş ilişkilerini, sınıfındaki konumunu, öğretmenler açısından dikkat çekmesi her şey etkiliyor. Ayrıca arkadaşlık ilişkilerinde geri kalabiliyorlar, derslerde başarısız olabiliyorlar birçok konuyu göremedikleri için” diyerek eğitimden yoksunluk yaşayan çocuk aslında birçok olumsuz şeyi de beraberinde getirdiğini ifade etmiştir. Okula geç başlayan çocuk, okulu, öğretmeni, okul yöneticilerini, akranlarıyla olan ilişkileri gibi daha birçok olumsuz duruma da sebep olduğu görülecektir. K10 ise “Mevsimlik tarım işçisi çocuklar ile diğer akranları arasında ne gibi sorunlar olabilir? Mesela çocuklar eğitim öğretimden geri kaldıkları için ister istemez bir içe kapanıklık ondan sonra kendi arkadaşları ile vakit geçirememesinden dolayı onlardan uzak kalma ve bu şekilde olduğundan dolayı çocuk hem okul etkinlikleri ve hem okul müfredatından geride kaldığından dolayı biraz içe kapanıklık olabilir.” şeklinde ifade etmiştir. Ekonomik imkansızlığın, eğitim üzerindeki olumsuz yansımaları K11 Şu cümleyle ortaya koymuştur; K11 “Mevsimlik tarım işçisi olarak il dışına giden çocuklar okula geldiklerinde uyum sıkıntısı yaşamaktadır. Uzun süre okuldan ayrı kaldıkları için arkadaşları ile uyum problemleri yaşamaktadırlar. Kendilerini yeterince eğitime verememektedirler, maddi sıkıntılar yüzünden okumanın etkisinden okumanın faydasından mahrum kalmaktadırlar.” Ekonomik düzeyi düşük olan ailelerde eğitim kendine ilk sıra yer bulamamaktadır. Bireyler yaşamlarını devam ettirebilmek için önce para kazanmaları ve hayatlarını devam etmeleri gerekmektedir. K3, “Bu çocuklar okula sonradan başladığı için, birkaç ay kayıpları oluyor,..... Bu şekilde geri kalmaktadırlar”

Katılımcıların görüşlerine bakıldığında genel olarak okula geç başlayan çocuklarda birçok sorun ortaya çıktığını ve bu sorunların çıkış noktasının ise okula zamanında başlamamanın neden olduğu ifade edilmiştir.

4.1.6. Rehberlik Servisinin Görevleri

Katılımcılar, rehberlik servisinin ailelerle işbirliği içinde olduğunu, çocukların okula uyum problemini telafi etmek için bireysel görüşmeler yaptığını, ailelere bilgilendirme

ve bilinçlendirme çalışmalar yaptığını söylemiştir. Bu çalışmaların yeterli olmadığı da ayrıca vurgulanmıştır.

Şekil 6: Rehberlik Servisinin Görevleri

4.1.6.1. Aileye Yönelik Görevler

4.1.6.1.1. Bilgilendirme ve Bilinçlendirme Faaliyeti Yapma

Rehberlik bireyi tanımak, bireyin ilgi ve yeteneklerini geliştirmesi, gerçekçi kararlar alması, çevresine sağlıklı ve dengeli bir uyum sağlaması için yürütülen hizmetlerdir. Bu hizmetlerin sağlanması güçlü bir iletişim içinde ailelere ve çocuklara gerekli bilgilendirmelerin yapılmasına bağlıdır. Bu nokta da K8, “*Öncelikle rehberlik servisi öğrencilerin devam devamsızlık durumlarına göre sınıf öğretmenleriyle iletişim içinde olduğu için aşırı düzeyde devamsızlık yapan öğrenciler konusunda araştırma yapmaktadır. Bu öğrencilerin mevsimlik işçi olduğunu öğrendiği durumda, aile ile görüşmek mümkünse aile görüşülüyor, değilse telefonla çocuğunu okula gelmesi gerektiği, eğitimin önemi, buna dair aileye farkındalık oluşturma konusunda bilgiler sunuluyor. Rehberlik servisi bunlara çok farklı alanlarda hizmet sunabileceği için, çocukların yardım alabileceği burs başvuruları, eğitimi destekleyecekleri kurum kuruluşlara yönlendirici çalışmalar yapabiliyor. Önayak olabiliyor. Çocukları, aileleri bu konularda destekliyor. Aynı zamanda bu mevsimlik işçi çocukların öğretmenleriyle de görüşüyor ve çocukların yaşayabileceği sosyo-ekonomik, psikolojik, arkadaş ilişkileri konusunda bilgilendirmede bulunuyor. Bu sorunlar ortaya çıktığında nasıl baş edebileceğini dair yardımlarda bulunuyor. Mevsimlik tarım işçi çocuklar hakkında gerçekçi şeyler ortaya koymak okul ve okuldaki diğer paydaşları aşan bir durumdur,*

çünkü ailenin sosyo-ekonomik yapısı belirleyici bir faktör olduğu için okul aşan bir konudur. Ama okul rehberlik servisi üzerinde düşenleri yaptığını yeterli düşünüyorum.” şeklinde genel bir çerçevede durumu açıklamıştır. Yine benzer bir ifadeyle K3, *“Rehberlik servisi olarak üzerimize düşen çalışmaları yapmaya çalışıyoruz. Bu çocukların anneleriyle görüşmeler yapmaya çalışıyoruz, onlara belki bir burs bulması konusunda yol göstermeye çalışıyoruz. Sosyal Yardımlaşma Vakıflarına yönlendirmeye çalışıyoruz. Çocuklar okula geldiği zaman onlara ders çalışma nasıl ders çalışmaya konularında yardımcı olmaya çalışıyoruz.”* şeklinde ifade ederek yönlendirici ve eğitsel hizmetler sunduklarını ve bilgilendirme faaliyetlerinde bulunduklarını söylemiştir. K2 ise rehberliğin çocukların uyum sorunları çözümünde aktif rol aldığını, yıl içerisinde ailelerle görüşmeler gerçekleştirdiğini ve bu çalışmaların çocuğu eğitime katılmasında kolaylıklar sağladığını belirtmiştir. K2 şöyle ifade etmiştir; *“Bence rehberlik servisleri bu çocukların aileleri ile yıl içerisinde birden çok görüşme yaparak çocuğun eğitim öğretime katkısını daha çok arttırmalı ve böylece hem derslerinden geri kalmaz hem de arkadaşlarıyla daha çok sosyalleşebilir. Ayrıca derdini, sıkıntısını ve yaşadığı zorluğu rehberlik servisine anlatan çocuk hem bu konu da bir destek almakta hem de yaşadığı zorlukları başkasına aktarmasıyla rehberlik servisi onlara yardımcı olmaktadır.”* Ayrıca rehberlik servisi aileleri bilgilendirme ve bilinçlendirme faaliyetleri için seminerler düzenlediğini K4 şu sözle belirtmiştir; *“Birde ailelerin bilinçlendirilmesi için seminerler düzenliyor mesela.”*

K5 ise rehberlik çalışmalarının mevcudiyetliğinden bahsetmenin yanında bunların yeterli olmadığını, herkesin bu soruna el atması gerektiğini şu şekilde ifade etmiştir; *“Okulumuzdaki rehberlik servisinin bu çocuklarla ilgili elbette bazı çalışmaları bulunmaktadır. Onlar için özel ders programları hazırlanması, onlar için çalışma planlarının hazırlanması, onların yakından takibi gibi bazı uygulamalar yapılmaktadır. Yalnız bu çabaların yeterli olduğunu düşünmüyorum. Ülke olarak hepimiz bu öğrenciler için çabalamalıyız. Ülke olarak bunların eğitim öğretim hayatına kazandırılması için elimizden geleni yapmalıyız. Bence onların tarlalardan alınıp direkmen normal eğitime döndürülmesi ve bu şekilde eğitim öğretim hayatlarını sürdürmeleri gerekmektedir.”*

4.1.6.1.2. Aile İle Birliği Yapma

Rehberlik servisi; veli görüşmeleri, veli ziyaretleri, veli eğitim seminerleri düzenleyerek hem çocuğa hem de aileye katkı sunmaktadır. K2 “Bence rehberlik servisleri bu çocukların aileleri ile yıl içerisinde birden çok görüşme yaparak çocuğun eğitim öğretime katkısını daha çok arttırmalı ve böylece hem derslerinden geri kalmaz hem de arkadaşlarıyla daha çok sosyalleşebilir. Ayrıca derdini, sıkıntısını ve yaşadığı zorluğu rehberlik servisine anlatan çocuk hem bu konu da bir destek almakta hem de yaşadığı zorlukları başkasına aktarmasıyla rehberlik servisi onlara yardımcı olmaktadır” ifadesinde rehberlik servisinin sürekli aktif olduğunu ve yıl boyunca çocukların eğitimine katkı sunduğunu ve başarısını arttırmaya yönelik çalışmalar yapıldığını söylemiştir. K3, “Rehberlik servisi olarak üzerimize düşen çalışmaları yapmaya çalışıyoruz. Bu çocukların anneleriyle görüşmeler yapmaya çalışıyoruz, onlara belki bir burs bulması konusunda yol göstermeye çalışıyoruz. Sosyal Yardımlaşma Vakıflarına yönlendirmeye çalışıyoruz. Çocuklar okula geldiği zaman onlara ders çalışma nasıl ders çalışmaya konularında yardımcı olmaya çalışıyoruz. Yaptığımız çalışmalar muhakkak yeterli değildir, daha fazla çalışmamız gerektiğini düşünüyorum.” diyerek rehberlik servisinin ailelere yönlendirici rehberlik, çocuklara da eğitsel rehberlik yaptığını belirtmiştir. K4, “Rehberlik servisi bu çocukların okula geri geldiklerinde uyum sorununu yaşamalarını engellemek için çalışmalar yapmalı, aileleriyle iletişim kurmalıdır. Gerekirse öğretmenlerle birlikte bu çocukların sorunlarına çözümler getirmelidir. Rehberlik servisinin çalışmaları yeterli olmasa da çok faydası oluyor bu öğrencilerin sorunlarının çözümünde. Birde ailelerin bilinçlendirilmesi için seminerler düzenliyor mesela” diyerek çocuklara “oryantasyon eğitimi” ve ailelere de “veli eğitim seminerleri” verilmesi gerektiğini söyleyerek çocukların sorunlarının bu şekilde çözüme kavuşacağını belirtmiştir. K8 ise rehberlik servisinin yaptığı çalışmaları yeterli gördüğünü, aileler ve çocuklara farklı hizmetler sunulduğunu, “mali yardım” yapan makamlara yönlendirme yapıldığı belirtmektedir. Durumu bu şekilde ifade etmiştir; “Bu öğrencilerin mevsimlik işçi olduğunu öğrendiği durumda, aile ile görüşmek mümkünse aile görüşülüyor, değilse telefonla çocuğunu okula gelmesi gerektiği, eğitimin önemi, buna dair aileye farkındalık oluşturma konusunda bilgiler sunuluyor. Rehberlik servisi bunlara çok farklı alanlarda hizmet sunabileceği için, çocukların yardım alabileceği burs başvuruları, eğitimi destekleyecekleri kurum kuruluşlara yönlendirici çalışmalar

yapabiliyor. Önayak olabiliyor. Çocukları, aileleri bu konularda destekliyor.Ama okul rehberlik servisi üzerinde düşenleri yaptığını yeterli düşünüyorum.”

K11 ise *“Rehberlik servisi bu konuda çocukları takip ediyor çocukların gittiği yeri kayıt ediyor. Milli Eğitime ve diğer kurumlara bildiriyor bu ailelere ulaşip ailelerin eğitime destek vermesini istiyor. Ama bu konudaki çalışmalar yeterli değil bence daha fazla sorumluluk alıp ailelere ziyaret yapılmalı ve bu ailelerin buna ikna edilerek tarım işçisi olarak gitmemeleri sağlanmalıdır”* diyerek K8 den farklı olarak rehberlik servisinin çalışmalarını yeterli görmediğini ifa etmiştir.

Genel olarak; K9, *“Yeterli bulmuyoruz. Şöyle yeterli bulmuyoruz, şayet yeterli olsa bu sorunun çözümüne çok yakın olduğumuzu gösteriyor. Açıkçası bu sorunun çözümüne yakın olduğumuzu açıkçası hissetmiyorum. Çocuk gittiği yerde ya da kaldığı yerde okula kendisi ve ailesi kayıt etti ise rehberlik devreye giriyor. Rehber öğretmenlerin devreye girebilmesi için tarlaya gidip onları okula kazandırması gerekiyor. Mesela Şanlıurfa'dan Sakarya'ya giden çocuk oradaki okula devam ediyorsa rehberlik servisi uyum konusunda yardımcı olabilir. Döndüğünde ise geride kalmış bu çocuk yeniden bu okula uyum sağlaması, derslere, öğretmene, düşünsene birinci sınıf öğrencisini alıp Sakarya'ya götürmüşsünüz, tekrar alıp geri getiriyorsunuz ve üç ay ders işlemişsiniz ve üç ay geride, burada rehberlik servisine büyük sorumluluklar düşüyor”* şeklinde ifadeleri doğrultusunda özetleyebiliriz.

4.1.6.2. Çocuğa Yönelik Görevler

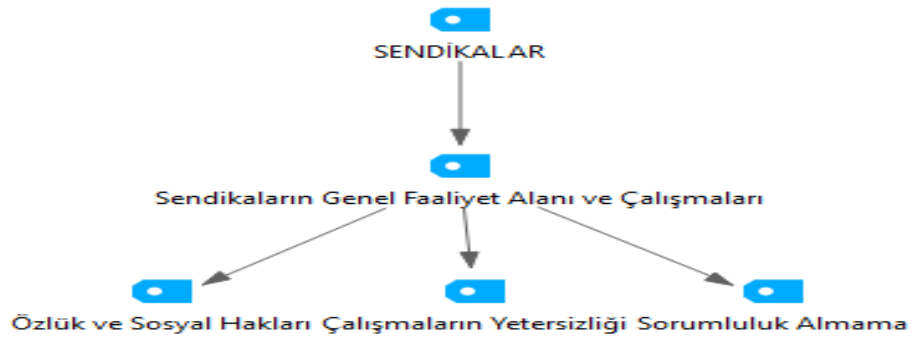
4.1.6.2.1. Çocuğun Uyum Problemini Çözme

Rehberlik servisi okula geç başlayan çocuğa ilk yapması gereken çocuğun okula ve sınıfına uyumunu kolaylaştırıcı çalışmalar yapmalıdır. K1, *“Rehberlik servisi bu çocuklarla ilgili yapması gereken en büyük görev, bunların okula uyumu ile ilgili çalışmalar yapmaktır. Bu çocuklara sınıf öğretmenleriyle birlikte, ders öğretmenleriyle birlikte çalışma planları hazırlamak, bunlara yoğunlaşmak zorundalar. Grup rehberliği yapmaları gerekir çünkü bu çocukların bildiğiniz gibi ortak sorunları var. Bu sorunlar eğitim, akranlarından uzak kalma, öğretmenlerinden uzak kalma, müfredattan geri kalmadır. Bunlarla ilgili bunlarla nasıl baş edebilirler. Bunlarla ilgili grup rehberliği şeklinde seminer çalışmaları yapmaları gerekiyor. Kimi çocuklar grup rehberliği*

sayesinde bunların üstesinden gelebiliyor. Bunun üstesinden gelemeyen çocuklara bireysel rehberlik çalışmaları yapıyorlar. Yeterli midir? Sorunların fazla olduğu yerde çalışmalar yeterli olmuyor maalesef. Bu Urfa da her zaman çok zordur. Türkiye'nin en fazla mevsimlik tarım işçisi gönderen ilindeyiz. Türkiye'nin en büyük ili konumundadır. Umarım bir gün yeterli olur.” ifadesiyle rehberlik servisinin yapacağı çalışmaları bireysel rehberlik ve grup rehberliği şeklinde çocukların sorunlarını çözmeye odaklanmasını gerektiğini belirtmesinin yanında *“Sorunların fazla olduğu yerde çalışmalar yeterli olmuyor maalesef”* demesi rehberlik servisinin yükünün büyük olduğunu belirtmiştir. Rehberlik servisi okulda çocukların uyum konusunda sürekli hizmet sunduğu görülmektedir. Bazen bazı konularda yetersiz olduğu görülmektedir. K7, *“Okul rehberlik servisi bu konuda bazı önleyici tedbirler almaktadır ama bazı konularda da gecikmektedir çünkü öğrencilerin özellikle okula adaptasyonu konusunda rehberlik servisi öğretmenlerimiz de zor durumda kalmaktadır.”* ifade etmiştir. K10, *“Bu mevsimlik tarım işçilerinin giderken okul rehberlik servisinin yapacağı şey bana göre ne yapılabilir bu süreçte çocuklar dönüşte bir oryantasyon eğitimi olabilir ya da bu çocuklar için eğitim masraflarını gidermek için bir koşul sağlanabilir.”* ifadesinde rehberlik servisine *“çocuklar için eğitim masraflarını gidermek”* gibi bir sorumluluk yüklemesi açıkçası rehberlik servisinin yapacağı görev ve sorumluluklardan olmadığını belirtmemiz gerekmektedir.

4.1.7. Sendikalar

Genel olarak katılımcılar tarafından, *“Sendikalar şüphesiz birer sivil toplum kuruluşudur. Bunu hiçbir zaman inkâr edemez. Ama sendikalar genellikle öğretmenlerin, memurların maaş, özlük hakları, sosyal hakları gibi haklarını korumak için şartlanmışlardır”* denilerek, mevsimlik tarım işçisi çocuklar konusunda yeterli çalışma yapmadıkları ifade edilmiştir. Ancak bazı katılımcılara göre de bazı eğitim sendikaların bu konuya eğildiğini, bir katılımcının *“Tarım işçisi çocuklarla ilgili bazı eğitim sendikaların, çözüm paketleri bulunmaktadır.”* ifadesiyle ilişkilendirebiliriz.

Şekil 7: Sendikalar

4.1.7.1. Sendikaların Genel Faaliyet Alanı ve Çalışmaları

4.1.7.1.1. Özlük ve Sosyal Hakları

Sendikalar, işçi ve işverenlerin haklarını korumak ve yeni haklar sağlamak amacıyla yasalar uyarınca kurulan birliklerdir. K6, “*Sendikalar şüphesiz birer sivil toplum kuruluşudur. Bunu hiçbir zaman inkâr edemez. Ama sendikalar genellikle öğretmenlerin, memurların maaş, özlük hakları, sosyal hakları gibi haklarını korumak için şartlanmışlardır. Onun için çocuklara yönelik, tarım işçilerine yönelik herhangi bir çalışması bulunmamaktadır, yetersiz bulmaktayım ben.*” diyerek sendikaların “genellikle öğretmenlerin, memurların maaş, özlük hakları, sosyal hakları gibi haklarını korumak için şartlanmışlardır” olduğunu belirtmiş ama mevsimlik tarım işçi çocuklarına yönelik çalışma yapılmadığını söylemiştir. K6’nın sözlerine benzer bir diğer açıklama da K1 tarafından şöyle ifade edilmiştir; “*Eğitimle ilgilenen sendikalar hakkında bilginiz vardır muhtemelen. Herkesin gördüğü çalışmaları vardır sendikaların. Sendikaların öncelikli amacı çalışanlarının, yani öğretmenlerin özlük haklarını korumak onların maaşlarıyla ilgili çalışmalar yapmak. Bunlarla tam olarak ilgilenmeyen sendikalar günümüzde maalesef var. Bu konu da sendikaların hiçbir çalışma yaptığını bu güne kadar görmedim.*”

Bazı eğitim sendikaların mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitimde yaşadıkları sorunlara yönelik çalışmaları ve çözüm önerileri bulunmaktadır. Bu bağlamda K6’nın “*Onun için çocuklara yönelik, tarım işçilerine yönelik herhangi bir çalışması bulunmamaktadır*” ve “*Bu konu da sendikaların hiçbir çalışma yaptığını bu güne kadar görmedim.*” sözleri gerçeği yansıtmamaktadır.

4.1.7.1.2. Çalışmaların Yetersizliği

Sendikaların çalışmaları hakkında katılımcıların görüşleri verildikten sonra genel bir değerlendirme yapmak daha yerinde olacağı kanaatindeyiz.

- K1, “Eğitimle ilgilenen sendikalar hakkında bilginiz vardır muhtemelen. Herkesin gördüğü çalışmaları vardır sendikaların. Sendikaların öncelikli amacı çalışanlarının, yani öğretmenlerin özlük haklarını korumak onların maaşlarıyla ilgili çalışmalar yapmak. Bunlarla tam olarak ilgilenmeyen sendikalar günümüzde maalesef var. Bu konu da sendikaların hiçbir çalışma yaptığını bu güne kadar görmedim.”
- K2, “Eğitim sendikaları bence bu konuya daha çok zaman ayırmalıdır. Bu konu da çeşitli çalıştaylar yapılmalı ve çalıştayların sonucunda oluşturulan raporlar milli eğitim müdürlükleriyle mutlaka paylaşılmalıdır. Milli eğitim müdürlükleri de bu konuyu bakanlar kuruluna taşımaları ve bu konuda gerçekçi bir çözüm mutlaka ortaya çıkarılmalıdır”
- K5, “Tarım işçisi çocuklarla ilgili bazı eğitim sendikaların, çözüm paketleri bulunmaktadır. Gerek hükümete gerekse işte sivil toplum kuruluşlarına bazı paketler sunmuşlardır ama bu paketler tabiki yeterli değildir. Yeterli olsaydı şu anda böyle bir sorunla ilgili konuşmamış olurduk. Daha doğrusu böyle bir sorunu konuşmamış olmamız gerekirdi. Demek ki yetersiz, biraz daha çaba harcanmalı diye düşünüyorum”
- K7 “Sendikalar gerekli çalışmaları hükümet yetkililerine zaman zaman basından takip ettiğimiz kadarıyla bilgilendirici faaliyetler hangi önleyici tedbirlerin alınması gerektiğini söylemektedir”
- K10, “Mevsimlik tarım işçisi çocuklar konusunda eğitim sendikalarının ne tür çalışmalar vardır? Teoride bir çalışmaları olabilir kağıt üzerinde yazılmış şeyler çalışmalar olabilir ama şu ana kadar pratikte bir işe yaradığına rastlamadım. Yine mevsimlik işçisi olarak giden aileler çocuklarını götürdüler, bir etki yaratıldığını ve işe yaradığını düşünmüyorum.”

- K3, “Eğitim sendikaların bu konuda çalışmaların olup olmadığı hakkında fikrim yok açıkçası. Eğer bu konu da yeterli çalışma yapıyor olsalardı benimde bilgimin olacağını düşünüyorum. Bu nedenle yeterli değil diye kanaatim var.”
- K4, “Eğitim sendikalarının ne tür çalışmalar yaptığını çok iyi bilmiyorum ama çok görünür güçlü bir şey yapmadıkları kanaatindeyim.”
- K8, “Bu konuda hiçbir bilğim yok”

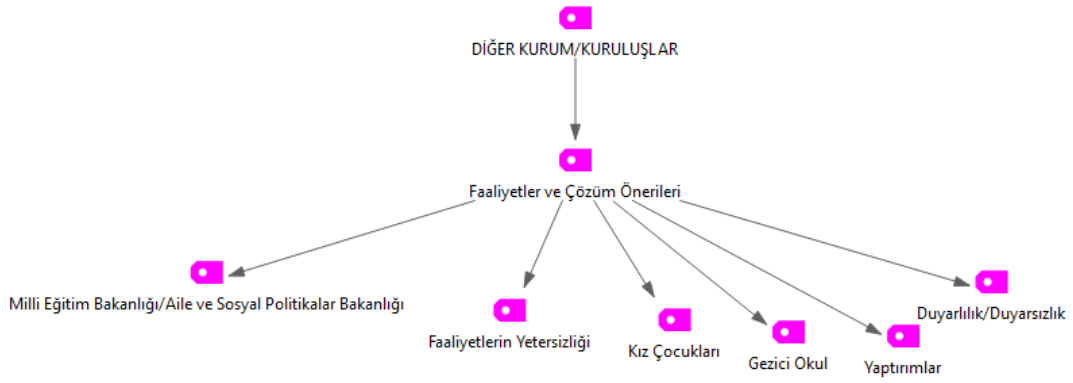
Katılımcıların tüm bu görüşlerinden anlaşılacağı üzere; sendikaların mevsimlik tarım işçisi çocuklarının sorunlarına yönelik çalışmalar yapmadığı görülmektedir. Burada şöyle bir durum ortaya çıkmaktadır; Birincisi katılımcılar sendikaların çalışmalarından habersizdirler. İkincisi sendikalar tarafından yapılan çalışmalar tabana ulaşamamıştır. Üçüncüsü ya gerçekten yapılan çalışmalar kâğıt üzerinde kalmaktadır.

4.1.7.1.3. Sorumluluk Almama

Sendikaların yeterli çalışma yapmadığını K11 şu şekilde belirtmiştir; “Maalesef sendikalar bu konuda yetersiz hiçbir çalışma görülüyor, sendikalar bu konuda yeterli sorumluluk almıyor, sendikalar işi gücü hükümet ile zam pazarlığı yapmak veya siyasi konularda yorum getirmek veya siyasi olaylara karışmak. İlgilenilmesi gereken asıl konulardan birisi olmasına rağmen bu konuda hiçbir çözüm önerisi getirmiyorlar getirenlerde bir rapor hazırlayıp bakanlığı sunuyor bununla yetiniyorlar. Aslında çok ciddi takip edilmesi gereken, çok ciddi destek verilmesi gereken bir sorun olmasına rağmen sendikaların bu konudaki çalışmaları gayet yetersiz ve faydasızdır.” Burada sadece sendikaların çalışanların haklarına yönelik çalışma yaptığını çocuklara yönelik çalışma yapılmadığını söylemiştir. K9 ise K11’in tersi olarak; “Birçok eğitim sendikası bunlarla ilgili birçok araştırma yağmıştır. En son yanlış hatırlamıyorsam 2016 da bir araştırma vardı. Bu araştırmaya göre mevsimlik tarım işçisinin en fazla olduğu Şanlıurfa ve en çok gittikleri yer Karadeniz ve İç Anadolu Bölgesi olduğudur. Yanlış hatırlamıyorsam 2016’nın mayıs ve haziran ayında yapılan bir çalışma vardı bu konuda. Tespit olarak yapıldığını hatırlıyorum, çözüme yönelik bir şey olduğunu hatırlamıyorum.” şeklinde ifade etmiştir. K9 çalışmanın bir tespit amaçlı olduğunu çözüme yönelik bir olmadığını şu sözle ifade etmiştir; “Tespit olarak yapıldığını hatırlıyorum, çözüme yönelik bir şey olduğunu hatırlamıyorum.”

4.1.8. Diğer Kurum/Kuruluşlar

Katılımcıların büyük çoğunluğu mevsimlik tarım işçisi çocuklarla ilgili “Diğer Kurum/Kuruluşlar”ın çalışma yapmadığını ya da yapmışlarsa bunlardan kendilerinin haberi olmadığını ortaya koymuştur. Bazı katılımcıların ise sadece Milli Eğitim Bakanlığı ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın bazı çalışmalarının olduğu söylenmiştir.

Şekil 8: Diğer Kurum Kuruluşlar

4.1.8.1. Faaliyetler ve Çözüm Önerileri

4.1.8.1.1. Milli Eğitim Bakanlığı ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

K7 “Aslında mevsimlik işçi sorunu bir devlet sorunudur hükümet sorunudur genel olarak diğer bakanlıkların hangi çalışmaları yaptıkları konusunda ne yaptıkları konusunda vakıf değilim ama Milli Eğitim Bakanlığı tarım işçisi öğrenciler için gerekli olabilecek tedbirleri alıyor” diyerek sorunun devlet sorunu olduğunu ve Milli Eğitim Bakanlığı da gerekli çalışmalar yaptığını belirtmiştir. Örneğin Milli Eğitim Bakanlığı tarım işlerinde çalışan çocukların gittikleri yerlerde çocuğu eğitime kazandırmak için e-okul sisteminde ilgili bir madde ekleyerek çocuğun takibini yapabilmektedir. K1 “Eğitim kurumları dışında diğer kurumların bunlarla ilgili yapmış olduğu çalışmaları bu güne kadar hiç rastlamadım. Belki bize yansımadı. Belki Milli Eğitim Bakanlığı, Milli Eğitim Müdürlükleri gelen yazıları ve çalışmaları düzenleyip bizlere bilgi vermişlerdir. O yüzden onlar hakkında net bir bilgim yok. Ama Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığının yapmış olduğu birtakım çalışmaları var. Parçalanmış aileler veya korunmaya muhtaç çocuklarla ilgili çalışma yapmaktalar. Tedbir uygulamaları

var bunlarla ilgili. Eğitim tedbirleri. Keşke Aile Sosyal Politikalar Bakanlığı zorla çalıştırılan çocuklar olur ya sokaklarda görürsünüz dilencilik yapan, mendil satan, ayakkabı boyayan. Bunlarla ilgili şikâyet olduğu zaman, bu çocukları koruma altına almak için çalışmalar yapmaktalar. Ailelere yaptırımlar uygulamaktalar, gerekirse çocuğu kendi elleriyle alıp yurttan, devlet yurtlarında yetiştirme konusunda çalışmalar yapıyorlar. Peki, bu mevsimlik tarım işçileri, zorla çalıştırılan çocuklar değil mi? Zorla çalıştırılan çocuklardır. Bunlarla ilgili neden böyle bir çalışma yapılmıyor. Aile parçalanmasın diye mi? Aile zaten parçalanmış. Yani bu çocuklar eğitim hayatından geri kalıyorlar. Doktor olamıyorlar, mühendis olamıyorlar. Çok nadir örnekleri vardır eğitim öğretim hayatını tamamlayan, iyi bir geleceğe sahip olan çocukların sayısı çok azdır. Bu çocuklar erken yaşta evlenmek zorunda kalıyorlar, özellikle kız çocukları, on altı yaşında sözlendirilip on yedi on sekiz yaşında evlendiriliyorlar. Erkek çocukları çoğu zaman askere gitmeden önce evlendiriliyor ya da askerden geldikten hemen sonra evlendiriliyor. Hiçbir iş yapmıyor o da aynı şekilde eşini ve çocuklarını mevsimlik tarım işçisi olarak farklı illere götürüp, yılın yarısını oralarda yaşayarak geçiriyorlar” şeklinde ifade ederek bir eleştiri de bulunmaktadır.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın sokak çocuklarına yönelik aldığı veya almaya çalıştığı önlemleri mevsimlik tarım işçi çocuklar için yapmadığının eleştirisini yapmaktadır. Ayrıca yasal olarak da yasak olan küçük çocukların evlendirmelerinin önüne geçilmemesinin eleştirisini yapmaktadır.

K4, “*Milli Eğitim Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı yaptığı çalışmaları benimsemekteyiz. Diğerlerinin çok neler yaptığını bilmiyoruz en son özellikle mevsimlik tarım işçisi olarak giden çalışan çocukların bulundukları yerlerde okullara gitmesinin sağlanması konusunda ki çalışmaları çok kayda değerdir bunların güçlendirilmesi gerekiyor. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının da aynı şekilde aileleri destekleyip bu çocukların tarım işçisi olarak çalışmasını engellemesi gerekiyor. Özellikle kız çocuklarının çalışmasının engellemesi gerekiyor*” şeklinde ifade etmiştir. K4, “*Özellikle kız çocuklarının çalışmasının engellemesi gerekiyor*” cümlesiyle acı bir gerçeği vurgulamaktadır. Güneydoğu Anadolu Bölgesinde çalışanlar içerisinde en dezavantajlı grupta kadınlar ve kız çocukları yer almaktadır. Hala birçok yerde kız çocukları okula gönderilmemektedir. K1’in deyiimiyle “*özellikle kız çocukları, on altı yaşında*

sözlendirilip on yedi on sekiz yaşında evlendiriliyorlar.” Küçük yaşta evlendirilen çocuğun artık eğitim hakkını bitmiş olmaktadır.

K2 ise GAP sulama kanallarının açılması tarım işçisi çocukların azatlığını şu şekilde ifade etmiştir; *“...bu bölgemize her yıl özellikle bu GAP sulama kanallarının açılmasıyla tarım işçisi olarak çalışan çocukların azaldığı görülmektedir. Bu iyi bir gelişmedir. Bu da gösteriyor ki ekonomisi iyi olan şehirlerde tarım işçisi olarak çalışan çocukların azaldığı görülmektedir.”* K2, yerinde istihdamdan bahsederek çocuk işçi sayısının azaldığını söylemiştir. Bu durum belki il dışına giden ailelerin sayısında azalmaya neden olabilir. K3, *“Bunların çalışmaları ve sundukları çözüm önerileri hakkında çok fazla bilgim yok. Fakat Milli Eğitim Bakanlığı’nın dönem dönem çalışmaları hakkında bilgi sahibi oluyorum. Mesela tarlada gezici okullar kurarak çocukların eğitime devamı gibi. Bu güzel bir çalışma ve bunun devamı artırılarak yapılabilir. Bu çocuklar Milli Eğitim Bakanlığı tarafından özellikle yurtlara yerleştirilerek, ailelerinin burada olmadığı dönemlerde onların eğitime devamı sağlanabilir”* diyerek “gezici okullar”dan bahsetmiştir. Gezici okul; değişik nedenlerden dolayı yer değiştiren ailelerin çocuklarına ilköğretim olanağı sunan ayaklı eğitim kurumu olarak tanımlanabilir. Ayaklı eğitim kurumu olması sınırlı imkan sunduğunu göstermektedir.

4.1.8.1.2. Faaliyetlerin Yetersizliği

Diğer makamların faaliyetlerinin yetersizliğini K5, *“Bana göre diğer araştırma kurumların çalışmaları ve sundukları çözüm önerileri yine yetersiz kalmaktadır. Az önce de söylediğim gibi yeterli olsaydı bugün bu sorunları burada konuşmuş olmazdık. Bana göre mevsimlik tarım işçiliği ile ilgili gereken yasal düzenlemeler biran önce yapılmalı ve bu konu çözüme kavuşturulmalıdır. Gerekirse onların haklarını savunacak bazı dernekler, sendikalar kurulabilir. Böylece sorunları takip edecek bir merci makam olmuş olur”* şeklinde ifade etmiştir. K5, sorun konuşuluyorsa daha çözüme kavuşmamıştır diyerek yasal düzenlemelere ihtiyaç olduğunu, bu sorunun çözümü için *“dernekler, sendikalar kurulabilir”* ifadesini kullanmıştır. K6, diğer kurumların ekonomik temelli olduğunu, bu alanlara ayrılan bütçelerin yetersiz olduğunu ve her geçen gün mevsimlik tarım işçi sayısının arttığını şöyle ifade etmiştir; *“Mevsimlik tarım işçisi çocuklar ile ilgili diğer kurumların görevleri, tabiki ekonomik olarak çalışmalar*

yapmaktadırlar. Bu ekonomik olarak ayırdıkları bütçe yetersizdir. Yetersiz olduğundan dolayı her geçen gün tarım işçileri çoğalıyor. Anketlerde yapılabilir, istatistiklere de bakıldığı zaman sayısal olarak sayı artmaktadır, eksilme yoktur. Bu nedenle çalışma yetersizdir bana göre.” K6’nın zıddı olarak K8 ise mevsimlik tarım işçi sayısının azaldığını, “.....geçmişe nazaran azalmış olsa dahi, gerçek anlamda kalıcı çözümler üretilmesine hala ihtiyacımız var. Yeni çalışmalar ve çözümler yapılması gerektiğini düşünüyorum” diyerek ifade etmiştir.

Ayrıca yerinde istihdamında sağlanması gerektiği, çalışmaların yetersiz olduğunu, K10 “Bu çocuklar ve ailelerin gitmemeleri için var olduğu yerlerde iş olanağı sağlanabilir bunlar için çalışmalar vardır ama bence bu çalışmalar yetmiyordur. Çünkü o şekilde giden binlerce aile var ve var olduğumuz coğrafyada bunu yapmak pek mümkün değildir” şeklinde ifade etmiştir.

Genel olarak faaliyetlerin olduğu ama sorunun kalıcı çözümüne hizmet etmediği katılımcılarca ifade edilmiştir.

4.1.8.1.3. Kız Çocukları

Mevsimlik tarım işlerinde çalışan kız çocuklarının, çalışan erkek çocuklarına nazar daha yükleri daha ağırdır. Tarla da çalışmanın yanında çocuğa bakma, yemek yapma gibi sorumlulukları da vardır. Ayrıca Doğu ve Güney Doğu Anadolu Bölgesinde kız çocuklarının eğitim hakkı kısıtlıdır. K4 “Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının da aynı şekilde aileleri destekleyip bu çocukların tarım işçisi olarak çalışmasını engellemesi gerekiyor. Özellikle kız çocuklarının çalışmasının engellemesi gerekiyor” diyerek kız çocuklarının çalışmasının engellemesi gerektiğini ifade etmiştir. K1 ise “Bu çocuklar erken yaşta evlenmek zorunda kalıyorlar, özellikle kız çocukları, on altı yaşında sözlendirilip on yedi on sekiz yaşında evlendiriliyorlar” diyerek olaya farklı bir açıdan yaklaşmıştır. Gerçekten de kız çocukları eskisi kadar olmasa da hala belli yerlerde çocuk yaşta evlendirildikleri görülmektedir.

4.1.8.1.4. Gezici Okul

Gezici okullar çocukların ayaklarına eğitimi götüren ayaklı bir kurumdur. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hayata geçirilen bir uygulamanın güzel bir çalışma olduğunu ve

devam ettirilmesi gerektiğini K3 şu sözlerle ifade etmiştir; “*Mesela tarlada gezici okullar kurarak çocukların eğitime devamı gibi. Bu güzel bir çalışma ve bunun devamı artırılarak yapılabilir. Bu çocuklar Milli Eğitim Bakanlığı tarafından özellikle yurtlara yerleştirilerek, ailelerinin burada olmadığı dönemlerde onların eğitime devamı sağlanabilir.*”

4.1.8.1.5. Yaptırımlar

İlgili makamlardan beklentilerinden biri de yaptırımlarla mevsimlik tarım işçi çocukların yaşadıkları sorunlarının önüne geçilmesidir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, parçalanmış aileler veya korunmaya muhtaç çocuklarla ilgili bir takım çalışmaları bulunmaktadır. Özellikle çocuk istismarıyla mücadelede cezai yaptırımların var olduğu bilinmektedir. Fakat mevsimlik tarım işçi çocukların yaşadıkları sorunları kıyaslayarak ve sorgulayıcı bir yaklaşımla K1 şu şekilde ifade etmiştir; “*Ama Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın yapmış olduğu birtakım çalışmaları var. Parçalanmış aileler veya korunmaya muhtaç çocuklarla ilgili çalışma yapmaktalar. Tedbir uygulamaları var bunlarla ilgili. Eğitim tedbirleri. Keşke Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı zorla çalıştırılan çocuklar olur ya sokaklarda görürsünüz dilencilik yapan, mendil satan, ayakkabı boyayan. Bunlarla ilgili şikâyet olduğu zaman, bu çocukları koruma altına almak için çalışmalar yapmaktalar. Ailelere yaptırımlar uygulamaktalar, gerekirse çocuğu kendi elleriyle alıp yurtda, devlet yurtlarında yetiştirme konusunda çalışmalar yapıyorlar. Peki, bu mevsimlik tarım işçileri, zorla çalıştırılan çocuklar değiller mi? Zorla çalıştırılan çocuklardır. Bunlarla ilgili neden böyle bir çalışma yapılmıyor. Aile parçalanmasın diye mi? Aile zaten parçalanmış. Yani bu çocuklar eğitim hayatından geri kalıyorlar. Doktor olamıyorlar, mühendis olamıyorlar. Çok nadir örnekleri vardır eğitim öğretim hayatını tamamlayan, iyi bir geleceğe sahip olan çocukların sayısı çok azdır.*” Yine K11’de “*..... bu aileleri birebir takip etmeli bunları Aile ve Çalışma Bakanlığı izlemeli bu ailelerden mutlaka bu ailelerin iş bulması sağlanmalı iş bulunduğu halde gidiyorsa bunlara cezai yaptırım uygulanmalı gerekirse çocuklar ellerinden alınmalı çok sıkı ve ciddi tedbirler alınmadığı sürece bu sorunun çözüleceğine inanmıyorum*” diyerek sağlanan imkanlara rağmen çocukları çalıştıran ailelere cezai yaptırımlar uygulanması gerektiğine değinmiştir. Ayrıca K4 ‘te ilgili makamlardan yapması gereken çalışmalarını sıralarken yaptırım konusuna şöyle

yaklaşmıştır; “.....Üçüncüsü çocuğun tarlada çalışmasına izin vermemesi gerekiyor, gerekirse ailelere cezai müeyyideler uygulayarak bunun önüne geçmesi gerekiyor.

Görüldüğü üzere cezai yaptırımların caydırıcı olabileceği üzerinde durulmuş ve sorunun çözümüne katkı sunacağı söylenmiştir.

4.1.8.1.6. Duyarlılık/ Duyarsızlık

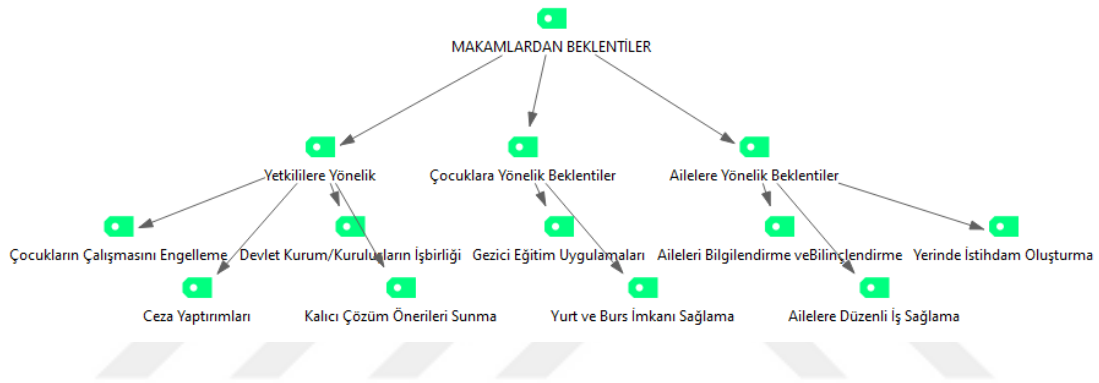
Mevcut olan bir soruna duyarsız kalınması sosyal bir varlık olan bireyin fitratına ters düşen bir olgudur. Bir sorunun varlığı toplumun tüm bileşenleri tarafından elbirliği ile çözüme kavuşturulması için işbirliği içinde çalışma yapılmasını zorunlu kılar. K7 mevsimlik işçi sorunu bir devlet sorunu olarak gördüğünü, Milli Eğitim Bakanlığı ise bu konuda gereken duyarlılığı sergilediğini şu cümleyle belirtmektedir; *“Aslında mevsimlik işçi sorunu bir devlet sorunudur hükümet sorunudur ama Milli Eğitim Bakanlığı tarım işçisi öğrenciler için gerekli olabilecek tedbirleri alıyor.”* K9’ da duyarlılığı vurgulayan *“Bu konuda birçok çalışma yapıldı, yapıldığını da biliyorum. Her il ve ilçede bu mevsimlik tarım işçileri konusunda komisyonlar var. İl merkezlerinde, sene başında, sene ortasında ve sene sonunda değerlendirme toplantısı şeklinde yapılıyor. Genellikle bu çalışmalar en çok Urfa’da yapılıyor. Özellikle Harran, Eyyübiye, Haliliye bu komisyonlar daha çok çalışma yapıyor”* cümlesiyle mevsimlik tarım işçilerinin önlenmesi için il ve ilçelerde komisyonların kurulduğu ve komisyonların yılın belli döneminde toplandığını, mevsimlik tarım işçi ailelerin en çok yaşadığı *“Harran, Eyyübiye, Haliliye”* ilçelerinde yapıldığını ifade etmiştir. *“Harran, Eyyübiye, Haliliye”* bu üç ilçe mevsim işçi çocukların en yoğun yaşadığı yerden olup, *“Eyyübiye, Haliliye”* merkez ilçelerdir. Bu Şanlıurfa da merkez ilçelerinden mevsimlik işlere giden çocuk sayısının daha çok olduğunu göstermektedir. K11, *“Maalesef bu kurumların çoğu masa başında rapor hazırladıkları için sahaya inmedikleri için gerçeklerden uzak kalıyorlar. Çözüm önerileri de hayali oluyor gerçek çözüm önerileri bu ailelerin yaşadığı görmek bunlarla bizzat görüşme yapmak bunların sorunlarının kökenini araştırmak ve bu çalışmalar sonucunda rapor hazırlamak olması gerekirken birkaç uzmanın masa başında rapor yazmasıyla hiçbir sorun çözülemez”* diyerek çalışmaların var olduğunu fakat bu çalışmaların masa üstünde kaldığının altını çizmiştir.

Katılımcıların tüm bu görüşlerinden anlaşıldığı üzere, *“ses var görüntü yok”* ifadesi duyarlılık ve duyarsızlığı özetlemektedir. K11’in dediği gibi *“birkaç uzmanın masa*

başında rapor yazmasıyla hiçbir sorun çözülemez” saha uygulamasının yapılması gerekmektedir.

4.1.9. Makamlardan Beklentiler

Katılımcıların görüşlerine göre mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitim sorunlarına yönelik ilgili makamlardan beklentiler genel olarak, aileleri bilgilendirme ve bilinçlendirme, çocuklarını çalıştıran ailelere cezai yaptırımlar uygulama, diğer kurumlarla işbirliği yapma, çocukların çalışmasını engelleyen politikalar oluşturma, ailelere yaşadıkları yerlerde istihdam etme gibi beklentilerini ifade edildiği görülmüştür.

Şekil 9: Makamlarda Beklentiler

4.1.9.1. Ailelere Yönelik Beklentiler

4.1.9.1.1. Aileleri Bilgilendirme ve Bilinçlendirme

Mevsimlik tarım işçisi çocukların sorunlarının önlenmesinde ilgili makamlardan ailelere bilgilendirme bilinçlendirme çalışmalarının yapılması gerekmektedir. K2, “İlgili makamlar özellikle aileleri bu konuda bilinçlendirmeli ve ilgili makamlar arasında bir iletişim sağlanmalı, eğitim açısından kaybedilen her bireyin önemi özellikle toplumdaki bireylere anlatılmalıdır” diyerek eğitimdeki birey kayıplarının önlenmesi konusunda gerekli çalışmalar yapılmasının sağlanması gerektiğini belirtmiştir. Birçok aile eğitim konusunda hâlihazırda yeterli bilgiye sahip değildir. K9, “İkinci kısım ailenin bilinçsiz olmasından Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bu aileleri bilinçlendirmesi gerekiyor. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı mevsimlik tarım işçi çocuklarını engellemesi, tarla sahipleriyle görüşerek belli yaşın altındaki çocukları çalıştırılmasını engellemesi gerekir” ifadesiyle bu görevi Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’na yüklemiştir.

4.1.9.1.2. Ailelere Düzenli İş Sağlama

Katılımcılar istihdamın ailelerin yaşadıkları yerlerde olması gerektiği, düzenli iş imkânlarına sahip ailelerin çocukları da çalışmaya gitmeden okula devamlılığı sağlandığında bu sorunun çözümüne kalıcı çözümler sunacaktır. K3, *“Benim beklentilerim; ailelerine düzenli iş sağlanması, kadınlarında çalışması için öncülük edilmesi, bazen babanın tek başına çalışması yeterli olmayabilir. Annenin de çeşitli eğitimlere katılarak istihdam ettirilebilir. Eğitimin gerçekten ne kadar önemli olduğu ailelere anlatılabilir. Çocuklara çeşitli burslar sağlanması çok önemli, eğer çocuklara burs sağlanırsa, aileler çocukların okula devamı konusunda daha istekli olacaktır.”* ifadesiyle belirtmiştir.

4.1.9.1.3. Yerinde İstihdam Oluşturma

Mevsimlik tarım işlerinde çalışan ailelere düzenli iş sağlanmasının yanında yaşadıkları yerlerde iş alanında onlara istihdam sağlandığı zaman, bu ailelerin çocukları da okuldan geri kalmayacak yönünde bir kanı mevcuttur. Bu anlamda K6 beklentiği İŞKUR’a yüklemiştir. İŞKUR öncelikle bu ailelere iş imkânı sağlaması gerektiğini şu ifadeyle belirtmiştir; K6, *“Mevsimlik tarım işçilerini önlemek için devletin görevi, öncelikle muhtarlıklar bu aileleri tespit etmeli, bu tespit ettiği aileleri İŞKUR’a bildirmeli, İŞKUR da zaman zaman “Toplum Yararına Çalışma Programları”nda tarım işçi ailelere öncelik vermelidir. Çoğu kurumda istihdam sağlandığı takdir de tarım işçiliği azalacaktır. Ve bu bağlamda tarım işçilerinin çocukları da okula devam etmektedirler. Ondan dolayı olumlu sonuçlar doğuracağı kanısındayım.”* K11 *“.....bu ailelerin iş bulması sağlanmalı...”* ve K10 ise yine yerinde istihdam vurgusu yaparak *“....mesela bu var olduğumuz coğrafyada iş olanaklarını sağlamak en azından aileden bir ya da iki kişiyi burada kurumlarda bir iş istihdamı sağlayabilirler”* şeklinde ifade etmiştir.

Katılımcıların tüm bu görüşlerinden hareketle “yerinde istihdam” ailelere sunulduğunda bu durumun bir yansıması çocuklara sirayet edecektir. Böylelikle çocuklar temel eğitimden yoksun kalmayacaktır.

4.1.9.2. Çocuklara Yönelik Beklentiler

4.1.9.2.1. Yurt ve Burs İmkânı Sağlama

İlgili makamlardan “Yurt ve Burs İmkânı Sağlama” yönelik beklentileri katılımcılar şöyle belirtmişlerdir;

- K3, “Çocuklara çeşitli burslar sağlanması çok önemli, eğer çocuklara burs sağlanırsa, aileler çocukların okula devamı konusunda daha istekli olacaktır.”
- K10, “Bunun yanında öğrencinin kırtasiye malzemelerini ilçe milli eğitimden, il milli eğitimden ya da bakanlıktan temin edip en azından bu çocuğun eğitim öğretimini aksamamasını sağlayabiliriz”
- K, “....çok güvenli yurtlarda dolayısıyla bu şekilde çocukların ailesiyle birlikte tarım arazilerine gitmesi engellenmiş olabilir. İkincisi şayet çocuk muhakkak okula gitmişse orda okula gitmesi sağlanması gerekiyor.”
- K5, “O çocukların ailelerine gereken maddi manevi destek sağlanmalıdır. O insanların çalışma koşulları iyileştirilmelidir.”

Katılımcıların tüm bu görüşlerinden anlaşıldığı üzere, burs, yurt ve maddi imkânı sağlandığında çalışmaya giden çocukların sayısında azalma olacağı belirtilmiştir.

4.1.9.2.2. Gezici Eğitim Uygulamaları

222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununa Göre Kurulması Gereken Gezici Okul Ve Gezici Öğretmenlikler Yönetmeliği bu anlamda yol gösterici niteliktedir. K9, “Aslında bütün bakanlıkların elbirliği ile çalışmalarını yapıp, Milli Eğitim Bakanlıkları üstüne düşen çalışmaları yapıp, gezici eğitim merkezlerin kurulması, gezici öğretmenlerin kurulması, o çocukların eğitime kazandırılması, işte Jandarma Genel Müdürlüğü’nün, Emniyet Genel Müdürlüğü’nün o ailelerin şehre girerken onları belirlemeli onları bir alana yerleştirmeli, onların ihtiyaçlarının görülmesini ve bakımının sağlanması gerekiyor” diyerek beklentisini ortaya koymuştur. Fakat Yönetmeliğe göre bu tür çalışmaların yapıldığı ve uygulamalarının olduğunu göstermektedir.

4.1.9.3. Yetkililere Yönelik Beklentiler

4.1.9.3.1. Devlet Kurum/Kuruluşları İşbirliği

İlgili makamlardan beklentilere gelince, K5, “.... bir kere tarlalar sıkı sıkı denetlenmeli ve orada çalışan çocuk işçiler bir an önce eğitim öğretim hayatına kavuşturulmalıdır. O çocukların ailelerine gereken maddi manevi destek sağlanmalıdır. O insanların çalışma koşulları iyileştirilmelidir” şeklinde ifadesiyle kısa bir özet sunmuştur. Bu beklentileri sıralarken “O insanların çalışma koşulları iyileştirilmelidir” cümlesi bu ailelerin sosyo ekonomik düşük aileler olduğuna değinmiştir. Bu ailelerin ekonomik düzeyleri yükseltirirse çocukların eğitime kazandırılması daha kolay olacaktır denilmiştir. K6 “Mevsimlik tarım işçilerini önlemek için devletin görevi, öncelikle muhtarlıklar bu aileleri tespit etmeli, bu tespit ettiği aileleri İŞKUR’a bildirmeli, İŞKUR da zaman zaman “Toplum Yararına Çalışma Programları”nda tarım işçi ailelere öncelik vermelidir. Çoğu kurumda istihdam sağlandığı takdir de tarım işçiliği azalacaktır. Ve bu bağlamda tarım işçilerinin çocukları da okula devam etmektedirler. Ondan dolayı olumlu sonuçlar doğuracağı kanısındayım” şeklindeki ifadesiyle ilgili makam olarak devleti gördüğünü ve devletin bu görevini muhtarlıkların üstlenmesini, yapılan tespitlerin İŞKUR’a bildirilip yerinde istihdam sağlanması gerektiğini söylemiştir. Böylece göç etmeyen aileler çocuklarını okula gönderebilecektir. K6’ya benzer bir söylemi K9, “İl müdürlükleri, il milli eğitim müdürlükleri ve valiliklerin ortak çalışması gerekiyor. Bir ilin en büyük yöneticisi valiliklerdir. Valiliklerden beklenti oluşuyor elbette. Mevsimlik işçiler en fazla Güneydoğudan Marmara, Karadeniz ve İç Anadolu’ya giden çocuklardan oluşuyor. Burada istihdam arttırıldığı zaman bu çocukların oraya gitmesinin önüne geçilmesi sağlanabilir. Bunun başka bir çaresi yok gibi” şeklinde ifade etmiştir. Şehrin yetkili makamlarının işbirliğiyle bu sorunun hal edileceğinin tek çare olarak gören K9, “Burada istihdam arttırıldığı zaman bu çocukların oraya gitmesinin önüne geçilmesi sağlanabilir” cümlesiyle K6’nın “...aileleri İŞKUR’a bildirmeli, İŞKUR da zaman zaman “Toplum Yararına Çalışma Programları”nda tarım işçi ailelere öncelik vermelidir. Çoğu kurumda istihdam sağlandığı takdir de tarım işçiliği azalacaktır” cümlesi benzer temaya odaklanmaktadır; “istihdam”. K10, “...mesela bu var olduğumuz coğrafyada iş olanaklarını sağlamak en azından aileden bir ya da iki kişiyi burada kurumlarda bir iş istihdamı sağlayabilirler” diyerek “yerinde istihdama” vurgu yapmıştır. Ayrıca K7, ilgili makamlardan Milli

Eğitim Bakanlığı ile işbirliğini önermektedir. Toplumsal olan bu sorunun ekonomik şartların kaynaklandığını, ekonominin düzelmesiyle bu sorunun kalmayacağını K7 şu şekilde ifade etmiştir; *“Mevsimlik tarım işçisi öğrenciler toplumsal bir sorundur bu sorunları çözmek için diğer makamlarda elini taşın altına koymalıdır diğer bakanlıklar milli eğitim ile işbirliği halinde olup bunun bir ekonomik bir sorun olduğunu ekonomik sorunların halledilmesi için çalışmalıdır.”*

Son olarak K11 de, *“İlgili makamlar bu aileleri birebir takip etmeli bunları Aile ve Çalışma Bakanlığı izlemeli bu ailelerden mutlaka bu ailelerin iş bulması sağlanmalı iş bulunduğu halde gidiyorsa bunlara cezai yaptırım uygulanmalı gerekirse çocuklar ellerinden alınmalı çok sıkı ve ciddi tedbirler alınmadığı sürece bu sorunun çözüleceğine inanmıyorum”* ifade etmiştir. İş imkanlarının sağlanması gerektiği ve bu rağmen çocuklar çalışmaya götürüldüğü vakit cezai yatırımların uygulanmasını şart koştur.

4.1.9.3.2. Kalıcı Çözüm Önerileri Sunma

Mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitimde yaşadıkları soruna, ekonomik bir sorun olarak bakıldığı görülmektedir; K7 *“...bunun bir ekonomik bir sorun olduğunu ekonomik sorunların halledilmesi için çalışmalıdır”* diyerek ifade etmiştir. K6 ise, *“.....çoğu kurumda istihdam sağlandığı takdir de tarım işçiliği azalacaktır”* şeklinde yerinde istihdam etmeyi kalıcı bir çözüm önerisi olarak görmektedir. Yine K5, *“....orada çalışan çocuk işçiler bir an önce eğitim öğretim hayatına kavuşturulmalıdır”* ifadesiyle kalıcı bir çözümün bir an önce olması arzusu içinde olduğunu anlaşılmaktadır.

4.1.9.3.3. Çocukların Çalışmasını Engelleme

Ulusal ve Uluslararası birçok yasal düzenlemelerde çocukların çalıştırılması yasaklanmış olmasına rağmen bunun engellenmesi mümkün olmamıştır. K9, *“Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı mevsimlik tarım işçi çocuklarını engellemesi, tarla sahipleriyle görüşerek belli yaşın altındaki çocukları çalıştırılmasını engellemesi gerekir”* şeklinde ifade etmiştir. Bu engellenmenin *“ tarla sahipleriyle görüşerek”* olacağını söylemiştir. K4 *“Devlet büyüklerimizden ve ilgili kişilerin bu çalışan çocukların çalışmasını engellemesi için birincisi tarım işçisi olarak giden ailelerin*

çocuklarının barınma ihtiyaçlarını ve beslenme ihtiyaçlarının karşılanması gerekiyor çok güvenli yurtlarda dolayısıyla bu şekilde çocukların ailesiyle birlikte tarım arazilerine gitmesi engellenmiş olabilir” şeklinde ifade ederek devlet ve ilgili kişilerden barınma, beslenme ve güvenli yurtlar gibi imkanlar sunulduğu takdir de çocukların çalışmasının önleneyeğinin belirtmiştir. Ayrıca K4 “çok güvenli yurtlarda” ifadesiyle bazı yurtların güvenli olmadığına vurgu yapması başka sorunlarında varlığına işaret etmektedir. K6 da devletin birimleriyle işbirliğinin sağlanarak yerinde istihdam koşulları sağlandığı takdir de bu sorunun önlenmesini şu şekilde açıklamaktadır; “Mevsimlik tarım işçilerini önlemek için devletin görevi, öncelikle muhtarlıklar bu aileleri tespit etmeli, bu tespit ettiği aileleri İŞKUR’a bildirmeli, İŞKUR da zaman zaman “Toplum Yararına Çalışma Programları”nda tarım işçi ailelere öncelik vermelidir. Çoğu kurumda istihdam sağlandığı takdir de tarım işçiliği azalacaktır. Ve bu bağlamda tarım işçilerinin çocukları da okula devam etmektedirler. Ondan dolayı olumlu sonuçlar doğuracağı kanısındayım”

K10 ise çocuklara “kırtasiye malzemesi” sağlandığında eğitim öğretimine katkı sunulabileceğini; “Bunun yanında öğrencinin kırtasiye malzemelerini İlçe Milli Eğitimden, İl Milli Eğitimden ya da Bakanlıktan temin edip en azından bu çocuğun eğitim öğretimini aksamamasını sağlayabiliriz” şeklinde ifade etmiştir.

4.1.9.3.4. Ceza Yaptırımları

Hukuk sistemlerinde cezalar bireylere en son uygulanan bir müeyyide türüdür. Mevsimlik tarım işçi çocukların sorunların önlenmesinde ailelere ceza yaptırımları uygulanması biraz hakkaniyete uygun olmayacağı düşünülebilir. K1, “İlgili makamlardan beklentilerimiz daha önce anlattığımız gibi yaptırımlar getirilmelidir. Çocuğunu okula göndermeyen ailelere devamsızlık mektupları göndeririz. Her gün başına atıyorum 25 TL ceza yaptırımı vardır ailelere. Bunlardan korkup çocuğunu okula gönderen aileler de var” diyerek cezayı bir caydırıcı güç olarak görmektedir. Şu ana kadar bu cezai yaptırımından çekinip çocuklarını okula gönderen aile sayısı çok çok az olduğunu söyleyebiliriz. Etkili bir çözüm aracı değildir. K1, “Ailelere caydırıcı yaptırımlar uygulanabilir. Çalışacaksanız çocuğu bize verin biz bakarız diye bilmelidir devlet” ifadesiyle devlete “sahip çıkma” misyonu yüklediği görülmektedir. Devlet mekanizması kaynaklar oluşturacak şekilde önlemler almalıdır. Hiçbir çocuk ailesinden

ayrılmak istemez. Benzer sert bir ifadeyi K11’de “....bunlara cezai yaptırım uygulanmalı gerekirse çocuklar ellerinden alınmalı çok sıkı ve ciddi tedbirler alınmadığı sürece bu sorunun çözüleceğine inanmıyorum” şeklinde kullanmıştır. Bu şekilde beklentilerin uygulanmasın çocuklarda oluşturacak ruhsal ve duygusal travmaları göz ardı ettikleri ve sorunu ailelere yükledikleri görülmektedir. K4 ise benzer ama daha yumuşak bir şekilde “Üçüncüsü çocuğun tarlada çalışmasına izin vermemesi gerekiyor gerekirse ailelere cezai müeyyideler uygulayarak bunun önüne geçmesi gerekiyor” ifadesini kullanmıştır. Ayrıca K8, “.....daha önce okula gelmeyen çocuklar jandarmalar eşliğinde getirilirdi ama mevsimlik tarım işçisi öğrenci ailesiyle birlikte gittikleri için şimdi böyle bir şey söz konusu olmuyor” şeklindeki ifadesiyle eskiden kolluk güçlerinin yardımıyla okula gelmeyen çocukların eğitime kazandırıldığını söylemiştir.

Genel olarak katılımcılar ilgili makamlardan bu sorunun çözümünü, ailelere cezai yaptırımlar uygulayarak önlenebileceğini söylemeleri bu soruna bakışlarının yeterli bir çerçevede olmadığı görülecektir. Zira mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitimde yaşadıkları sorunların çözümüne yönelik, ilgili makamlardan aileler üzerinde sonuca varmak gibi bir beklentiye girilmesi kalıcı bir çözüm getirmeyeceği açık bir şekilde görülmektedir.

BÖLÜM V: SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç

Araştırmanın verilerinden elde edilen analizler sonucunda ortaya çıkan bileşenlere uygun şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- Mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitimde yaşadıkları sorunlara yönelik genel olarak bu çocuklar sosyo-ekonomik düzeyi düşük ailelere mensup, mevsimlik işlerde çalıştırılan, eğitim hakkın mahrum bırakılan dezavantajlı grupta olan çocuklar olduğu tespit edilmiştir.
- Mevsimlik tarım işçi çocukların eğitimde yaşadıkları sorunların önlenmesinde en büyük sorumluluk sırasıyla; Ailelere, Devlete, Hükümetlere, Herkes'e, Milli Eğitim Bakanlığı'na, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na, Öğretmenlere, Yöneticilere, Sivil Toplum Kuruluşlarına, Valiliklere, Kaymakamlıklar ve Muhtarlıklara düştüğü sonucuna ulaşılmıştır.
- Mevsimlik tarım işçi çocukların eğitimde yaşadıkları kayıpların telafisinde, hafta içi ve hafta sonu ek kursların yapıldığı, ailelere ve çocuklara danışmanlık yapıldığı, rehberlik servisinin aktif olarak görev aldığı anlaşılmıştır.
- Mevsimlik tarım işçi çocuklar konusunda ailelere, öğretmenlere, okul yöneticilerine eğitim sistemine görev sorumluluklar düştüğü; ailelere ve eğitim sistemine daha çok pay düştüğü, öğretmenlere ve okul yöneticilerine daha az pay düştüğü kanısına varılmıştır.
- Mevsimlik tarım işçi çocukların okul içi ve okul dışında akranlarıyla uyum sorunu yaşadıkları tespit edilmiştir.
- Mevsimlik tarım işçi çocukların sorunların önlenmesinde rehberlik servisinin çalışmalar yaptığını, bu çalışmalar sonucunda kalıcı bir çözüme ulaşılmadığı kanısına varılmıştır.
- Mevsimlik tarım işçi çocukların eğitimde yaşadıkları sorunların çözümüne odaklı eğitim sendikaların yeterli çalışmalar yapmadığını, yapılanların ise yüzeysel olduğu ve kâğıt üzerinde kaldığı anlaşılmıştır.

- Mevsimlik tarım işçi çocukların eğitimde yaşadıkları sorunlarına yönelik çeşitli kurum ve kuruluşların (TÜİK, Kalkınma Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı) çalışmalar yaptığını, yapılan çalışmaların neticesinde soruna çözüm bulunamadığı tespit edilmiştir.
- Mevsimlik tarım işçiliğine giden çocukları engellemek için katılımcıların ilgili makamlardan beklentilerinin olduğu ve bu beklentilerinin sorunu çözmeye yönelik olduğu anlaşılmıştır.

5.2. Tartışma

Bu bölümde araştırmanın verilerinden elde edilen analizler sonucunda ortaya çıkan bileşenler, alanda yapılan çalışmalar ışığında tartışılacaktır.

Çocukların en temel haklarından biri eğitimidir. Eğitim hakkı devletlerin anayasalarında ve “Çocuk Hakları Sözleşmesi” ile tanımlanan tabii bir haktır, diğer çocuk haklarının oluşmasına da kaynaklık eden en temel haktır. Anayasamızın 42. maddesinde “kimse, eğitim ve öğretim haklarından mahrum bırakılamaz” ifadesiyle eğitimin bir hak olduğunu ve kimsenin bundan mahrum edilemeyeceğini açıklamıştır.

Çalışma sonucunda elde edilen bulgulardan biri mevsimlik tarım işçisi çocuklar, sosyo ekonomi düzeyi düşük ve kalabalık ailelere mensup, temel eğitimden yoksun kalan, dezavantajlı grupta bulunan çocuklardır. Bu çocuklar yılın en az birkaç ayını il dışında mevsimlik işlerde çalışarak geçirmektedir. Katılımcılar genel olarak bu çocuklardan, *“ailelerinin yılın belli dönemlerinde çalışmak üzere başka bir yere götürülen dezavantajlı grupta olan çocuklar, temel eğitimden yoksun kalan çocuklar, maddi durumu kötü olan çocuklar”* şeklinde bahsetmişlerdir. Bu durum çocukları aileleriyle beraber mevsimli tarım işlerinde zorunlu çalışmaya mecbur bırakmaktadır. Araştırmanın bu bulgusu genel olarak daha önce yapılan çeşitli araştırma bulgularıyla örtüşmektedir. Eğitim-sen(2007) tarafından yapılan bir çalışma da Şanlıurfa da binlerce aile tarım alanlarında çalışmakta olduğunu ve bu aileler genellikle geniş ve kalabalık ailelerden meydana geldiğini, aile üyelerinin çoğunluğunu çocuklardan oluştuğunu belirtmiştir. Bu nedenle mevsimlik tarım işçiliği, Şanlıurfa merkez, ilçe ve köylerinde birçok aile, öğrenci, öğretmen ve idareciyi etkileyen büyük bir sorun olarak karşımıza çıktığını ifade etmiştir. Benzer şekilde Çetinkaya(2008) çalışmasında Güneydoğu ve

Doğu Anadolu Bölgesi yaşan on binlerce topraksız, dar gelirli ve kalabalık aileler geçimlerini sağlamak amacıyla çocuklarıyla beraber ülkemizin tarımın yoğun olduğu yerlerine göç ettiğini, birçoğu topraksız ve fakir aile olduğunu ifade etmiştir.

Mevsimlik tarım işlerinde çalışmaya giden çocuklar eğitim öğretimden uzak kaldığı araştırma raporları göstermektedir. Katılımcılar da, mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitim öğretimden geri kaldığını ve gittikleri yerlerdeki okullarda ya da döndükleri kendi okullarında uyum sorunu yaşadıklarını belirtmektedirler. Budak (2013) araştırmasında çocuk yaşta çalışmaya maruz kalan çocuklar, okul yaşamlarında başarılı olma ve toplum içinde iyi bir statüye sahip olma şansını daha o yaşlarda kaybettiğini söyleyerek araştırma bulgularıyla örtüşen bir ifade kullandığı görülmüştür. Bu bulguyu destekleyen benzer bir ifadeyi de Şahan(2008) çalışmasında, okul atmosferinden ırak kalan çocuklar okula adapte olma sorunu yaşadıklarını ve bu nedenle başarısız oldukları görülmekte olduğunu belirten bir ifadeye yer vermiştir. Alper(1994) araştırmasında çocukluk döneminde alınan eğitimin kalitesi ve süresi yetişkinlik döneminde başarıyı etkileyen en önemli bir faktör olduğunu belirtmektedir. Mevsimlik tarım işçi çocukların eğitimden uzak kalması ve okula devam edebildiği süre hesaplandığında gerçekten başarının ne kadar etkilendiğini ortaya koymaktadır. Araştırma bulgularından da anlaşıldığı üzere mevsimlik tarım işçi çocukların eğitimden mahrum kalması, hem kendilerini hem de eğitimi etkilediğidir. Araştırmacıların bazıları bu çocuklar eğitimin kalitesini düşürdüğünü savunmaktadırlar.

Araştırmanın katılımcıları mevsimlik tarım işçi çocukların eğitimden mahrum kalma zaman aralığı olarak okulların açıldığı ilk birkaç ay(Eylül-Ekim-Kasım) ve okulların kapanmasından üç ay öncesinden(Nisan-Mayıs-Haziran) başlayıp okulun kapanmasına kadar devam süreyi kapsadığını belirtmişlerdir. Bu zaman aralığı mevsimlik tarım işlerinin en yoğun olduğu dönemle çakışması çocukların eğitimden mahrum kalmasının en büyük etkeni olarak gösterilmiştir. Katılımcılardan biri “zaman aralığını” “...okul döneminin başladığı ilk bir kaç ay okula gelememekte yahut okulun son ayları okulu erken bırakıp gitmekte...” şeklinde ifadesiyle durumu özetlemektedir. Araştırmanın bu bulgusuyla uyumlu olarak; Gülçubuk(2012)’un çalışmasında özellikle Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgelerinde yaşayan, çalışmadan dolayı eğitimine devam edemeyen, etmekte zorluk çeken ya da hiç başlayamayan bu çocuklar senenin 4-7 ayını il dışında

gittikleri çalışma bölgelerinde, temel ihtiyaçlardan yoksun olarak çadırlarda sürdürdüklerini belirtmiştir.

Katılımcıların ifadelerinden mevsimlik tarım işçi çocukların eğitimde yaşadıkları sorunların önlenmesinde sorumluluk sahipleri aileler, devlet, hükümet, Milli Eğitim Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, öğretmen, yöneticiler, Sivil Toplum Kuruluşları, Valilikler, Kaymakamlıklar ve Muhtarlıklar olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda Mevsimlik Tarım İşçileri Başbakanlık Genelgesinde, mevsimlik tarım işçilerinin ve çocuklarının sorunlarının giderilmesi adına Valiliklerce, mevsimlik tarım işçilerinin yoğun olarak çalıştığı yerlerde, çocukların eğitim ihtiyaçlarını ve diğer temel ihtiyaçlarını karşılamak için geçici yerleşim alanları oluşturulacağı belirtilmiştir. Ayrıca Milli Eğitim Bakanlığı Okul Yönetim Bilgi Sistemi'nde(e-okul) yer alan mevsimlik tarım işçisi çocuklarına ilişkin kayıtlar METİP'e(Mevsimlik Tarım İşçileri Sistemi) aktarılma faaliyetlerinde bulunulacaktır. Bunun yanı sıra Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı ile koordineli çalışarak, bu alanda yapılan faaliyetleri denetimini yerinde ziyaret edileceğine değinilmiştir. Mevsimlik tarım işçi çocukların okul kıyafetleri ve malzemeleri Valiliklerin talimatıyla Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları aracılığıyla temin edileceği ifade edilmiştir. Ayrıca İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığı tarafından mevsimlik tarım işçilerin göç dönemlerinde yolculuklarının güvenli ve sağlıklı bir şekilde yapılması amacıyla gerekli olan tedbirleri alınması gerektiği vurgulanmıştır. Görüldüğü üzere Genelge'de Devlet'in tüm bileşenleri mevsimlik tarım işlerinde çalışan/çalıştırılan çocukların sorunlarının önlenmesinde sorumluluk bilincinde hareket edeceği görülmektedir. 2011 yılında Milli Eğitim Bakanlığınca "Mevsimlik Gezici Tarım İşçisi Çocuklarının Eğitimi" konulu, 2011/25 sayılı bir Genelge yayımlanmıştır. Bu genelgenin hayata geçirilmediği konusunda TBMM tarafından oluşturulan Komisyonca da dile getirilmiştir. TBMM(2015), "*Gerek tarım işçilerine dair araştırma raporları ve bilimsel yayınlardan gerekse de Komisyonumuzun saha ziyaretlerinden, Milli Eğitim Bakanlığınca 29.01.2015 tarihli Komisyon toplantısında mevcudiyeti ve uygulanması hakkında bilgi verilmeyen mezkûr Genelgenin hayata geçirilmediği anlaşılmaktadır*" şeklinde ifade etmiştir. Araştırmanın katılımcıları tarafından bu durum şöyle ifade edilmiştir; mevsimlik tarım işçi çocuklarının eğitimde yaşadıkları sorunlara yönelik Milli Eğitim Bakanlığı tarafından birtakım önleyici çalışmaların yapılmaya

çalışıldığı ama bu çalışmaların pratikte kaldığını, uygulanmadığını belirtmişlerdir. Milli Eğitim Bakanlığı ve diğer ilgili kurumların çocukların sorunlarına yönelik çalışmalar yapıldığı hem araştırmanın katılımcıları hem de bu alanda saha da araştırma yapan araştırmacılar tarafından belirtilmektedir. Fakat bu çalışmaların hala sorunu çözüme kavuşturmak adına somut bir veri ortaya koyamadığı görülmektedir.

Mevsimlik tarım işçilerinin yaşam şartlarını ve koşullarını düzeltmek için Bakanlıklar, Valilikler, Kaymakamlıklar ve diğer il-ilçe yerel yönetimleri eliyle çalışmalar yapılmaktadır. Bu çerçevede Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, “*Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi Stratejisi ve Eylem Planı*” başlıklı bir çalışma gerçekleştirilmiştir(ÇSGB,2010). Bu çalışmanın hedef faaliyetlerinden biri de eğitim ile ilgili olanıdır. Eğitimde hedeflenen faaliyette dikkat edilmesi gereken nokta, kadın ve genç kız çocuklarına yönelik olan hedeftir. Kadın ve genç kız çocuklarına bu alanda yapılacak çalışmaların olmasıdır. Bu çalışmalar Halk Eğitim Merkez Müdürlükleri tarafından “*Aile Eğitim Programları*” kapsamında eğitim düzenlenmesi hedeflenmiştir. Bunlardan birkaçı, Okuma Yazma Kursları, Meslek Edindirme Kursları ve Ana Çocuk Sağlığı şeklinde ifade edilmiştir. Araştırmanın bulgularından çıkan sonuçlarla örtüşen bir ifade kullanılmıştır. Örneğin katılımcılardan biri “...özellikle kız çocuklarının çalışmasının engellemesi” ifadesi bu noktaya vurgu yaptığı anlaşılmaktadır. Ayrıca Eğitimsen, (2007) tarafından yapılmış bir araştırma da “*Özellikle tarım alanında çalışan kız çocuklarının yükü erkek çocuğa oranla daha ağırdır*” ifadesi bu durumu benzer bir söylemle belirtmektedir.

Araştırmanın katılımcıları eğitim sendikaları ve diğer sendikaların mevsimlik tarım işlerinde çalışan çocukların önlenmesinde ve eğitime kazandırılmasında ziyade çalışanların özlük ve sosyal halklarının iyileştirmeyi amaçladığını söylemişlerdir. Eğitim sendikaları ve diğer sendikaların mevsimlik tarım işlerinde çalışan çocukların önlenmesinde ve eğitime kazandırılmasında yeterli çalışmalar yapmadığını, yapılan çalışmalarda yüzeysel olduğunu belirtmişlerdir. Çöpoğlu(2018) çalışmasında, sendikaların çocuk işçili ile mücadele de büyük rol oynaması gerektiğini, şuna kadar çocuk işçi sorunun çözümüne yönelik aktif bir katılım sergilemediklerini belirtmiştir. Yine istihdamı arttırmak, ücretleri yükseltmek ve iş koşullarını geliştirmek sendikaların en temel amaçları olduğundan çocuk işçiliği ile mücadele yetersiz kaldıklarını belirtmiştir. Bu bulguların aksine Eğitimsen çocuk işçiliği ile mücadelede ve çocukların

eğitime kazandırılması amacıyla çalışmalar yapıldığı bilinmektedir. Çocuk işçiliği mücadelede ve çocukların eğitime kazandırılması konusunda ülkemizde işveren ve işçi kuruluşları Türk İşçi Sendikaları Konfederasyonu (Türk-İş) bünyesinde “Çalışan Çocuklar Bürosu”nu kurmuştur.

Sivil Toplum Kuruluşlarının da sorumluluk üstlenmesi gerektiği araştırmanın bulgularından anlaşılmaktadır. Olsen(1996) araştırmasında Sivil Toplum Kuruluşlarının çocuk işçiliğine karşı mücadelesine hükümetlerin şüpheyile baktığını söylemiştir. Hâlbuki toplumların geleceği olan çocukların hükümetler tarafından korunması gerekirken sivil toplum kuruluşlarının bu yöndeki çalışmalarına şüpheyile bakması düşündürücüdür. Ayrıca Olsen (1996) öğretmenlerin de çocuk işçiliği ile mücadele de aktif rol almasını istemektedir. Bunun için çocuk işçiliği sorununu gündemine alarak çocukları bilgilendirmelidir. Öğretmenler, aile ve velilere çocuk işçiliğinin önemini ve tehlikelerini anlatmalıdır. Öğretmenler sendikalarıyla bu konuyu gündeme taşımalı, yoksul aile çocuklarının eğitim sistemine katılmasına yardımcı olmalıdır.

5.3. Öneriler

Mevsimlik tarım işçisi olarak çalışan çocukların eğitimde yaşadıkları sorunlar, onların fiziksel, ruhsal ve sosyal açıdan menfi sonuçlara neden olmaktadır. Bu durumun ortadan kaldırılması için çalışmalar yapılabilir. Yaptığımız araştırma sonuçlarına dayanarak bazı öneriler de bulunabiliriz.

- Mevsimlik Tarım İşçilerine yönelik uygulanan METİP (2010-2013) Projesi kapsamında tüm tarım işçilerine ulaşılabilir şekilde kapsamlı olarak proje devam etmelidir.
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’nın tarafında yayınlanmış “Çocuk İşçiliği ile İlgili Ulusal Mücadele Programı” (2017-2023) ilgili makamların görev ve sorumlulukları açıklanmıştır. Bu ilgili makamlar görevleriyle ilgili çalışmaları en kısa zamanda hayata geçirmeyi hedeflemeli ve bunlara yönelik yapılacak “Eylem Planları”nı ve “Yol Haritaları”nı açıklamalıdır.
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca yayınlamış olan “Tarım İş Aracılığı Yönetmeliği”de yer alan araçların belge almadan işçi çalıştırmaları

yasaklanmalı, çocukları işçi olarak çalıştıran belge sahibi araçların belgeleri alınmalıdır.

- Devlet tarafından aileleri okul döneminde mevsimlik tarım işçisi olan çocuklara devlet tarafından eğitimden geri kalmaması için barınabilecekleri yurtlar sağlanmalıdır. Özellikle Yatılı Bölge Okullarına bu çocukların kayıtları yapmalı ve aileler bu konuda ikna edilmeli, gerekirse çocukların kazanabilecekleri paraları ailelere ödenmelidir.
- Mevsimlik tarım işçiliği sebebiyle eğitime geç başlayan ve erken ayrılan çocuklara hafta içi ve hafta sonu ek kurslar düzenlenebilir. Kurslarda başarılı olan öğrenciler okul yönetimlerince ödüllendirilmelidir.
- Okul İdaresi ve Okul Rehberlik Servisi bu çocukların fiziksel, ruhsal ve zihinsel olarak sağlıklı olması için bu çocukların aileleriyle görüşmeler yapmalıdır. Ailelere yönelik bilgilendirici ve eğitici seminerler düzenlemelidir.
- Milli Eğitim Bakanlığı mevsimlik tarım işçisi çocukların eğitimde yaşadıkları sorunları önlemek için İl ve İlçe Müdürlükleriyle çalıştaylar düzenleyerek okul yöneticilerini ve öğretmenlerini bu konuda bilgilendirmelidir.
- Valilikler Sivil Toplum Kuruluşlarıyla İşbirliği yapmalıdır ve bu çocuklara düzenli bir şekilde burs imkânı sağlamalıdır. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları bu çocukların ailelerine gerekli yardımları yapmalıdır.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı mevsimlik tarım işçisi ailelere yaşadıkları yerlerde iş imkânı sağlamalıdır. “Yerinde İstihdam Politikası” izlenerek mevsimlik tarım işçi çocukların önlenmesi ve eğitimlerine devam etmeleri sağlanmalıdır.
- Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı işbirliği yaparak mevsimlik tarım işçi aileleri tespit etmelidir. Bunun sonucunda tüm mevsimlik işçi ailelere sağlık güvencesi yararlanma imkânı sağlamalıdır.
- Yoğun olarak mevsimlik göç veren ve alan bölgelerde ihtiyaç duyulan nitelikli iş gücü yetiştirilmesi hedeflenmelidir. Bu amaç doğrultusunda Halk Eğitim Merkezleri, Belediyeler, Kaymakamlıklar bilgilendirici ve eğitici kurslar açmalı, ilgili kurumlarla işbirliği kurularak sürece katkı sağlamalıdır.
- Kalıcı çözüm politikaları geliştirilmeli ve yasal düzenlemeler yeniden gözden geçirilerek, özellikle “Çocuk ve Genç İşçi Çalıştırılma Usul ve Esasları

Yönetmeliği” esas alınarak tarım işlerinde çocukların çalıştırılması açık bir şekilde önlenmelidir.

- Gezici Eğitim Kurumları açılarak mevsimlik tarım işçi çocuklarının eğitim kayıpları önleyici çalışmalar yapılarak denetimleri sağlanmalıdır.
- Mevsimlik Tarım İşçiliği nedeniyle temel eğitimlerini alamayan ya da yarıda bırakan çocuklara gittikleri bölgelerde yatılı okullarda ya da diğer eğitim kurumlarında imkânlar sağlanmalıdır. Özellikle kız çocukların eğitimini engelleyen tutum ve davranışların değiştirilmesi yönünde eğitim programlarının hazırlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Ağcabay, M. (2012). “Türkiye’de Çocuk İşçiliği”. *Eğitim Dergisi*, 33. Erişim tarihi: 06.11.2013, <http://www.egitirim.gen.tr/site/arsiv/73-33.html>, 6762.
- Akar H., E. Karabıyık, A. Gündüz Hoşgör, A. Özbek, A. Babahan ve M. Akbaş. (2009). *İlköğretimde Bölgesel Eşitsizlik: Kuzeydoğu, Ortadoğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde İlköğretime Erişim, Devam ve Kaliteli Eğitimi Sağlamaya Yönelik Politika Önerileri*. ODTÜ Yayını Dünya Bankası, 2012
- Akbıyık, N. (2008). Türkiye’de Tarım Kesiminde İşgücü Piyasalarının Yapısı, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 24(7), 220-238
- Akbıyık, N. (2011). Malatya’da Çalışan Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sosyal ve Ekonomik Sorunlarının İncelenmesi, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 36(10), 132-154.
- Akço, S.; “Medeni Hukuk Açısından Hukuk”, Çocuk Hakları ve Yerel Yönetim, İstanbul 1997, s.108
- Aksoy, Suat, 1969. Tarımda İş Hukuku, Türk Ziraî Ekonomi Derneği Yayınları No: 1, Ankara
- Akyüz, Y., (2007). Türk Eğitim Tarihi. 11.(Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Alper Y., “Çocuk İşçilerin Sosyal Güvenlik Hakları, Türkiye’de Çocuk İşgücü”, TİSK, Ankara 1994, No: 138.
- Avşar, Z. ve Öğütoğulları, E. (2012). “Çocuk İşçiliği ve Çocuk İşçiliği ile Mücadele Stratejileri”. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 1, 9-40.
- Aydın, İ., (2015). *Alternatif Okullar*. (5.Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Baştaymaz Tahir, “Çocuk İşçiler ve Enformel Sektör”, Türk-İş Deri İşkolunda Çalışan Çocukların Eğitim Semineri, 26 Ocak 1995, İstanbul.
- Baylan, M. (1999). *Eğitimin Önemi*, İstanbul

- Benek, S. ve Ökten, Ş. (2011). Mevsimlik Tarım İşçilerinin Yaşam Koşullarına İlişkin Bir Araştırma: Hilvan İlçesi (Şanlıurfa) Örneği, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 10 (12), 653-676
- Beş Yıllık Kalkınma Planları. (Erişim tarihi: 04 Ağustos 2019) (<http://www3.kalkinma.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebContentGosterm.aspx?Enc=51C9D1B02086EAFBD8FB4D720EB6A172>)
- Bilgin V., (1994).“Çalışan Çocukların Toplumsal Profili”, Türk-İş Sendikalar ve Çalışan Çocuklar Ulusal Semineri, İstanbul 1994.
- Budak, U. (2013). “Göç Çocuk İşçiliğini Arttırdı”. Urfa Star Bağımsız Günlük Gazetesi, <http://www.urfastar.com/guncel/goc-cocuk-isciligini-arttirdi-videoh3910.html>
- Bulut, I. ve G., Gürkan M. (2007). *Çocuk İşçiliği İle Mücadelede Öğretmen El Kitabı*, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Ankara.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2010). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, (6.Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık
- Büyüktarakçı, Sevil (2010), İş Hukukunda Mevsimlik İşler ve Kampanya İşleri, Seçkin Yayınevi, Ankara.
- ÇSGB, (2006). Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi İçin Zamana Bağlı Politika ve Program Çerçevesi, ÇSGB, 2. Baskı, Ankara 2006, s.34
- ÇSGB, (2006). Türkiye’de Çocuk İşçiliği Sorun Bizim Bilgilendirme Materyali Kitap 1., Dumat Ofset, 2. Baskı, Ankara 2006, s.23.
- ÇSGB, (2010). “Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi Stratejisi ve Eylem Planı” Ankara 2010 s.10.
- Çelik, Z., (2005). “Planlı Dönemde Türkiye”deki Kırsal Kalkınma Politika ve Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme”. *Planlama Dergisi*, 2, 61-71.
- Çepni, S. (2010). Araştırma ve Proje Çalışmalarına Giriş. Trabzon: Akademi Kitabevi

- Çetinkaya, Ö. (2008). Farm Labor Intermediaries in Seasonal Agricultural Work in Adana Çukurova. Middle East Technical University Unpublished Master Thesis. Ankara
- Çivi, H., (1977). Tarımsal Ürünlerde Taban Fiyatlar ve Türkiye'de Taban Fiyat Politikası, Atatürk Üniv. İşletme Fak. Yayınlan No: 59. Erzurum.
- Çınar S. ve K. Lordoğlu (2011). “Mevsimlik Tarım İşçiliğinde Tekil Bir Analiz: Karasu Fındık Toplama İşçileri”, *Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, 38, 23-33.
- Çınar, S. ve Lordoğlu, K. (2010). “Mevsimlik Tarım işçileri: Marabadan Ücretli Fındık İşçiliğine” [Bildiri]. *Sosyal Haklar Uluslararası Sempozyumu*, (ss. 419-448).
- Çöpoğlu, M., (1988). “Çocuk İşçiliği”, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), 1998, ss. 115- 116
- Çöpoğlu, M. (2018). Bir Kısır Döngü: Dünyada ve Türkiye’de Çocuk İşçiliği ve İşsizlik, *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*
- Deniz, O., (2009). Uluslararası Göçler ve Türkiye’ye Yansıması, Çantay Kitabevi, İstanbul.
- Dernek, Z., (2006). “Cumhuriyet’in Kuruluşundan Günümüze Tarımsal Gelişmeler”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 1 (1), 1-12
- Dinçer A.,(2007). “Neoliberalizm Eğitim Sistemini Sermaye Leyhine Yeniden Yapılandırıyor”, *Küreselleşme ve Eğitim*, Dipnot Yayınları, Ankara: 2007,s.321-322
- Disk-Ar,(2015).Türkiye’deÇocukİşçiliğiGerçeğiRaporu (<http://disk.org.tr/2015/04/disk-ar-turkiyede-cocuk-isciligi-gercegi-raporu-2015/>) (Erişim tarihi: 02/08/2019)
- Doğanay, H., Orhan, F., (2016). Türkiye Beşerî Coğrafyası (5. Basım), Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara
- Dünya Kalkınma Raporu, (2012). Web: <http://www.unesco.org.tr/dokumanlar/egitim/2012.pdf>(Erişim tarihi: 27/07/2016).
- Eğitim-Sen, (2009). 2009 – 2010 Eğitim-Öğretim Yılı Basında Eğitimin Durumu
- Eğitim-Sen, (2007). Mevsimlik Tarım İşçiliği Nedeni ile Eğitime Ara Veren İlköğretim Öğrencileri Araştırması. Ankara: Eğitim-Sen yayını

- Ertürk, Y. (1997). Türkiye’de Çocuk Emeğinin Kullanım Biçimleri B. Onur (Ed.), *Çocuk Kültürü: 1. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi* (kitabında). A.Ü. Çocuk Kültürü Araştırma Uygulama Merkezi Yayını, ss.329-353, Ankara
- Esener, T., (1973). Is Hukuku, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No: 315, Ankara
- Gülçubuk, B., (2012). Tarımda Çocuk Emeği Sömürüsü ve Toplumsal Duyarlılık, *Çalışma ve Toplum*, 2012/2
- Gürçay, C. ve Kumaş, H. (2002). “Dünyada ve Türkiye’de Çalış(tırıl)an Çocukların Profili” Türkiye’ de Çalışan Çocuklar Semineri, 29-31 Mayıs 2001, (ss. 35), Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü
- Göngür, M., (2009). Mersin’de Sokakta Çalışan ve Yaşayan Çocuklar Sorunlar-Çözümler, Mersin Valiliği Yayınları Sosyal Araştırma Dizisi, Yayın No:3, Güven Ofset, Mersin 2009.
- Görücü, İ., & Akbıyık, N. (2010, Ocak-Haziran). Türkiye’de Mevsimlik Tarım İşçiliği: Sorunları ve Çözüm Önerileri. *Hikmet Yurdu: Düşünce-Yorum Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*(5), 189-219
- Han, P. D., (1999). İktisadi Kalkınma. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi T.C Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 1149, Eskişehir, 1999
- ILO, (2015). <http://www.ilo.org/ipsec/facts/lang--en/index.htm> (Erişim tarihi: 31/07/2016).
- İlik, B. ve Türkmen Z., İstanbul Sokaklarında Çalışan Çocuklar Araştırma Projesi Dökümanı, ILO Türkiye Yayınları, Ankara 1994, s.5.
- İpekçioğlu, Ş., Büyükhatipoğlu, Ş., Monis, T., Özel, R. ve Bayraktar, M. (2012). “Mevsimlik Tarım İşçilerinin Ekonomik- Sosyal Sorunları ve Çözüm Önerileri” [Bildiri]. *Türkiye 10. Tarım Ekonomisi Kongresi*, 1 (ss. 214-217), Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Kahramanoğlu, E.; Türkiye’de Çalışan Çocuklar Sorunu ve Çözüm Yolları”, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu ve Friedrich-Nauman-Vakfı Yayını, Ankara 1996.

- Kalkınma Atölyesi, (2014). “Fındık Hasadının Oyuncuları” Kalkınma Atölyesi. Ankara: Altan Matbaası
- Karabulut, Ö., (1996), Türkiye’de Çalışan Çocuklar, Friedrich Ebert Vakfı Yayınları, İstanbul
- Karabulut, Ö., (1994). *Çalışan Çocuklar*, Türk-İş, Ankara 1994.
- Kepenekci, Y.K. (2010). “An Analysis on Children’s Rights in Stories Recommended for Children”.*Journal Of Peace Education*, 7(1):65-83
- MSG Yayın Kurulu, (2010). “Mevsimlik Tarım İşçilerinin Yasal Durumu”, *Türk Tabipler Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, Sayı. 38, s. 4-5.
- Oğan, M., (1996). Türkiye’de Çalışan Çocuklar Sorunu, Eğitim Sen Yayını, Güz, s. 2-24.
- Oğuz, F. ve Bayar, F. (2003). “1923-2003 Türkiye Ekonomisi”, *Hazine Dergisi*, Cumhuriyetin 80. Yıl Özel Sayısı, Aralık, ss:3-40.
- Olsen, T. (1996). Churhes Fight Overseas Child Labour. *Chiristianity Today*, 40(12)
- Öz S., Bulut E., (2013). “Mevsimlik Tarım İşçilerinin Türk Hukuk Sistemi İçerisindeki Yeri”, *Çalışma Dünyası Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 1, Temmuz-Eylül, s. 94-11
- Özbekmezci, Ş. ve Sahil, S., (2004). “Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sosyal, Ekonomik ve Barınma Sorunlarının Analizi”. *Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 19 (3), 261-274
- Pamuk, Ş., (2009). “Türkiye’de Tarım ve İktisadi Gelişme”. *Mülkiye Dergisi*, 33 (262), 63-77.
- RG, (2012). 6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu (Resmi Gazete Tarihi: 30.06.2012, Sayısı: 28339).
- RG, (2015). Toplum Sağlığı Merkezi ve Bağlı Birimler Yönetmeliği (Resmi Gazete Tarihi: 05.02.2015, Sayısı: 29258).
- RG, (2010). “Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi Genelgesi” (2010/6), (Resmi Gazete Tarihi: 24.03.2010, Sayısı: 27531).

Resmi Gazete Tarihi: 27.05.2010 Resmi Gazete Sayısı: 27593

Sayın.,C., (2015). Tarımda İş Hukuku Lisans Ders Notları, Antalya

Semerci Uyan, P., & Erdoğan , E., (2017). *Ben Kendim Büyüdüm Demiyorum. Adana'da (Mevsimlik Gezici) Tarım İşçilerinin Çocuklarının Yaşam Koşullarının Çocuğun İyi Olma Hali Perspektifinden İyileştirilmesi Projesi Araştırma Sonuçları*. İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

Serter, N., (1994). Türkiye'nin Sosyal Yapısı, İstanbul: Filiz Kitabevi Fakülteler Matbaası, ss. 79- 86

Şahan, G., “Mevsimlik İşçi Çocuklarının Eğitim Sorunları Ve Çözüm Önerileri” <http://site.mynet.com/gulsunahan/GULSUN/id10.htm1>

Şahin, B. (2009). Çocuk İşçilerin Korunması.(Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Şakar, M., (2010). “İş Kanunu Açısından Mevsim ve Kampanya İşlerinde Çalışan İşçilerin Durumu”, *Yaklaşım Dergisi*, Ekim

Şimşek, Z. ve Koruk, İ., (2010). İhmal Edilen Bir Grup: Şanlıurfa İl Merkezinde Göçebe Mevsimlik Tarım İşçilerinin Çocukları, *Türk Tabipler Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*. Ekim-Kasım-Aralık Sayısı, 18-23.

Şişman, Y., (2003). “Sosyal Politika Açısından Türkiye’de Çocuk ve Genç İşgücü”.Kamu- İş: *İş Hukuku Dergisi*, 7,4.

Şimşek, Z., (2012). Mevsimlik Tarım İşçilerinin ve Ailelerinin İhtiyaçlarının Belirlenmesi Araştırması. Ankara: Harran Üniversitesi Tıp Sağlığı Anabilim Dalı ve Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu

TBMM, (2015). Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sorunlarının Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu Raporu, ss. 716

Terzi, F., (2009), “Çocuk İşçilerin Psiko-Sosyal Durumları”, Karedeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trabzon

- Topuz, H., (2007). “Cumhuriyet Dönemi Ekonomisinde Tarımsal Yapının İncelenmesi (1923-1950)”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12 (3), 367-380.
- TÜİK Haber Bülteni. İşgücü İstatistikleri-2017, 23 Mart 2018, Sayı: 27699
- Tümertekin, E., Özgüç, N., (2011). Beşeri Coğrafya- İnsan Kültür Mekân (12. Baskı), Çantay Kitabevi, İstanbul.
- Türk Dil Kurumu, (2011). *Türkçe Sözlük (11.bs.)*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- TÜSİAD, (2002). Türkiye’de İşgücü Piyasası ve İşsizlik, Lebib Yalkın Yayınları ve Basım İşleri A. Ş. , Aralık 2002, s. 177.
- Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü; IV. Genel Kurul Çalışma Raporu, Ankara 2007
- Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü; IV. Genel Kurul Çalışma Raporu, Ankara 2007
- Ulusoy, S., (2003). “AB’ne Adaylık Sürecinde Ab Ve Türkiye Tarım Politikaları: Öncelikler Farklılıklar-Çelişkiler” [Bildiri]. AB Genişleme Sürecinde Türkiye “Tarımsal ve Kırsal Politikalar” Sempozyumu, Türkiye Mühendisler Mimarlar Odası Birliği, Ankara: Ziraat Mühendisleri Odası Yayını, (ss.8).
- Uyan Semerci, P., Erdoğan, E. ve Kavak, S., (2014). Mevsimlik Gezici Tarım İşçiliği 2014 Araştırma Raporu, Hayata Destek İnsani Yardım Derneği
- UNICEF Türkiye Temsilciliği, (1997). Dünya Çocuklarının Durumu, Ankara: Tisimat Basım Sanayii A.Ş., 1997, s.25.
- UNICEF, (2013). Çocukların Durumu. Ankara: Unicef.
- Yıldırak, N. - vd., (2003). Türkiye’de Gezici ve Geçici Kadın Tarım İşçilerinin Çalışma ve Yaşam Koşulları ve Sorunları. Tarım-İş Sendikası Yayınları, Ankara
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, (9.Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Yiğit, B., (2016). Gezici Mevsimlik Tarım İşçileri İle Yerel Tarım İşçilerinin Durumlarının Karşılaştırmalı Analizi: Isparta İli Örneği, *Ünye İİBF Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 2, Aralık 2017

İnternet Kaynakları

http://www.egitimsen.org.tr/down/230909_egitimrapor.pdf (Erişim tarihi: 31.07.2016).

<http://www.memurhaber.com/2012-cocuk-iscucu-anketi-tuyler-urperti-1510826h.htm>(
Erişim Tarihi: 16.08.2019)

<https://m.bianet.org/bianet/cocuk/185847-disk-cocuk-iscilerin-yaklasik-yuzde-80-i-kayitdisi-calistiriliyor> (Erişim tarihi: 16.08.2019).

<http://www.calismadunyasi.gov.tr/pdf/sayi1/05.pdf> (Erişim tarihi: 16.08.2019).

<https://m.bianet.org/bianet/insan-haklari/187272-yeni-duzenleme-mevsimlik-tarim-iscilerinin-sorununu-cozecek-mi> (Erişim tarihi: 16.08.2019).

<https://fisek.org.tr/calismalar/cocuk-emegi/cocuk-emegi-uzerine-yazilar/turkiyede-calisan-cocuklarla-ilgili-yasalar/> (Erişim tarihi: 16.08.2019).

<https://m.bianet.org/bianet/insan-haklari/187272-yeni-duzenleme-mevsimlik-tarim-iscilerinin-sorununu-cozecek-mi> (Erişim tarihi: 16.08.2019).

<https://m.bianet.org/bianet/siyaset/120955-mevsimlik-isciler-icin-yasa-gerekli>

<http://www.calismadunyasi.gov.tr/pdf/sayi1/05.pdf> (Erişim Tarihi: 16.08.2019)

http://www.mevsimliktarimiscileri.com/files/dosya/1_5_635195194986478181.pdf

<http://www.mevsimliktarimiscileri.com/> (Erişim tarihi: 17.08.2019).

<http://www.mevsimliktarimiscileri.com/> (Erişim tarihi: 17.08.2019).

<https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss.716.pdf> (Erişim tarihi: 17.08.2019)

<http://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/cocukparlamentosu2003.htm>

(Erişim tarihi: 17.08.2019)

EKLER

Ek 1: Mevsimlik Gezici Tarım İşçisi Çocuklarının Eğitimleri (2011/25)

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
İlköğretim Genel Müdürlüğü

Sayı : B.08.0.İGM.0.73.04-200/ 5410

20 NİSAN 2011

Konu : Mevsimlik Gezici Tarım İşçisi
Çocuklarının Eğitimleri

GENELGE
2011 / 25

- İlgi : a) 24/03/2010 tarihli ve 27531 sayılı Resmi Gazetede Yayımlanan 2010/6 Nolu
Başbakanlık Genelgesi,
b) 222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanununa Göre Kurulması Gereken Gezici Okul ve
Gezici Öğretmenlikler Yönetmeliği.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile Çocuk Haklarına Dair Sözleşmede de önemle vurgulandığı üzere, temel eğitim herkesin eşit olarak yararlanması gereken en doğal bir hak olarak tanımlanmıştır. Türkiye söz konusu Bildirge ve Sözleşmeyi taraf ülke olarak imzalamıştır. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 28'inci maddesinde özetle; "Taraf devletler çocuğun eğitim hakkını kabul eder ve bu hakkın fırsat eşitliği temeli üzerinde tedricen gerçekleştirilmesi görüşüyle özellikle ilköğretimi herkes için zorunlu ve parasız hale getirirler...Okullarda düzenli biçimde devamın sağlanması ve okulu terk etme oranlarının düşürülmesi için önlem alırlar...eğitim alanında, özellikle cehaletin ve okuma yazma bilmemenin dünyadan kaldırılmasına katkıda bulunmak ve çağdaş eğitim yöntemlerine ve bilimsel ve teknik bilgilere sahip olunmasını kolaylaştırmak amacıyla uluslararası işbirliğini güçlendirir ve teşvik ederler." denilmektedir.

Uluslararası belgelerin yanı sıra bireye eğitim hakkının sağlanması amacıyla ulusal düzeyde de mevzuatımızda olumlu düzenlemeler yapılmıştır. 1924 Anayasasının 87'nci, 1961 Anayasasının 50'nci ve 1982 Anayasasının 42'nci maddesi ile 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu ve 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununda ilköğretim, mecburi öğretim çağındaki çocuklar için zorunlu ve Devlet okullarında parasızdır hükmüne yer verilmiştir.

Ülkemizin sosyo-ekonomik yapısı ve coğrafi şartları gereği birçok vatandaşımız yılın belirli dönemlerinde ikamet ettikleri yerleşim birimlerinden mevsimlik gezici tarım işçisi olarak yurdun farklı bölgelerine göç etmektedirler. Eğitim öğretim dönemi içine rastlayan zorunlu göçler neticesinde öğrenim çağındaki birçok çocuğumuzun eğitim ortamından uzaklaşmaları söz konusu olmaktadır. Bu durumdaki çocuklarımızın gittikleri yerlerde öğrenim hakkından faydalandırılmaları önem arz etmektedir.

Mevsimlik gezici tarım işçisi çocuklarının eğitime erişim ve devamlarının sağlanması noktasında aşağıdaki yol haritasına uyulacaktır.

1- İlgi (a) Genelge hükümleri doğrultusunda, Bakanlığımız tarafından yapılması gereken görev ve sorumluluklar, diğer kurum ve kuruluşlarla koordineli bir şekilde yerine getirilecektir.

Atatürk Bulvarı 06648 Bakanlıklar/ ANKARA
Bilgi için : Galip GÜLMEZ Şb.Md.
Telefon: (0 312) 413 15 98
Faks: (0 312) 417 71 05
iogmokullar@meb.gov.tr | iogm@meb.gov.tr

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
İlköğretim Genel Müdürlüğü

Sayı : B.08.0.İGM.0.73.04-200/ 5410

20 NİSAN 2011

Konu : Mevsimlik Gezici Tarım İşçisi
Çocuklarının Eğitimleri

2- Mevsimlik gezici tarım işçilerinin zorunlu eğitim çağındaki çocuklarının öncelikle kendi bölgelerindeki yatılı ilköğretim bölge okullarına yerleştirilmeleri sağlanacaktır.

3- Yatılı öğrenci olarak yerleştirilme imkânı bulunmayan bölgelerdeki mevsimlik gezici tarım işçi çocukları, göç ettikleri yerlerde taşınmalı ilköğretim uygulamasından yararlandırılacaktır.

4- İlgi (b) Yönetmelik hükümleri doğrultusunda mevsimlik gezici tarım işçisi çocuklarının yoğun olarak bulunduğu yerlerde gezici öğretmen görevlendirilerek mobil okul veya çadır okul uygulaması yapılacaktır.

5- Zamanında okula kayıt yaptıramamış veya öğrenimlerine bir süre ara vermiş çocuklardan durumu uygun olanlar, Yetiştirici Sınıf Öğretim Programından faydalandırılacaktır.

6- Özel eğitim ihtiyacı bulunan çocukların eğitim haklarından faydalandırılması için Rehberlik Araştırma Merkezi Müdürlükleri tarafından gerekli çalışmalar yapılacaktır.

7- Ekonomik durumu yetersiz olan ailelerin çocuklarının şartlı eğitim yardımı ile diğer eğitim yardımlarından faydalandırılması için gerekli tedbirler alınacaktır.

8- Yönetici, rehber öğretmen, gönüllü veli ile katkıda bulunacak diğer kurum ve kuruluşların personelinden oluşturulacak ekipler tarafından halk eğitim merkezleri bünyesinde; eğitimin önemi, eğitime erişim, eğitim hakkında faydalanma gibi konular ile okuma yazma I. ve II. Kademe okuma yazma kursları, mevsimlik gezici tarım işçilerine ve toplum liderlerine bilgilendirme çalışmaları yapılacak, ayrıca yaşam boyu eğitim felsefesinden hareketle yaygın eğitim ihtiyacı olanlar tespit edilerek eğitim ihtiyaçları karşılanacaktır.

9- Mevsimlik ve gezici tarım işçilerinin göç ettikleri yerlerde bulunan halk eğitim merkezi müdürlüklerince, ailelere yönelik sosyal faaliyetler yapılacak, öncelikli tarım alanları olmak üzere meslek edindirme kursları düzenlenecek, toplumsal gelişime destek bakımından aile içi ve bireysel eğitim-danışmanlık hizmetleri (uzman kişilerden oluşturulacak ekiplerce) verilecektir.

10- İl/İlçe Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından, mevsimlik ve gezici tarım işçilerinin maddi ihtiyaçlarının karşılanmasına öncelik verilecek, çocukların okul kıyafetleri, kırtasiye vb. gereksinimlerinin giderilmesi sağlanacaktır.

11- Mevsimlik gezici tarım işçisi olarak çalışan ailelerin çocuklarının izlenebilmesi için e-okul sistemi öğrenci genel bilgileri ekranında oluşturulacak bölüme okul yönetimince öğrenci bilgileri düzenli olarak sisteme işlenecektir.

Atatürk Bulvarı 06648 Bakanlıklar/ ANKARA
Bilgi için : Galip GÜLMEZ Şb.Md.
Telefon: (0 312) 413 15 98
Faks: (0 312) 417 71 05
iogmokullar@meb.gov.tr | iogm@meb.gov.tr

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
İlköğretim Genel Müdürlüğü

Sayı : B.08.0.İGM.0.73.04-200/ 5410

20 Nis 2011

Konu : Mevsimlik Gezici Tarım İşçisi
Çocuklarının Eğitimleri

12- Mevsimlik gezici tarım işçisi çocuklarına yönelik yürütülen çalışmalar altışar aylık dönemler (haziran-aralık) halinde raporlanarak Bakanlığımıza gönderilecektir.

Bilgilerinizi ve mevsimlik gezici tarım işçisi çocuklarının eğitim haklarından yoksun kalmaması için tüm tedbirlerin zamanında alınması hususunda gereğini önemle rica ederim.

Nimet ÇUBUKÇU
Millî Eğitim Bakanı

DAĞITIM:
Gereği :
B Planı

Bilgi:
A Planı

Atatürk Bulvarı 06648 Bakanlıklar/ ANKARA
Bilgi için : Galip GÜLMEZ Şb.Md.
Telefon: (0 312) 413 15 98
Faks: (0 312) 417 71 05
iogmokullar@meb.gov.tr | iogm@meb.gov.tr

Ek 2: Mevsimlik Tarım İşçileri 2017/6 (Genelge)

Başbakanlıktan:

Konu : Mevsimlik Tarım İşçileri

GENELGE

2017/6

Mevsimlik tarım işçisi olarak çalışmak amacıyla; bulundukları illerden başka illere giden vatandaşlarımızın ve ailelerinin bu süreçte yaşadıkları sorunlarının giderilmesine yönelik olarak aşağıda belirtilen çalışmalar, ilgili kurum ve kuruluşların işbirliğiyle yürütülecektir.

1. Valiliklerce, mevsimlik tarım işçilerinin yoğun olarak çalıştığı yerlerde; eğitim ve sosyal faaliyetleri ile işçilerin temel ihtiyaçlarını giderebilecekleri ortak kullanım alanları olan, iklim şartlarına uyumlu, emniyetli, ekonomik, estetik ve fonksiyonel, prefabrike, betonarme ya da çelik iskeletli, yeterli büyüklükte bir bina ile elektrik, su ve kanalizasyon alt ve üst yapısı bulunan geçici yerleşim alanları oluşturulması sağlanacaktır.

2. Geçici yerleşim alanları; sel ve su baskını gibi doğa olaylarından olumsuz etkilenmeyecek, yol ve altyapı hizmetlerinin sunumunun kolaylıkla sağlanabileceği, sağlık şartlarına uygun, tehlikeli ve girilmesi yasak yerlere yeterli mesafede, işçilerin asgari ihtiyaçlarını karşılayacak nitelikleri haiz ve işçi sayısına uygun büyüklükteki Hazine taşınmazları arasından seçilecektir. Bu kapsamda talep edilen ve Maliye Bakanlığınca uygun görülen taşınmazlar belirtilen amaçlarda kullanılmak üzere tahsis edilecektir.

3. Geçici yerleşim alanlarına su ve elektrik hizmeti verilmesine ilişkin abonelik ve kullanım bedelleri yatırım izleme ve koordinasyon başkanlıkları ile il özel idareleri bütçelerine Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca aktarılan ödeneklerden karşılanacaktır.

4. Geçici yerleşim alanlarının belirli aralıklarla her türlü haşerelere karşı ilaçlanması ile atıkların uzaklaştırılması, temiz içme ve kullanma suyu sağlanması hizmetleri; belediye sınırları içinde veya mücavir alanlarda ilgili belediyelerce, belediye sınırları dışında ise il özel idarelerince yerine getirilecektir.

5. İl halk sağlığı müdürlüklerince mevsimlik tarım işçilerinin ve ailelerinin kanser taramaları ile bulaşıcı ve salgın hastalıklara karşı düzenli sağlık taramaları, aşılamaları, gebe, bebek ve çocukların izlemeleri yaptırılacak; üreme ve kadın sağlığı hizmetleri, çevre sağlığı hizmetleri ve sağlık okuryazarlığı faaliyetleri, periyodik olarak yürütülecek, bu hizmetlerin ve hizmetlere erişimin kolaylaştırılması amacıyla mobil sağlık ekipleri oluşturulacaktır. Ayrıca, mevsimlik tarım işçiliğinin yoğun olduğu bölgelerde yeterli sayıda sağlık personelinin istihdamı sağlanacak ve hizmet ihtiyacına göre personelin çalışma saatleri düzenlenecektir.

Sağlık hizmeti sunulan mevsimlik tarım işçilerinin ve ailelerinin T.C. kimlik numaraları her hizmet sunumunda alınarak, kişi bazında sunulan sağlık hizmetinin türü (teşhis, tanı, tedavi vb. kişisel veri içermeyecek şekilde), bu hizmetin verildiği sağlık birimi/yer bilgisi ile birlikte Mevsimlik Tarım İşçileri Bilgi Sistemi'ne (e-METİP) aktarılacaktır. Bu bilgilerin e-METİP'e sürekli ve eksiksiz şekilde aktarılması için teknik

altyapının kurulması çalışmaları dahil gerekli her türlü düzenleme Sağlık Bakanlığı tarafından gecikmeksizin yapılacaktır.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, e-METİP'e kayıtlı olan mevsimlik tarım işçisi ve ailelerin T.C. kimlik numaralarını Sağlık Bakanlığına bildirecektir.

6. Aile ve sosyal politikalar il müdürlüklerince sosyal hizmetler kapsamında ailelerin bilgilendirilmesi sağlanacak ve aileler; kadın, çocuk, engelli ve yaşlılar için sunulan hizmetlerden yararlandırılacaktır. Ayrıca, okul çağına gelmemiş çocuklar için aile ve sosyal politikalar il müdürlükleri tarafından geçici yerleşim alanlarında görevlendirilecek çocuk gelişim uzmanlarınca eğitim ve bakım hizmetleri sunulacaktır.

7. İl milli eğitim müdürlüklerince; öncelikle geçici yerleşim alanlarında eğitim ve sosyal faaliyetler için oluşturulan binanın, çocuklar için etkin bir eğitim merkezi olarak kullanılması sağlanacak; işçilerin zorunlu öğretim çağındaki çocuklarının eğitimlerini devam ettirmek üzere Milli Eğitim Bakanlığınca yayımlanan 2016/5 sayılı Genelge hükümleri titizlikle uygulanacaktır. Bu hususta şartlı nakit transferi gibi özendirici tedbirler etkin şekilde uygulanacak, çocukların okul kıyafetleri ve malzemeleri valiliklerce sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları aracılığıyla temin edilecektir. Ayrıca özel eğitim ihtiyacı bulunan çocuklar rehberlik araştırma merkezi müdürlükleri tarafından eğitim imkanlarından faydalandırılacaktır.

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından kullanılmakta olan Milli Eğitim Bakanlığı Okul Yönetim Bilgi Sistemi'nde (e-Okul) yer alan mevsimlik tarım işçisi çocuklarına ilişkin kayıtlar e-METİP'e aktarılacaktır. Bu bilgilerin e-METİP'e sürekli ve eksiksiz şekilde aktarılması için teknik altyapının kurulması çalışmaları dahil gerekli her türlü düzenleme Milli Eğitim Bakanlığı tarafından gecikmeksizin yapılacaktır.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığına e-METİP'e kayıtlı olan mevsimlik tarım işçisi anne veya babanın T.C. kimlik numaralarını bildirecektir.

8. İl müftülüklerince mevsimlik tarım işçilerinin ve ailelerinin inanç ve ibadet ihtiyaçlarının karşılanması için gerekli tüm tedbirler alınacaktır.

9. İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığı tarafından işçilerin göç döneminde yolculuklarının güvenli ve sağlıklı bir şekilde yapılabilmesi amacıyla; göç alan ve veren yerler arasında trafik denetimleri artırılacak, araç ve yol güvenliğinin gerektirdiği kontroller hassasiyetle ve sıklıkla yapılacak ve gerekli bütün tedbirler alınacaktır. Ayrıca, münhasıran mevsimlik tarım işçilerini taşıyan karayolu araçlarının 24.00-06.00 saatleri arasında şehirlerarası yolculuk yapmamaları sağlanacaktır.

10. Kolluk kuvvetlerince mevsimlik tarım işçilerinin ve ailelerinin bilgileri alınacaktır. Bu bilgiler, e-METİP'e aktarılacaktır. Bu bilgilerin e-METİP'e sürekli ve eksiksiz şekilde aktarılması için teknik altyapının kurulması çalışmaları dahil gerekli her türlü düzenleme Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığı tarafından gecikmeksizin yapılacaktır.

11. Kolluk kuvvetlerince, geçici yerleşim alanlarında gece ve gündüz düzenli aralıklarla güvenlik amaçlı devriye faaliyetleri yapılacaktır.

12. Mevsimlik tarım işçileri, daimi ikamet ettikleri illere geri döndüklerinde çalışma ve iş kurumu il müdürlükleri, halk eğitim merkezleri ve mesleki eğitim

merkezlerince; işçiler arasında yaygın eğitim ihtiyacı olanlar tespit edilerek eğitim ihtiyaçları karşılanacak, yetişkinlere okuma-yazma ve/veya meslek edindirme kursları ile sosyal-kültürel faaliyetler düzenlenecektir.

13. Çalışma ve iş kurumu il müdürlüklerince, işverenlerin mevsimlik tarım işçilerini özel istihdam büroları veya İŞKUR'a kayıtlı tarım aracıları aracılığı ile istihdam etmelerine yönelik tanıtıcı ve teşvik edici faaliyetler gerçekleştirilecektir.

14. Çalışma ve iş kurumu il müdürlükleri ve sosyal güvenlik kurumu il müdürlüklerince, işçilerin çalışma ve sosyal güvenlikleri açısından mevcut durumları yürütülecek çalışmalarla iyileştirilecek ve çocuk işçiliği ile etkin mücadele edilecektir.

15. İl düzeyinde alınacak tedbirler valiliklerce ilan edilecek ve tüm bu tedbirlere yönelik çalışmalar valilerin gözetim ve denetiminde icra edilecektir. Ayrıca valiliklerce tedbirlere aykırı davranışlar hakkında idari ve cezai yaptırım uygulanması için gerekli işlemlerin geciktirilmeden yaptırılması sağlanacaktır.

16. Tedbirlerin doğru anlaşılması ve uygulanması için tedbirlerden sorumlu kurum ve kuruluşlarca; göç veren illerde işçiler ve tarım aracılarına, göç alan illerde ise işverenlere ve yöre halkına yönelik bilgilendirme ve bilinçlendirme çalışmaları yapılacaktır.

17. Bu faaliyetler için ihtiyaç duyulan mali kaynak yatırım izleme ve koordinasyon başkanlıklarına, "Bakanlıklar ve Diğer Merkezi İdare Kuruluşlarının Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlıkları Aracılığıyla Yapacakları İşlerin Yürütülmesine İlişkin Usul ve Esaslar" çerçevesinde; il özel idarelerine ise ödeme emri belgesine eklenecek bakan onayı, il özel idaresi tarafından düzenlenen talep yazısı ve harcama talimatına istinaden Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca verilecektir. Ayrıca, ihtiyaç duyulan mali kaynak yatırım izleme ve koordinasyon başkanlıkları, il özel idareleri, belediyeler, sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları bütçelerinden karşılanabilecektir.

18. Yatırım izleme ve koordinasyon başkanlıklarına veya il özel idarelerine ödenek aktarılmasında, valiliklerce her yıl en geç şubat ayına kadar hazırlanarak Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına gönderilecek olan Mevsimlik Tarım İşçileri Eylem Planı (Eylem Planı) esas alınacaktır.

19. Valiliklerce hazırlanacak Eylem Planı'nda, öncelikle birinci maddede belirtilen nitelikte geçici yerleşim alanları oluşturulması eylemine yer verilecektir.

20. Eylem Planı ekinde il bazında mevsimlik tarım işçilerine ilişkin yaş ve cinsiyet temelli ayrımı içeren sayısal veriler, oluşturulan veya oluşturulacak geçici yerleşim alanlarının mevcut durumuna ilişkin açıklamalar (mülkiyeti, büyüklüğü, alt ve üst yapı bileşenleri ile coğrafi koordinatları gibi teknik veriler dahil) yer alacaktır.

21. İlgili valilik Eylem Planı'nda yer verdiği her bir faaliyet için ayrıca bir ihtiyaç analizi hazırlayacak ve performans hedeflerini belirleyecektir.

22. Valilikler bünyesinde, vali tarafından görevlendirilecek vali yardımcısı başkanlığında; Eylem Planı'nın hazırlanması, uygulanması ve izlenmesi ile görevli, sekreteryasını çalışma ve iş kurumu il müdürlüklerinin yapacağı ve il emniyet müdürlükleri, il jandarma komutanlığı, gıda tarım ve hayvancılık il müdürlükleri, aile ve sosyal politikalar il müdürlükleri, SGK il müdürlükleri, büyükşehir belediyesi; olmayan yerlerde ise mülki idare

amirinin uygun gördüğü belediye temsilcilerinden oluşan mevsimlik tarım işçileri bürosu (büro) kurulacaktır.

23. Valiler tarafından büroda görevli olanlar arasından bir kişi "koordinatör" olarak görevlendirilecek ve bu kişilerin isim ve iletişim bilgileri Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na bildirilecektir.

24. Eylem Planı ve eki ile herbir faaliyete ilişkin ihtiyaç analizi ve performans hedefleri; büro tarafından hazırlanacak, valiler tarafından onaylanacak ve büro koordinatörü tarafından e-METİP'e girilecektir.

25. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı gerekli gördüğü takdirde ilgili kurum temsilcilerinin de katılımıyla izleme ekibi oluşturarak Eylem Planı'na uygunluk tespiti ve faaliyetlerin takibi amacıyla saha ziyaretleri yapacaktır. Valiliklerce izleme ekibine gerekli kolaylık sağlanacaktır.

26. Tedbirlerin uygulanması sırasında, yetersiz kalması halinde gerekli olan insan kaynağı, kamu ihale mevzuatı hükümlerine uygun olarak hizmet alımı yoluyla sağlanacaktır. Ayrıca valilikler tarafından; ilgili mevzuat uyarınca bürolarda, o ilde bulunan üniversitelerde çalışan öğretim üyeleri/öğretim görevlileri görevlendirilebilecektir.

27. Valilikler, hazırladıkları Eylem Planı'nda yer alan faaliyetlerini gerçekleştirmek üzere Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca gönderilen ödenekten, üniversiteler ve başvuru tarihi itibarıyla en az üç yıldır faaliyette bulunan sivil toplum kuruluşlarının mevsimlik tarım işçilerinin çalışma ve yaşam koşullarının iyileştirilmesine yönelik projelerine maddi destek sağlayabilecektir.

28. Destek sağlanan projelerde mali desteğin uygun ve yerinde kullanımının denetimi için valilikçe, Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumunca yetkilendirilmiş bağımsız denetçiler tarafından bağımsız dış denetim yaptırılacaktır.

29. Destek talebinde bulunulan projeler, büro tarafından değerlendirilecektir. Destek verilecek projelerin faaliyetlerinin Eylem Planı faaliyetleriyle uyumlu olması şartı aranacak olup mevcut soruna çözüm sağlayabilme derecesine ilişkin taahhüdü, hedef kitlenin genişliği, maliyet unsuru, proje sahibi kurum/kuruluşun valilikçe yaptırılacak bağımsız dış denetimi kabulü ve proje için öngördüğü bütçe tutarı, destek verilmesinde ve destek miktarının belirlenmesinde öncelikle dikkate alınacaktır. Eylem Planı ile uyumsuz olan veya bağımsız dış denetimi kabul etmeyen kurum ve kuruluşlara maddi destek sağlanmayacaktır.

30. Değerlendirme sonucunda destek sağlanması vali tarafından onaylanan projelere ilişkin bilgiler, e-METİP'e derhal girilecektir.

31. Geçici yerleşim alanlarında, birinci maddede belirtilenler dışında hiçbir geçici veya kalıcı yapıya (çadır, prefabrik, bina vb.) valiliklerce harcama yapılmayacaktır. Geçici yerleşim alanları ile mevcut yollar arasındaki bağlantıyı sağlama maksadı dışında ulaşım altyapısı oluşturulmayacaktır.

32. Eylem Planı kapsamında hiçbir şekilde taşınmaz, iş makinesi ve taşıt (mobil sağlık aracı dahil) satın alınmayacaktır. Büronun kullanımına tahsis edilmek şartıyla, 17/03/2006 tarihli ve 2006/10193 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı eki "Hizmet Alımı Suretiyle Taşıt Edinilmesine İlişkin Esas ve Usuller" doğrultusunda, şoförlü araç kiralama hizmeti satın alınabilecektir.

33. Kurum ve kuruluşlarının makine parkının yetersizliği durumunda geçici yerleşim alanı için altyapı oluşturulması ve bu kapsamda ihtiyaç duyulan hizmetlerin yerine getirilmesi için valiliklerce hizmet alımı yapılabilecektir.

34. Valiler gönderilen ödeneklerin etkili, ekonomik ve verimli bir şekilde kullanımını sağlayacak ve tahsis amacı dışında kullanılmaması için gerekli her türlü tedbiri alacaktır.

35. Mevsimlik tarım işçileri ile ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonun sağlanması, yürütülmesi gereken faaliyetlerin izlenmesi, uygulama sırasında doğabilecek sorunlara çözüm üretilmesi için Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı başkanlığında; Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı müsteşarlarının katılımıyla "Mevsimlik Tarım İşçiliği İzleme ve Değerlendirme Kurulu (Kurul)" oluşturulmuştur. Kurulun sekretarya hizmetleri Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından sağlanacaktır.

36. Bir önceki yıla ilişkin eylem planı ve performans göstergeleri ile uygulanmışsa maddi destek sağlanan projelerin sonuçları valiler tarafından her yıl yapılacak toplantıda Kurul'a sunulacaktır.

Mevsimlik tarım işçisi vatandaşlarımızın ve ailelerinin yaşadıkları sorunlarının giderilmesine yönelik olarak yukarıda sıralanan faaliyetler ilgili tüm kurum ve kuruluşlar, üniversiteler, meslek birlikleri ve sivil toplum örgütlerinin de katkılarıyla yapılacaktır.

24/03/2010 tarihli ve 27531 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 2010/6 sayılı Genelge yürürlükten kaldırılmıştır.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Binali YILDIRIM
Başbakan